

تولید و تجارت محصولات اساسی بخش کشاورزی در بازه زمانی سال‌های ۱۳۸۰-۱۳۹۵

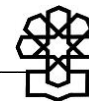
معاونت پژوهش‌های زیربنایی و امور تولیدی
دفتر: مطالعات زیربنایی

کد موضوعی: ۲۵۰
شماره مسلسل: ۱۵۲۰۱
دی‌ماه ۱۳۹۵

به نام خدا

فهرست مطالب

۱.....	چکیده
۱.....	مقدمه
۱.....	بیان مسئله
۲.....	مروری بر ادبیات موضوعی
۴.....	تولید و تجارت محصولات اساسی
۵.....	۱. گندم
۱۶.....	۲. برنج
۲۶.....	۳. جو
۳۵.....	۴. ذرت
۴۵.....	۵. قند و شکر
۵۶.....	۶. روغن
۶۸.....	۷. کنجاله
۷۵.....	۸. پنبه
۸۱.....	۹. گوشت
۹۱.....	۱۰. شیر
۹۵.....	جمع بندی
۹۶.....	منابع و مأخذ

تولید و تجارت محصولات اساسی بخش کشاورزی در بازه زمانی سال‌های ۱۳۸۰-۱۳۹۵

چکیده

دسترسی به آمار و اطلاعات صحیح و متناسب با وظایف و مأموریت دستگاه‌های قانونگذاری و اجرایی، مهمترین رکن برای استقرار مدیریت کارآ در تمام بخش‌ها می‌باشد. بخش کشاورزی به‌عنوان تأمین‌کننده امنیت غذایی کشور از حساسیت و اهمیت بالایی برخوردار است، به همین دلیل بهره‌گیری نامناسب از آمار و اطلاعات می‌تواند متولیان و سیاستگذاران بخش کشاورزی را با چالش‌های تصمیم‌گیری مواجه کند. در شرایط فعلی با توجه به محدودیت‌ها و پراکندگی آمار و اطلاعات در زمینه تولید و تجارت محصولات کشاورزی خصوصاً محصولات اساسی، ضرورت جمع‌آوری و تدوین آمار و اطلاعات منتخب در زمینه محصولات اساسی احساس می‌شود. در این گزارش سعی شده مهمترین شاخص‌های آماری در زمینه تولید و تجارت محصولات اساسی، با استفاده از آمارهای رسمی کشور، در محدوده زمانی سال‌های ۱۳۸۰-۱۳۹۵ (۱۵ ساله اخیر)، گردآوری شده و برای استفاده در اختیار سیاستگذاران و تصمیم‌گیرندگان بخش قرار گیرد.

مقدمه

آمار و اطلاعات، بنیادی‌ترین عنصر برای برنامه‌ریزی بوده و برنامه‌ریزی، اساسی‌ترین رکن مدیریت محسوب می‌شود. سه حلقه آمار و اطلاعات، برنامه‌ریزی و مدیریت از حلقه‌های توسعه به‌شمار می‌رود. در هر سازمانی برای ارزیابی عملکرد و تحقق برنامه‌ها، وجود آمار و اطلاعات ضروری است. در خلأ آمار و اطلاعات، امکان آسیب‌شناسی نقاط ضعف و قوت سازمان‌ها و حرکت در جهت اصلاح آن وجود ندارد. بخش کشاورزی، به‌عنوان تأمین‌کننده امنیت غذایی، از این قاعده مستثنا نبوده و مدیران و سیاستگذاران این بخش نیاز روزافزونی به دسترسی سریع و دقیق به اطلاعات مرتبط بخش را به‌منظور تصمیم‌گیری‌های به‌موقع و مطمئن همواره احساس می‌کنند.

بیان مسئله

مجلس شورای اسلامی، به‌واسطه وظیفه نظارتی خود بر عملکرد دستگاه‌های اجرایی، سهم بسزایی در سیاستگذاری و راهبری آنها دارد. به همین دلیل، دسترسی به اطلاعات و آمار مرتبط با بخش کشاورزی

می‌تواند در پیشبرد این اهداف، مثمرتر باشد. در شرایط کنونی با توجه به محدودیت‌های دسترسی و پراکنده بودن آمار و اطلاعات، وجود مجموعه‌ای از آمار و اطلاعات مرتبط و کلیدی در زمینه تولید و تجارت محصولات اساسی، ضروری به نظر می‌رسد. این گزارش می‌کوشد بخشی از این نیاز را در مقطع زمانی هدف گزارش، برآورده کند.

پرسش کلیدی این مطالعه عبارت است از:

میزان تولید و تجارت مهمترین محصولات کشاورزی (کالاهای اساسی این بخش)، در بازه زمانی بلندمدت چگونه است؟

پرسش‌های دیگری نیز مطرح بوده است مانند:

پراکنش تولید این محصولات در مناطق مختلف کشور چگونه است؟

وضعیت تولید و تجارت این محصولات در سطح بین‌المللی چگونه است؟

در این راستا، آمارهای تولید وزارت جهاد کشاورزی که مورد استناد بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران نیز می‌باشد و همچنین آمارهای منتشره در سطح بین‌المللی، مورد استفاده قرار گرفت. شایان ذکر است که آمارهای تولید در سال ۱۳۹۲ اصلاح و به میزان قابل توجهی از حباب آمارهای تولید ایجاد شده در اغلب محصولات در سال‌های قبل از آن، کاسته شده بود. در عین حال شایان ذکر است که این مطالعه درصدد بررسی صحت آمارهای منتشره وزارت جهاد کشاورزی و احتمالاً وجود حباب آماری در تولید برخی محصولات کشاورزی نبوده و انجام این کار، مستلزم مطالعه مستقل دیگری است.

مروری بر ادبیات موضوعی

۱. ضریب خوداتکایی

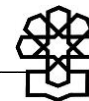
ضریب خوداتکایی نشان‌دهنده میزان تأمین هر محصول از منابع داخلی است که براساس فرمول زیر محاسبه می‌شود:

$$\text{خوداتکایی} = \frac{\text{تولید}}{(\text{صادرات} - \text{تغییر ذخایر}) - (\text{واردات} + \text{تولید})} * 100$$

۲. تراز تجاری

تراز تجاری در برخی از منابع از آن به صادرات خالص یاد می‌شود و به تفاوت میان ارزش پولی واردات و صادرات خروجی در طی یک دوره معین گفته می‌شود. البته در این تحقیق تفاضل وزنی واردات و صادرات را به‌عنوان تراز تجاری وزنی نیز در کنار تراز وزنی آورده است.

۳. ضرایب تبدیل لیبیات

جدول ۱. میزان شیر مصرفی برای تولید برخی از فرآورده‌های لبنی

(کیلوگرم)

میزان شیر مصرفی برای تولید یک کیلوگرم محصول	محصول
۱/۰۱	شیر پاستوریزه
۷/۵۲	پنیرآب نمکی (سنتی)
۵/۴۹	پنیر (UF)
۱/۰۱	ماست
۱۰/۹۹	شیرخشک
۰/۵۰	دوغ

مأخذ: اطلاعات میدانی.

۴. ضریب تبدیل محصولات قندی

در محصولات قندی دو واژه عیار و ضریب استحصال کاربرد دارند که در برخی از موارد باعث ایجاد اشتباه می‌شوند، عیار به معنی میزان قند موجود در محصول می‌باشد در حالی که ضریب استحصال سهمی از قند موجود در محصول است که در صنایع از آن استخراج می‌شود.

جدول ۲. متوسط عیار و ضریب استحصال قند از نیشکر و چغندر قند (درصد)

نام محصول	متوسط عیار	متوسط ضریب استحصال	درصد قند قابل استخراج از یک واحد محصول
چغندر قند	۱۷	۷۸	۱۳/۲
نیشکر	۱۲	۸۶	۱۰/۳

مأخذ: اتحادیه کارخانجات قند و شکر.

۵. ضریب تبدیل دانه‌های روغنی

جدول ۳. ضرایب تبدیل دانه‌های روغنی به روغن خام (درصد)

دانه	روغن خام	کنجاله	افت	جمع
سویا	۱۸	۷۵	۵	۹۸
آفتابگردان	۴۳	۴۲	۵	۹۰
کلزا	۴۰	۵۲	۸	۱۰۰
گلرنگ	۳۵	۶۰	۵	۱۰۰
پنبه** دانه**	۱۴	۵۵	۱۰	۷۹

مأخذ: مستوفی، ۱۳۸۷.

* ۱۲ درصد محصول به صورت پوسته و ۹ درصد به صورت لنتر (الیاف ریز متصل به دانه) ۱ و ۲ استحصال می‌شود.
** کل تولید پنبه را وش می‌نامند که در حدود ۳۲ درصد از آن به عنوان الیاف مخلوج قابل استحصال است.

۶. شلتوک

شلتوک محصول قابل برداشت مزارع برنج می‌باشد که بعد از فرآوری که در کارخانجات شالیکوبی روی آن انجام می‌شود به برنج سفید تبدیل می‌شود. در کشور از هر یک تن برنجی که وارد کارخانجات شالیکوبی می‌شود، به‌طور متوسط ۶۰۰ کیلوگرم برنج سفید وارد دستگاه الک شده و به این ترتیب ضریب تبدیل شلتوک به برنج در این مطالعه، ۶۰ درصد در نظر گرفته شده است. توضیح اینکه ۶۰ درصد مرتبط به ضریب تبدیل کل برنج استحصالی است که شامل برنج شکسته و دانه کامل برنج نیز می‌شود.

۷. تیامین

تیامین نام دیگر ویتامین بی ۱ (B1) است، این ویتامین تأثیرات بسیار مهمی در سوخت قندها در بدن و عملکرد اعصاب دارد. تیامین از راه روده جذب خون شده و تغییراتی بر روی آن صورت می‌گیرد و آماده استفاده بافت‌ها می‌گردد. این ویتامین در بدن ذخیره نمی‌شود. عملکرد آن در اندام‌ها، فعال کردن آنزیم‌های لازم برای سوختن قند در بدن است. نقش مهم دیگر آن در اعصاب است. ما برای انجام هر حرکت و یا درک حواس از محیط نیاز داریم پیام‌های عصبی از مغز به اعصاب بدن و بالعکس منتقل شوند، تیامین در انتقال پیام‌های عصبی نقش مهمی دارد.

۸. ریبوفلاوین

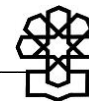
ریبوفلاوین نام دیگر ویتامین بی ۲ (B2) است که همراه غذا وارد بدن می‌شود و به کمک ناقل‌هایی که در دیواره روده وجود دارد به خون منتقل می‌شود. این ویتامین جزء ویتامین‌های محلول در آب است از این رو در بدن ذخیره نمی‌شود و در فعال شدن ویتامین B3 و B6 نیز دخالت دارد (پوردستگردان، ۱۳۹۳).

۹. پیش‌بینی جمعیت

جمعیت تا سال ۱۳۹۹ براساس سال پایه ۱۳۹۴ و براساس نرخ رشد سالیانه ۱/۰۳ درصد محاسبه شده است.

تولید و تجارت محصولات اساسی

محصولات اساسی کشاورزی، به‌عنوان کالاهای راهبردی و هدف تأمین مواد غذایی، همواره در رأس سیاستگذاری‌ها و برنامه‌ریزی‌های مرتبط با خودکفایی و امنیت غذایی مطرح بوده و بدین لحاظ تولید و تجارت آن از اهمیت ویژه‌ای در اقتصاد کشاورزی برخوردار است. گزارش حاضر براساس اهداف خود، به این مهم پرداخته و ابعاد مختلف تولید و تجارت مهمترین اقلام محصولات کشاورزی را به‌شرح زیر مورد بررسی، تجزیه و تحلیل قرار داده است.

۱. گندم

گندم در کشاورزی ایران کالایی یگانه است. اهمیت نان در سبد غذایی خانوار در کنار تلاش بی‌وقفه دولت برای ارزان نگه داشتن آن به‌منظور حفظ امنیت غذایی سبب شده تا دولت به تنهایی بازار گندم را در کشور کنترل کند. گندم محصولی است که در همه گستره کشور امکان کشت داشته و در همه استان‌ها تولید می‌شود. با توجه به اهمیت گندم در سفره غذایی مردم ایران از اهمیت فراوانی در سیاستگذاری‌ها و جهت‌گیری‌های دولت‌ها و متولیان بخش کشاورزی برخوردار است.

جدول ۴. سهم گندم در تأمین مواد غذایی و کالری مصرفی در ایران (درصد)

نام محصول	انرژی	پروتئین	کربوهیدرات	چربی	تیامین	ریبوفلاوین	کلسیم	آهن	ویتامین آ
گندم	۳۸/۸	۴۳/۷	۴۶/۶	۹	۴۸/۵	۱۸/۴	۱۱/۳	۳۶	۰

مأخذ: ترازنامه غذایی، محاسبات کارشناسی.

گندم بیشترین نقش را در تأمین کالری روزانه هر ایرانی دارد براساس اطلاعات موجود به‌طور متوسط گندم بیش از ۳۸ درصد از کالری روزانه همچنین بیش از ۴۳ درصد از پروتئین روزانه موجود در سبد غذایی را تأمین می‌نماید، این محصول همچنین نقش مهمی در تأمین ویتامین گروه B دارد.

۱-۱. تولید گندم

گندم در کنار برنج مهمترین تأمین‌کننده کالری مصرفی مردم در دنیا می‌باشد. به همین دلیل کشورهای که دارای نقش با اهمیتی در بازار جهانی این محصول دارند، به نوعی امنیت غذایی کشورهای واردکننده را در کنترل خود دارند.

جدول ۵. میزان تولید بزرگ‌ترین تولیدکنندگان گندم جهان در سال ۲۰۱۵ و متوسط ۱۵ ساله

(میلیون تن)

نام کشور	تولید سال ۲۰۱۵	متوسط ۱۵ ساله تولید
اتحادیه اروپا	۱۵۶/۹	۱۳۵/۴
چین	۱۲۶/۲	۱۰۷/۱
هند	۹۵/۹	۷۸/۸
روسیه	۵۹/۱	۴۸/۴
آمریکا	۵۵/۱	۵۷/۲

مأخذ: وزارت کشاورزی آمریکا.

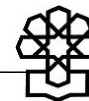
اتحادیه اروپا با تولید بیش از ۱۵۶ میلیون تن گندم در سال ۲۰۱۵ بیشترین میزان تولید در دنیا را به خود اختصاص داده است و کشورهایی مانند چین و هند با تولید ۱۲۶ و ۹۶ میلیون تن رده‌های بعدی را به خود اختصاص داده‌اند. در بازه زمانی بین سال‌های ۲۰۰۱ تا ۲۰۱۵ نیز اتحادیه اروپا با ۱۳۵ میلیون تن تولید، سالیانه، بزرگ‌ترین تولیدکننده این محصول بوده است.

جدول ۶. میزان تولید، سطح زیر کشت و عملکرد گندم از سال ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۴

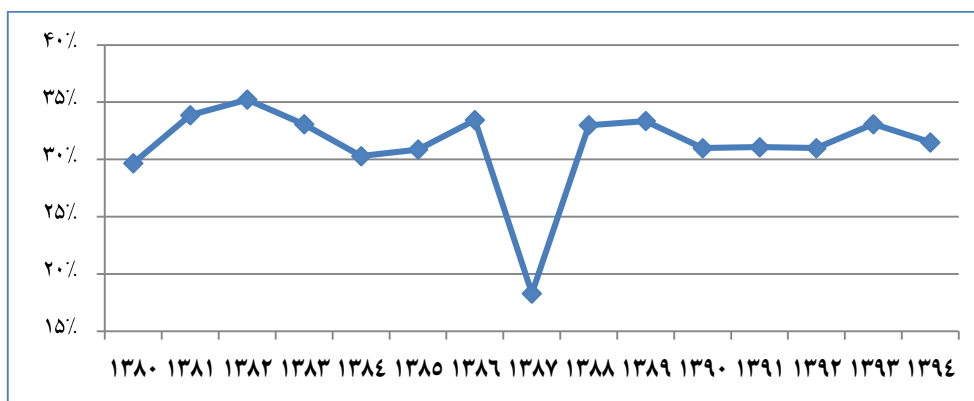
سال زراعی	سطح زیر کشت (هزار هکتار)		تولید (هزار تن)		عملکرد (کیلوگرم)	
	آبی	دیم	جمع	آبی	دیم	جمع
۱۳۸۰	۲۱۷۸	۳۳۷۵	۵۵۵۳	۶۶۵۲	۲۸۰۷	۹۴۵۹
۱۳۸۱	۲۲۹۴	۳۹۴۷	۶۲۴۱	۸۲۳۲	۴۲۱۸	۱۲۴۵۰
۱۳۸۲	۲۳۹۹	۴۰۱۱	۶۴۰۹	۸۷۰۵	۴۷۳۵	۱۳۴۴۰
۱۳۸۳	۲۵۴۸	۴۰۵۸	۶۶۰۵	۹۷۵۰	۴۸۱۸	۱۴۵۶۸
۱۳۸۴	۲۶۳۴	۴۳۱۷	۶۹۵۱	۹۹۷۳	۴۳۳۵	۱۴۳۰۸
۱۳۸۵	۲۷۰۷	۴۱۷۲	۶۸۷۹	۱۰۱۳۸	۴۵۲۶	۱۴۶۶۴
۱۳۸۶	۲۷۸۲	۴۴۴۰	۷۲۲۲	۱۰۵۷۵	۵۳۱۲	۱۵۸۸۷
۱۳۸۷	۲۲۷۶	۲۹۷۴	۵۲۵۰	۶۵۰۰	۱۴۵۶	۷۹۵۷
۱۳۸۸	۲۴۴۳	۴۲۰۴	۶۶۴۷	۸۱۰۳	۳۹۹۰	۱۲۰۹۳
۱۳۸۹	۲۵۷۲	۴۰۵۰	۶۶۲۲	۸۰۹۳	۴۰۵۰	۱۲۱۴۳
۱۳۹۰	۲۴۶۷	۳۹۱۰	۶۳۷۷	۵۹۸۸	۲۶۹۰	۸۶۷۸
۱۳۹۱	۲۵۴۹	۳۹۹۰	۶۵۳۹	۶۰۷۶	۲۷۴۰	۸۸۱۶
۱۳۹۲	۲۴۰۰	۴۰۰۰	۶۴۰۰	۶۴۲۰	۲۸۸۴	۹۳۰۴
۱۳۹۳	۲۲۵۶	۳۸۰۶	۶۰۶۱	۷۰۷۸	۳۵۰۱	۱۰۵۷۹
۱۳۹۴	۲۲۳۸	۳۴۷۸	۵۷۱۶	۷۸۹۳	۳۶۳۰	۱۱۵۲۲
متوسط	۲۴۴۹	۳۹۱۵	۶۳۶۵	۸۰۱۲	۳۷۱۳	۱۱۷۲۴

مأخذ: وزارت جهاد کشاورزی.

طی سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۴ به‌طور متوسط سالیانه ۸ میلیون تن تولید آبی و ۳/۷ میلیون تن گندم دیم در کشور تولید شده است که به‌طور متوسط مجموعاً ۱۱/۷ میلیون تن تولید گندم بوده است. میانگین عملکرد کشت آبی از سال ۱۳۸۰ تا سال ۱۳۹۴ حدوداً ۳۲۶۰ کیلوگرم در هکتار و میانگین عملکرد کشت دیم در همین بازه زمانی ۹۳۷ کیلوگرم در هکتار است. براساس پیش‌بینی‌های اعلام شده توسط وزارت جهاد کشاورزی، تولید گندم در سال ۱۳۹۵ حدوداً ۱۴ میلیون تن می‌باشد.

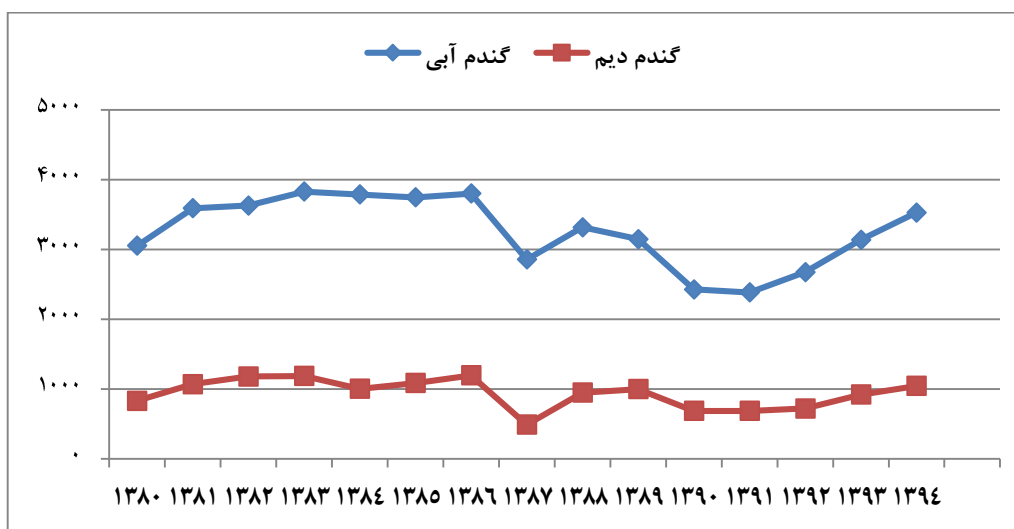
نمودار ۱. سهم گندم دیم در کل تولید گندم از سال ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۴ (درصد)

مأخذ: وزارت جهاد کشاورزی.

در بازه زمانی مورد بررسی به طور متوسط حدود ۳۰ درصد از تولید گندم در کشور وابسته به تولیدات دیم بوده و در سال ۱۳۸۷ که مصادف با خشکسالی شدید بود سهم گندم دیم به کمتر از ۲۰ درصد کل تولید این محصول کاهش یافت.

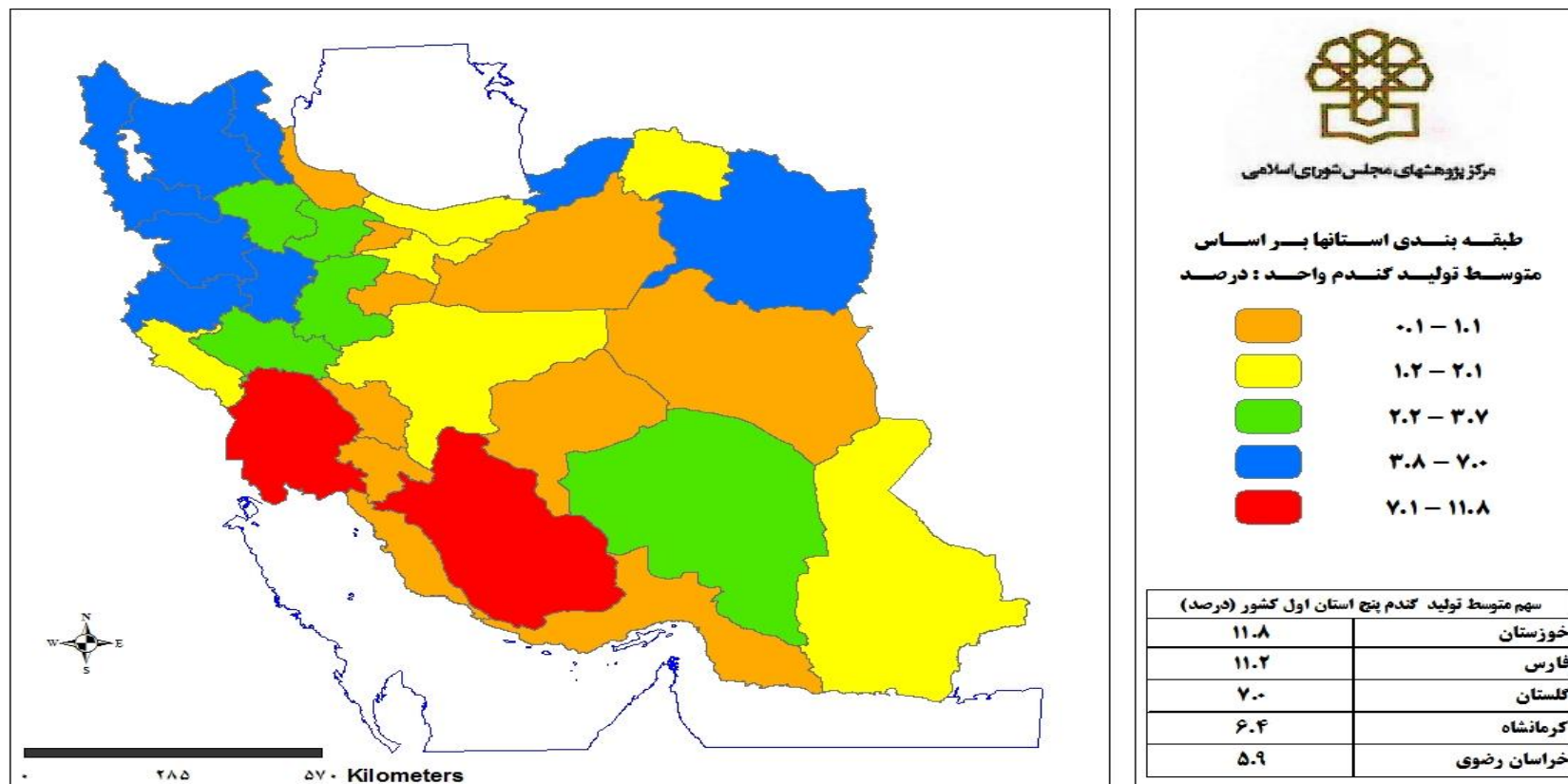
نمودار ۲. تغییرات عملکرد گندم آبی و دیم از سال ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۴ (تن در هکتار)

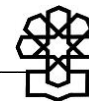
مأخذ: همان.

در بازه زمانی مورد بررسی میزان عملکرد گندم دیم و آبی با نوسانات مواجه بوده است. روند تغییرات این دو شاخص از سال ۱۳۸۰ تا ۱۳۸۶ با بهبود شرایط جوی، افزایش و در سال ۱۳۸۷ با بروز خشکسالی شدید این شاخص آسیب جدی دید و با کاهش ۲۸ درصدی مواجه شدند و بعد از آن سال با ترمیم وضعیت اقلیمی وضعیت عملکرد گندم بهبود پیدا کرد.

نقشه ۱. سهم در تولید گندم به تفکیک استان براساس متوسط سال‌های ۱۳۹۰-۱۳۹۴

مأخذ: وزارت جهاد کشاورزی.

۲-۱. تجارت گندم

با توجه به محدودیت‌ها در تولید گندم در کشورهای مختلف دنیا و همچنین مازاد تولید در کشورهای عمده تولید کننده، بازار جهانی این محصول دارای اهمیت خاصی در سطح دنیا است.

جدول ۷. متوسط میزان صادرات گندم ۵ کشور اول در جهان طی سال‌های ۲۰۱۵-۲۰۰۱ و سال ۲۰۱۵

(میلیون تن)

نام کشور	صادرات سال ۲۰۱۵	متوسط ۱۵ ساله
اتحادیه اروپا	۳۵/۴	۱۹/۴
کانادا	۲۴/۲	۱۷/۶
آمریکا	۲۳/۵	۲۸/۲
روسیه	۲۲/۸	۱۱/۸
استرالیا	۱۶/۶	۱۵/۵

مأخذ: وزارت کشاورزی آمریکا.

این کشور در بازه زمانی سال‌های ۲۰۰۱ تا ۲۰۱۵ به‌طور متوسط ۲۸/۲ میلیون تن گندم صادر کرده است و بزرگ‌ترین صادرکننده گندم دنیا بوده و بعد از این کشور اتحادیه اروپا با ۱۹/۴ میلیون تن و کشور کانادا با ۱۵/۶ میلیون تن رتبه‌های بعدی را به‌خود تخصیص داده‌اند، اما در سال ۲۰۱۵ اتحادیه اروپا با بیش از ۳۵ میلیون تن صادرات رتبه اول را در صادرات گندم داراست.

جدول ۸. متوسط میزان واردات گندم ۵ کشور اول در جهان طی سال‌های ۲۰۱۵-۲۰۰۱ و سال ۲۰۱۵

(میلیون تن)

نام کشور	واردات سال ۲۰۱۵	متوسط ۱۵ ساله
مصر	۱۱/۳	۸/۷
اندونزی	۷/۵	۵/۵
الجزایر	۷/۳	۵/۸
اتحادیه اروپا	۶/۰	۶/۴
ترکیه	۵/۹	۲/۴
ژاپن	۵/۹	۵/۸

مأخذ: همان.

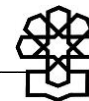
بالاترین میزان واردات در بازه زمانی بین سال‌های ۲۰۰۱ تا ۲۰۱۵ متعلق به کشور مصر است که به‌طور متوسط سالیانه در حدود ۸/۷ میلیون تن گندم وارد کرده است. بعد از این کشور به‌ترتیب کشورهای برزیل و ژاپن قرار گرفته‌اند. در سال ۲۰۱۵ هم کشور مصر با واردات بیش از ۱۱/۳ میلیون تن بیشترین میزان واردات گندم را به‌خود تخصیص داده است.

جدول ۹. آمار واردات و صادرات گندم ایران طی سال‌های ۱۳۸۰-۱۳۹۴

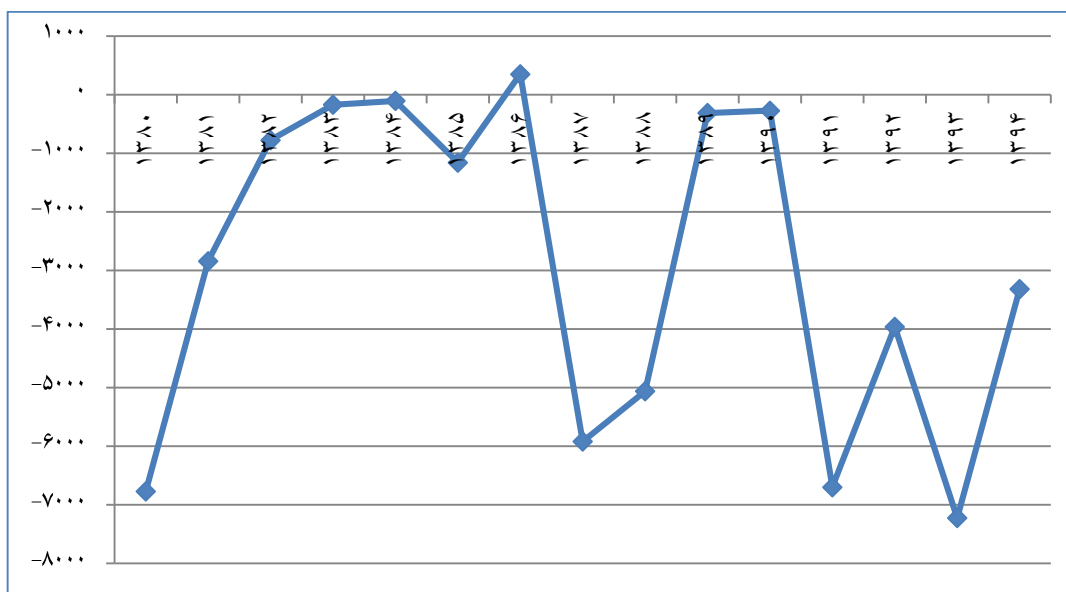
تعرفه (درصد)	تراز تجاری		صادرات		واردات		سال
	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزارتن)	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزارتن)	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزارتن)	
۰	-۹۲۴	-۶۷۷۰	۰/۱۷	۰/۷۸	۹۲۴	۶۷۷۱	۱۳۸۰
۱	-۳۸۰	-۲۸۳۹	۰	۰	۳۸۰	۲۸۳۹	۱۳۸۱
۴	-۱۱۹	-۷۷۳	۰	۰	۱۱۹	۷۷۳	۱۳۸۲
۴	-۲۵	-۱۷۰	۰	۰	۲۵	۱۷۰	۱۳۸۳
۴	-۱۴	-۱۰۵	۰/۰۶	۰/۱۸	۱۴	۱۰۵	۱۳۸۴
۴	-۱۹۰	-۱۱۵۵	۰/۰۰۱	۰/۰۰۳	۱۹۰	۱۱۵۵	۱۳۸۵
-	۱۰۸	۳۵۳	۱۴۲/۳۹	۵۴۲/۳۷	۳۴	۱۸۹	۱۳۸۶
۴	-۲۰۸۴	-۵۹۱۹	۰/۰۷	۰/۲۶	۲۰۸۴	۵۹۱۹	۱۳۸۷
۴	-۱۲۶۱	-۵۰۶۱	۰/۰۰۰۲۵	۰/۰۰۰۲۵	۱۲۶۱	۵۰۶۱	۱۳۸۸
۲۰	-۴۵	-۳۱۳	۱۴۸	۵۵۵	۱۹۳	۸۶۸	۱۳۸۹
۵۰	-۸۸	-۲۷۲	۳	۱۰	۹۰	۲۸۲	۱۳۹۰
-	-۲۵۷۹	-۶۶۹۷	۱	۳	۲۵۸۰	۶۷۰۰	۱۳۹۱
-	-۱۴۵۵	-۳۹۶۰	۰/۰۰۹	۰/۰۲۴	۱۴۵۵	۳۹۶۰	۱۳۹۲
۴	-۲۳۶۸	-۷۲۲۴	۱۱/۲۱	۲۴/۸۲	۲۳۷۹	۷۲۴۹	۱۳۹۳
۷	-۸۸۶	-۳۳۱۶	۰/۱۷	۰/۰۶	۸۸۶	۳۳۱۶	۱۳۹۴
۱۰	-۲۸۴/۹	-۱۱۳۶/۵	۵/۲۶	۱۲/۷۱	۲۹۰/۲	۱۱۴۹/۲	۷ ماهه ۱۳۹۵

مأخذ: گمرک جمهوری اسلامی ایران.

براساس اعلام گمرک جمهوری اسلامی ایران در بازه زمانی بین سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۴ سالیانه به‌طور متوسط حدود ۳ میلیون تن گندم وارد ایران شده است، بیشترین میزان واردات مربوط به سال ۱۳۹۳ با ۷/۲ میلیون تن و کمترین آن مربوط به سال ۱۳۸۴ با ۱۰۵ هزار تن می‌باشد. در همین بازه زمانی و در مجموع حدود ۱۲/۶ میلیارد دلار ارز برای واردات گندم صرف شده است.

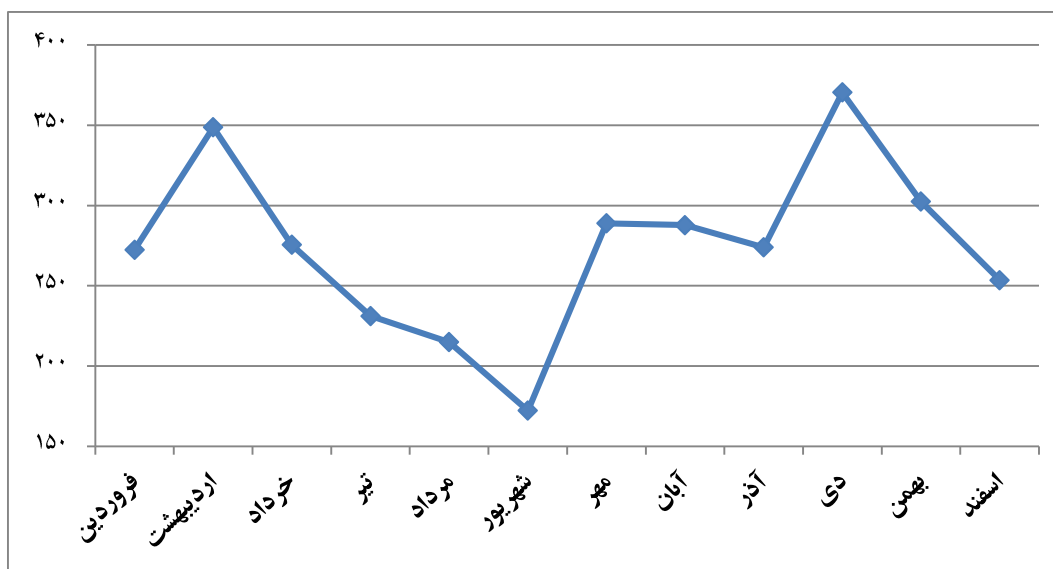
نمودار ۳. تراز تجاری وزنی گندم از سال ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۵ (هزار تن)

مأخذ: گمرک جمهوری اسلامی ایران.

وضعیت تولید گندم در ایران و میزان مصرف سرانه آن در ۲۰ سال گذشته به نحوی پیش رفته است که تراز تجاری وزنی بجز در سال ۱۳۸۶ همواره منفی بوده است. پایین‌ترین تراز تجاری کشور برای محصول گندم در سال ۱۳۹۳ با منفی ۷/۲ میلیون تن و حداکثر آن در سال ۱۳۸۶ با مثبت ۳۵۳ هزار تن رخ داده است.

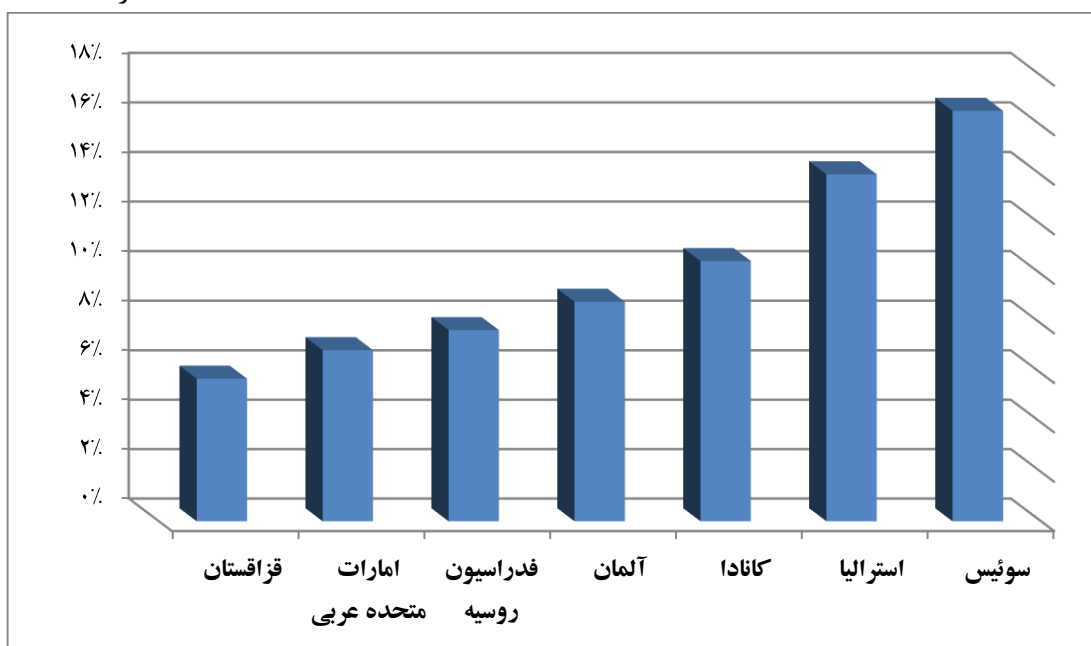
نمودار ۴. متوسط وزنی واردات ماهیانه گندم از سال ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۴ (هزار تن)

مأخذ: همان.

بررسی آمارهای گمرک جمهوری اسلامی ایران نشان می‌دهد که واردات گندم تقریباً در تمام ماه‌های سال انجام می‌شود، اما مقدار آن در تمام ماه‌ها یکسان نیست. این آمار نشان می‌دهد که بیشترین مقدار واردات گندم در بازه زمانی مورد مطالعه در بهمن‌ماه صورت گرفته است و کمترین آن مربوط به شهریورماه است.

نمودار ۵. متوسط سهم کشورهای مختلف در تأمین گندم وارداتی ایران از سال ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۴ (درصد)

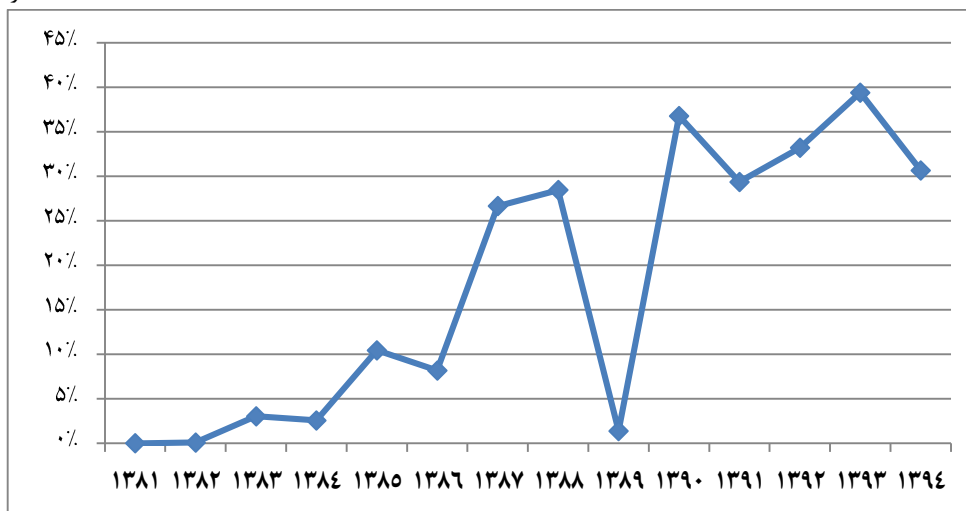

مأخذ: همان.

کشور سوئیس در بازه زمانی مورد بررسی با ۱۶ درصد سهم در تأمین گندم وارداتی ایران، بیشترین سهم را در بین کشورهای مختلف داراست. البته کشور سوئیس تولید گندم بالایی ندارد، اما با توجه به شرایط سیاسی به‌وجود آمده در ایران خصوصاً بعد از سال ۱۳۸۴ واردات، بعضاً با پرچم کشور ثالث انجام می‌شد که امارات متحده عربی و سوئیس از آن جمله‌اند که در مجموع این دو کشور بیش از ۲۲ درصد از کل گندم وارداتی ایران را تأمین کرده‌اند. کشورهای استرالیا و کانادا که خود تولیدکننده و صادرکننده عمده گندم در دنیا می‌باشند نیز از تأمین‌کنندگان عمده گندم وارداتی کشور هستند.

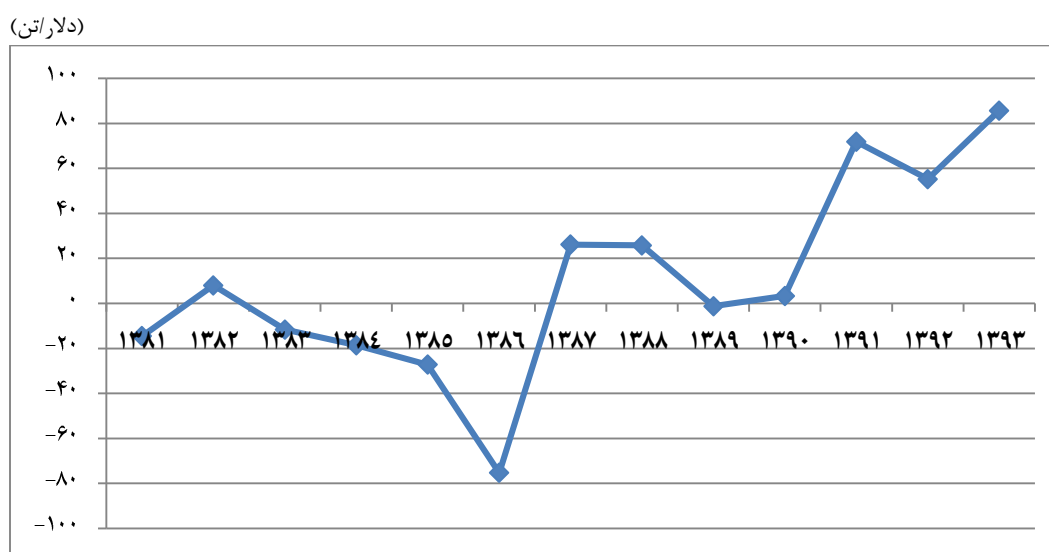
نمودار ۶. سهم دو کشور سوئیس و امارات متحده عربی در تأمین گندم وارداتی ایران از سال ۱۳۸۱ تا ۱۳۹۴ (درصد)

مأخذ: همان.

بعد از تغییرات ایجاد شده در روابط ایران با سایر کشورهای جهان و تحریم‌های ظالمانه‌ای که برای ایران وضع شد و با توجه به محدودیت‌هایی که برای معامله با ایران در اثر این تحریم‌ها ایجاد شده بود واردات با استفاده از پرچم کشور ثالث از صفر درصد در سال ۱۳۸۱ به حدود ۴۰ درصد در سال ۱۳۹۳ افزایش یافت.

نمودار ۷. تفاوت قیمت گندم وارداتی ایران با متوسط قیمت جهانی از سال ۱۳۸۱ تا ۱۳۹۳ (دلار اتن)

مأخذ: گمرک و موندی ایندکس.

تا قبل از سال ۱۳۸۶ اغلب قیمت گندم وارداتی ایران کمتر از قیمت جهانی این محصول بوده است، اما بعد از سال ۱۳۸۶ و با تشدید تحریم‌ها علیه ایران و افزایش هزینه‌های واردات به مرور قیمت گندم وارداتی به کشور افزایش یافت. در سال ۱۳۹۳ قیمت گندم وارداتی ایران ۸۰ دلار بیشتر از قیمت جهانی به‌ازای هر تن بود.

۳-۱. ذخایر گندم

ذخیره‌سازی گندم در کشور به‌عنوان یک کالای راهبردی همواره مورد توجه بوده و بخش اعظم ذخایر راهبردی کشور به این محصول تخصیص داده شده است.

جدول ۱۰. میزان ذخایر پایان دوره گندم از سال ۱۳۸۶ تا ۱۳۹۴ (هزار تن)

عنوان/سال	۱۳۸۶	۱۳۸۷	۱۳۸۸	۱۳۸۹	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴
موجودی انتهای دوره	۳۷۳۰	۲۹۰۲	۶۲۰۲	۵۳۱۱	۱۵۱۴	۱۶۳۹	۱۱۵۵	۵۳۵۰	۵۹۰۶

مأخذ: شرکت بازرگانی دولتی.

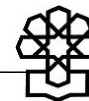
براساس اطلاعات ارائه شده توسط شرکت بازرگانی دولتی در بازه زمانی بین سال‌های ۱۳۸۶ تا ۱۳۹۴ به‌طور متوسط ۳/۷ میلیون تن ذخیره گندم در کشور وجود داشت و در این بازه زمانی بیشترین ذخیره پایان دوره مربوط به سال ۱۳۸۸ با ۶/۲ میلیون تن و کمترین آن مربوط به سال ۱۳۹۰ با ۱۵۱۴ هزار تن بوده است.

۴-۱. ضریب خوداتکایی

جدول ۱۱. ضریب خوداتکایی گندم از سال ۱۳۸۰ تا سال ۱۳۹۴

(درصد)

سال	خوداتکایی
۱۳۸۰	۵۸/۵
۱۳۸۱	۸۱/۶
۱۳۸۲	۹۵/۲
۱۳۸۳	۹۸/۹
۱۳۸۴	۹۹/۴
۱۳۸۵	۹۳/۵
۱۳۸۶	۱۰/۴

سال	خوداتکایی
۱۳۸۷	۵۲
۱۳۸۸	۸۸/۵
۱۳۸۹	۹۳/۱
۱۳۹۰	۶۸/۶
۱۳۹۱	۵۷/۴
۱۳۹۲	۷۰/۴
۱۳۹۳	۵۸/۹
۱۳۹۴	۷۷/۸

مأخذ: وزارت جهاد کشاورزی و اتاق بازرگانی.

در بازه زمانی مورد بررسی ضریب خوداتکایی گندم به طور متوسط حدود ۸۰ درصد بوده، بیشترین میزان خوداتکایی در سال ۱۳۸۶ با ۱۰۴ درصد و کمترین مقدار در سال ۱۳۸۷ ثبت شده است.

جدول ۱۲. برنامه وزارت جهاد کشاورزی ضریب خوداتکایی گندم (درصد)

سال	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۸	۱۳۹۹
ضریب خوداتکایی	۹۲	۹۲	۹۲	۹۶	۱۰۰

مأخذ: وزارت جهاد کشاورزی.

براساس این برنامه، در سال ۱۳۹۹ کشور در تولید گندم به خودکفایی کامل خواهد رسید. براساس پیش‌بینی‌های تولید، وزارت جهاد کشاورزی توانسته است در سال ۱۳۹۵ به هدف در نظر گرفته شده برای افق ۱۳۹۹ دست یابد.

۵-۱. نیاز داخلی گندم

جدول ۱۳. میزان نیاز مصارف خوراکی گندم براساس سرانه

مصرف وضع موجود از سال ۱۳۹۵ تا ۱۳۹۹ (هزار تن)

سال	مقدار نیاز
۱۳۹۵	۱۱۳۸۳
۱۳۹۶	۱۱۵۳۱
۱۳۹۷	۱۱۶۸۱
۱۳۹۸	۱۱۸۳۳
۱۳۹۹	۱۱۹۸۷

مأخذ: محاسبات تحقیق.

میزان نیاز به گندم براساس سرانه مصرف ۱۴۲ کیلوگرم در سال است که عموماً از طرف وزارت جهاد کشاورزی، به‌عنوان متوسط سرانه گندم محاسبه شده است.

۲. برنج

برنج پس از گندم، دومین غله مهم در دنیا به‌حساب می‌آید. نزدیک به ۹۰ درصد سطح زیر کشت و تولید برنج متعلق به کشورهای آسیایی است. دانه برنج و فرآورده‌های به‌دست آمده از آن تقریباً ۴۰ درصد غذای مورد نیاز نصف مردم دنیا را تشکیل می‌دهند.

جدول ۱۴. سهم برنج در تأمین مواد غذایی و کالری مصرفی در ایران (درصد)

نام محصول	انرژی	پروتئین	کربوهیدرات	چربی	تیامین	ریبوفلاوین	کلسیم	آهن	ویتامین آ
برنج	۱۰/۸	۷/۲	۱۴/۷	۱/۳	۳/۸	۱/۴	۰/۶	۳/۱	۰

مأخذ: ترازنامه غذایی و محاسبات کارشناسی.

۲-۱. تولید برنج

دلایل مختلفی سبب شده تا برنج به‌عنوان یک محصول استراتژیک در کشور قلمداد گردد. اولاً تولید و سطح زیرکشت این محصول در کشور قابل توجه است. ثانیاً این محصول در الگوی غذایی مردم جایگاه ویژه‌ای دارد. ثالثاً برنج امروزه یکی از مهمترین اقلام وارداتی کشور محسوب می‌گردد. از این دیدگاه، بررسی جنبه‌های مختلف مربوطه به این محصول حائز اهمیت است.

جدول ۱۵. میزان تولید بزرگ‌ترین تولیدکنندگان برنج جهان در سال ۲۰۱۵ و متوسط ۱۵ ساله

(میلیون تن)

کشور	چین	هند	اندونزی	بنگلادش	ویتنام
متوسط ۱۵ ساله	۱۳۳/۱	۹۴/۳	۳۵/۳	۲۹/۵	۲۴/۳
تولید سال ۲۰۱۵	۱۴۴/۶	۱۰۵/۵	۳۵/۶	۳۴/۵	۲۸/۲

مأخذ: وزارت کشاورزی آمریکا.

طبق آمار ارائه شده توسط وزارت کشاورزی آمریکا پنج کشور چین، هند، اندونزی، بنگلادش و ویتنام طی سال ۲۰۰۱ تا ۲۰۱۵ بیشترین تولید برنج دنیا را در اختیار دارند، که چین با تولید بیش از ۱۳۳ میلیون تن اولین تولیدکننده و بعد از آن کشور هند با ۹۴ میلیون تن رتبه دوم را به خود اختصاص

داده است. در سال ۲۰۱۵ هم کشور چین با تولید ۱۴۴ میلیون تن برنج رتبه اول تولید را داراست.

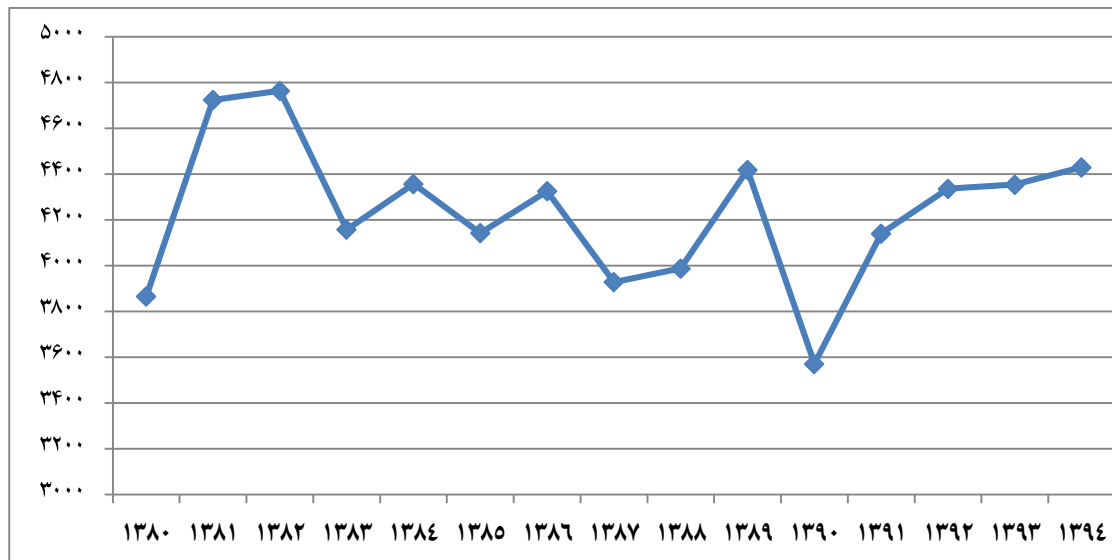
جدول ۱۶. میزان تولید، سطح زیر کشت و عملکرد شلتوک در کشور از سال ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۴

سال زراعی	سطح زیر کشت (هزار هکتار)			تولید (هزار تن)			برنج تولیدی (هزار تن)		عملکرد (کیلوگرم)
	آبی	دیم	جمع	آبی	دیم	جمع	آبی	دیم	
۱۳۸۰	۵۱۵	۰	۵۱۵	۱۹۹۰	۰	۱۹۹۰	۱۱۹۴	۳۸۶۶	۰
۱۳۸۱	۶۱۱	۰	۶۱۱	۲۸۸۸	۰	۲۸۸۸	۱۷۳۲/۸	۴۷۲۴	۰
۱۳۸۲	۶۱۵	۰	۶۱۵	۲۹۳۱	۰	۲۹۳۱	۱۷۵۸/۶	۴۷۶۴	۰
۱۳۸۳	۶۱۱	۰	۶۱۱	۲۵۴۲	۰	۲۵۴۲	۱۵۲۵/۲	۴۱۵۸	۰
۱۳۸۴	۶۲۸	۰	۶۲۸	۲۷۳۷	۰	۲۷۳۷	۱۶۴۲/۲	۴۳۵۷	۰
۱۳۸۵	۶۳۱	۰	۶۳۱	۲۶۱۲	۰	۲۶۱۲	۱۵۶۷/۲	۴۱۴۳	۰
۱۳۸۶	۶۱۶	۰	۶۱۶	۲۶۶۴	۰	۲۶۶۴	۱۵۹۸/۴	۴۳۲۶	۰
۱۳۸۷	۵۲۷	۰	۵۲۷	۲۰۷۰	۰	۲۰۷۰	۱۲۴۲	۴۱۴۵	۰
۱۳۸۸	۵۳۶	۰	۵۳۶	۲۱۳۷	۰	۲۱۳۷	۱۲۸۲/۲	۳۹۸۸	۰
۱۳۸۹	۵۶۴	۰	۵۶۴	۲۴۹۰	۰	۲۴۹۰	۱۴۹۴	۴۴۱۹	۰
۱۳۹۰	۵۳۰	۰	۵۳۰	۱۸۹۳	۰	۱۸۹۳	۱۱۳۵/۸	۳۵۷۲	۰
۱۳۹۱	۵۷۰	۰	۵۷۰	۲۳۶۰	۰	۲۳۶۰	۱۴۱۶	۴۱۴۰	۰
۱۳۹۲	۵۶۵	۰	۵۶۵	۲۴۵۰	۰	۲۴۵۰	۱۴۷۰	۴۳۳۶	۰
۱۳۹۳	۵۳۹	۰	۵۳۹	۲۳۴۷	۰	۲۳۴۷	۱۴۰۸/۲	۴۳۵۴	۰
۱۳۹۴	۵۳۰	۰	۵۳۰	۲۳۴۸	۰	۲۳۴۸	۱۴۰۸/۸	۴۴۳۰	۰
متوسط	۵۷۳	۰	۵۷۳	۲۴۳۱	۰	۲۴۳۱	۱۴۵۸/۶	۳۹۵۳	۰

مأخذ: وزارت جهاد کشاورزی.

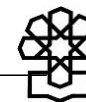
براساس آمار وزارت جهاد کشاورزی در بازه زمانی بین سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۴ متوسط سالیانه سطح زیر کشت محصول شلتوک ۵۳۷ هزار هکتار بوده که به‌طور متوسط ۲/۴ میلیون تن شلتوک از آن تولید می‌شود. براساس همین آمار متوسط عملکرد شلتوک در کشور ۳۹۵۳ کیلوگرم در هکتار بوده است. در بازه زمانی مورد بررسی بیشترین تولید شلتوک در سال ۱۳۸۲ با ۲/۹ میلیون تن و کمترین آن در سال ۱۳۹۰ با ۱/۸ میلیون تن صورت گرفته است. براساس اعلام وزارت جهاد کشاورزی در سال ۱۳۹۵ میزان تولید شلتوک حدود ۲/۷ میلیون تن می‌باشد.

نمودار ۸. تغییرات عملکرد شلتوک آبی از سال ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۴ (کیلوگرم در هکتار)

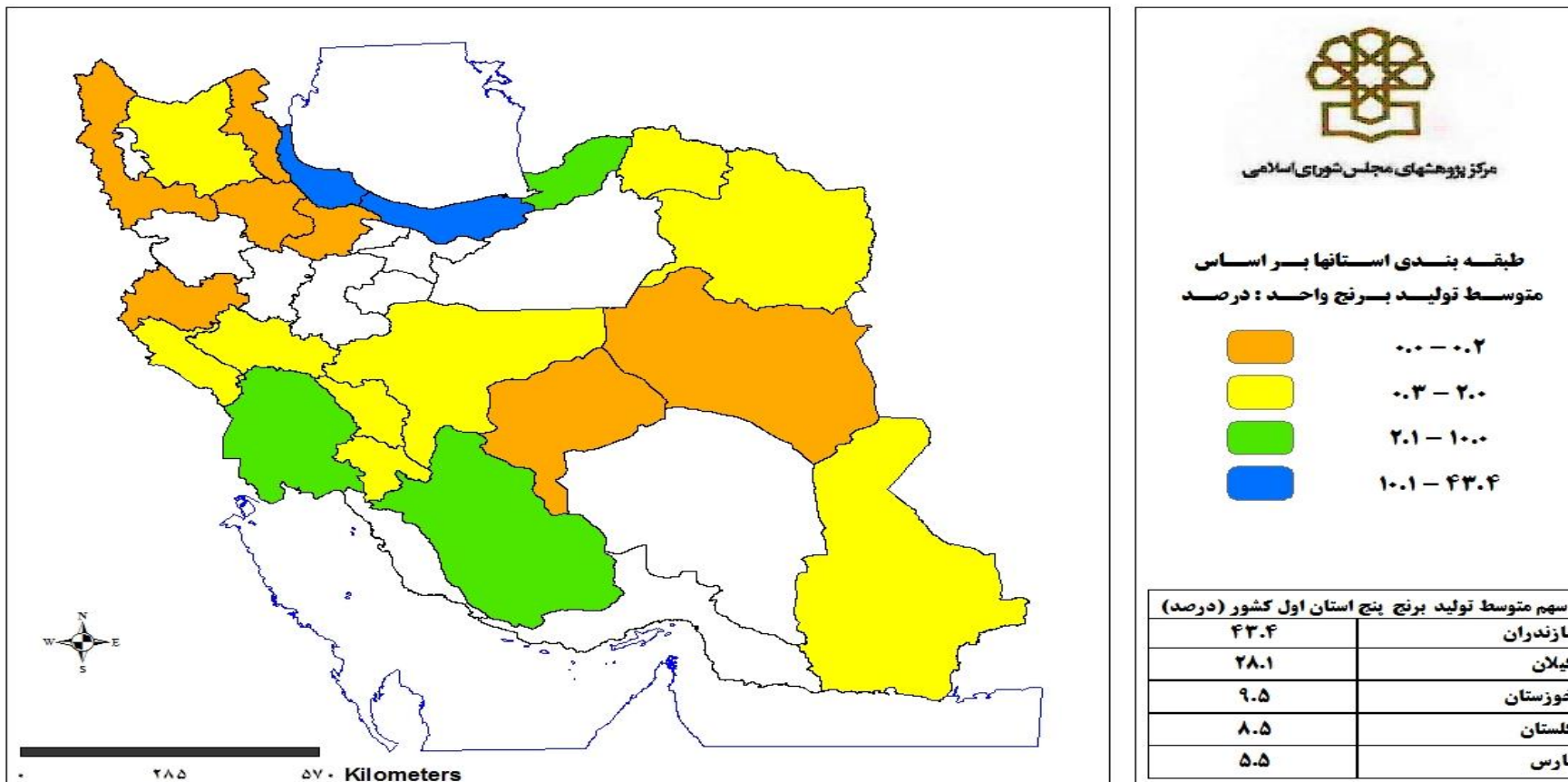

مأخذ: وزارت جهاد کشاورزی.

در بازه زمانی بین سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۴ به‌طور متوسط در هر هکتار از اراضی $\frac{3}{9}$ تن شلتوک تولید شده است که بیشترین آن مربوط به سال ۱۳۸۲ با $\frac{4}{7}$ تن و کمترین میزان عملکرد در سال ۱۳۹۰ با $\frac{3}{5}$ تن در هکتار ثبت شده است.

نقشه ۲. سهم تولید برنج به تفکیک استان براساس متوسط سال های ۱۳۹۰-۱۳۹۴

مأخذ: همان.

۲-۲. تجارت برنج

برنج از نظر غذایی یک گیاه مهم بوده و بیشتر از نصف جمعیت کشورهای چین، هند، ژاپن، کره، تایلند، فیلیپین، و برزیل از همین گیاه تغذیه می‌کنند. قطب تولید برنج در دنیا کشورهای آسیایی به‌خصوص کشورهای شرق، جنوب و جنوب شرق آسیا می‌باشند.

جدول ۱۷. متوسط میزان صادرات برنج ۵ کشور اول در جهان طی سال‌های ۲۰۱۵-۲۰۰۱ و سال ۲۰۱۵

(میلیون تن)

کشور	تایلند	هند	ویتنام	پاکستان	آمریکا
متوسط ۱۵ ساله	۸/۶	۵/۷	۵/۴	۳/۰	۳/۲
صادرات سال ۲۰۱۵	۹/۸	۱۲/۲	۶/۶	۳/۸	۳/۱

مأخذ: وزارت کشاورزی آمریکا.

کشور تایلند در بازه زمانی سال‌های ۲۰۰۱ تا ۲۰۱۵ به‌طور متوسط با ۸/۶ میلیون تن صادرات، بزرگ‌ترین صادرکننده برنج دنیاست. بعد از این کشور هند با ۵/۷ میلیون تن و کشور ویتنام با ۵/۴ میلیون تن به ترتیب جایگاه دوم و سوم را به‌خود اختصاص دادند. اما در سال ۲۰۱۵ کشور هند با صادرات بیش از ۱۲ میلیون تن، صادرکننده اول برنج در دنیا بوده است.

جدول ۱۸. متوسط میزان واردات برنج ۵ کشور اول در جهان طی سال‌های ۲۰۱۵-۲۰۰۱ و سال ۲۰۱۵

(میلیون تن)

کشور	چین	نیجریه	اتحادیه اروپا	عربستان سعودی	فیلیپین
میزان واردات	۱/۳	۲/۰	۱/۳	۱/۲	۱/۶
واردات سال ۲۰۱۵	۴/۷	۲/۶	۱/۷	۱/۶	۱/۸

مأخذ: همان.

بالاترین میزان واردات در بازه زمانی بین سال‌های ۲۰۰۱ تا ۲۰۱۵ متعلق به کشور نیجریه با متوسط سالیانه ۲ میلیون تن و بعد از این کشور به ترتیب کشورهای فیلیپین و چین قرار گرفته‌اند. اما در سال ۲۰۱۵ کشور چین با واردات بیش از ۴/۷ میلیون تن رتبه اول واردات را به‌خود اختصاص داده است.

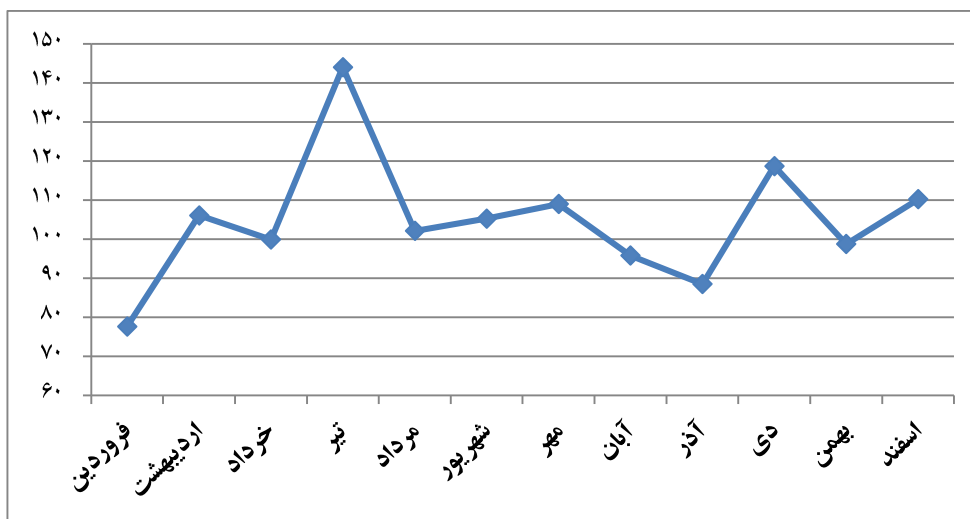
جدول ۱۹. آمار واردات و صادرات برنج طی سال‌های ۱۳۸۰-۱۳۹۴

تعارف واردات (درصد)	تراز تجاری		صادرات		واردات		سال
	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزارتن)	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزارتن)	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزارتن)	
۱۲	-۱۸۹/۹۸	-۶۹۸/۷۴	۰/۱۳	۰/۱۸	۱۹۰/۱۱	۶۹۸/۹۲	۱۳۸۰
۳	-۲۹۱/۹۴	-۱۰۴۷/۳۷	۰/۰۷	۰/۱۳	۲۹۲/۰۱	۱۰۴۷/۵۰	۱۳۸۱
۵۰	-۲۵۲/۱۳	-۸۷۴/۶۹	۰/۱۷	۰/۳۳	۲۵۲/۳۰	۸۷۵/۰۲	۱۳۸۲
۱۰۰	-۳۵۶	-۱۱۴۲	۰/۰۸	۰/۱۵	۳۵۶	۱۱۴۲	۱۳۸۳
۱۵۰	-۳۴۵	-۱۰۴۴	۰/۴۱	۱/۱۲	۳۴۵	۱۰۴۵	۱۳۸۴
۱۵۰	-۴۰۴	-۱۲۱۹	۰/۶۲	۲/۰۲	۴۰۵	۱۲۲۱	۱۳۸۵
-	-۴۲۶	-۱۰۵۳	۳/۶۴	۱۳/۹۴	۴۲۹	۱۰۶۷	۱۳۸۶
۱۵	-۷۹۱	-۱۳۸۸	۳/۱۴	۱/۲۰	۷۹۵	۱۳۸۹	۱۳۸۷
۴۵	-۱۰۷۱	-۱۲۸۶	۰/۷۴	۰/۹۱	۱۰۷۱	۱۲۸۷	۱۳۸۸
۴۵	-۹۱۲	-۱۰۸۶	۰/۰۲۷	۰/۱۰۶	۹۱۲	۱۰۸۶	۱۳۸۹
۴۵	-۱۲۵۰	-۱۵۰۹	۳/۶۹۲	۴/۴۱۶	۱۲۵۳	۱۵۱۳	۱۳۹۰
-	-۱۳۰۸	-۱۲۸۹	۰/۵۰	۰/۴۴	۱۳۰۹	۱۲۸۹	۱۳۹۱
۴۰	-۲۳۰۰	-۱۹۵۵	۱/۵۸۷	۱/۱۹۲	۲۳۰۱	۱۹۵۶	۱۳۹۲
۲۲	-۱۴۰۹	-۱۱۸۵	۰/۸۰	۰/۳۹	۱۴۰۹	۱۱۸۶	۱۳۹۳
۳۲	-۶۸۰	-۷۴۴	۰/۳۷	۰/۱۸	۶۸۰	۷۴۵	۱۳۹۴
۳۲	-۵۰۷/۹۳	-۶۰۵/۴۳	۰/۱۷	۰/۰۸	۵۰۸/۱	۶۰۵/۵	۷ ماهه ۱۳۹۵

مأخذ: گمرک جمهوری اسلامی ایران.

در بازه زمانی بین سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۴ سالیانه به‌طور متوسط حدود ۱/۲ میلیون تن برنج وارد ایران شده است، بیشترین میزان واردات مربوط به سال ۱۳۹۲ با ۱/۹ میلیون تن و کمترین آن مربوط به سال ۱۳۸۰ با ۷۰۰ هزار تن می‌باشد. در همین بازه زمانی و در مجموع حدود ۱۲/۲ میلیارد دلار ارز برای واردات برنج صرف شده است. شرایط واردات و صادرات برنج در ایران بین سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۴ به‌گونه‌ای رقم خورده که تراز تجاری آن همواره منفی بوده است. منفی‌ترین تراز تجاری برای برنج در سال ۱۳۹۲ شکل گرفته که عددی بالغ بر منفی ۱/۹ میلیون تن بوده است و کمترین تراز منفی مربوط به سال ۱۳۹۴ با عددی در حدود منفی ۷۴۰ هزار تن بوده است.

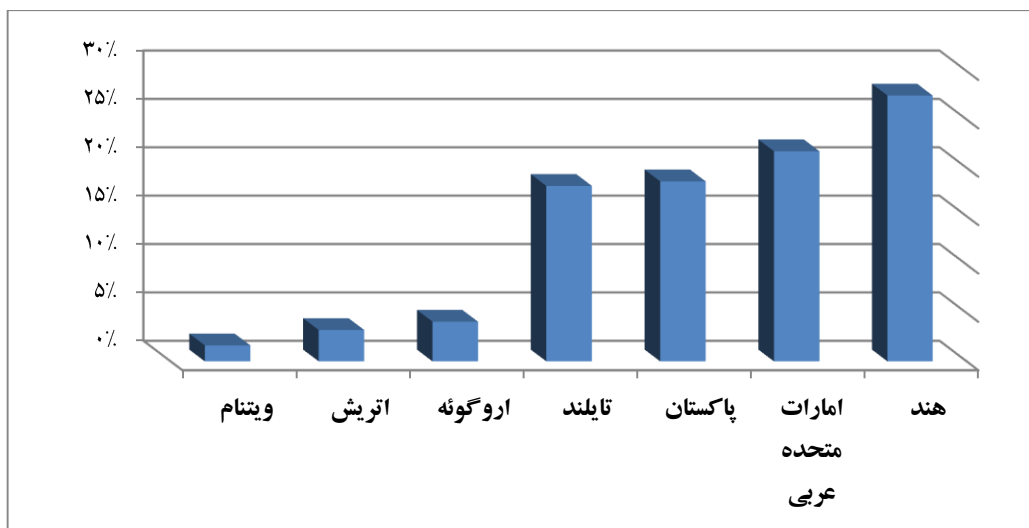
نمودار ۹. متوسط میزان واردات ماهیانه برنج از سال ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۳ (هزار تن)

مأخذ: گمرک جمهوری اسلامی ایران.

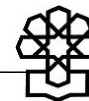
بیشترین واردات برنج در ایران در تیر و دی‌ماه و کمترین میزان واردات در فروردین و آذرماه صورت گرفته است در مجموع میزان واردات برنج در ۶ ماه اول سال بیشتر از ۶ ماه دوم سال بوده است. این درحالی است که برداشت برنج در ایران از اواسط تیرماه آغاز و تا اواسط آبان‌ماه ادامه دارد.

نمودار ۱۰. متوسط سهم کشورهای مختلف در تأمین برنج وارداتی ایران از سال ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۴ (درصد)

مأخذ: همان.

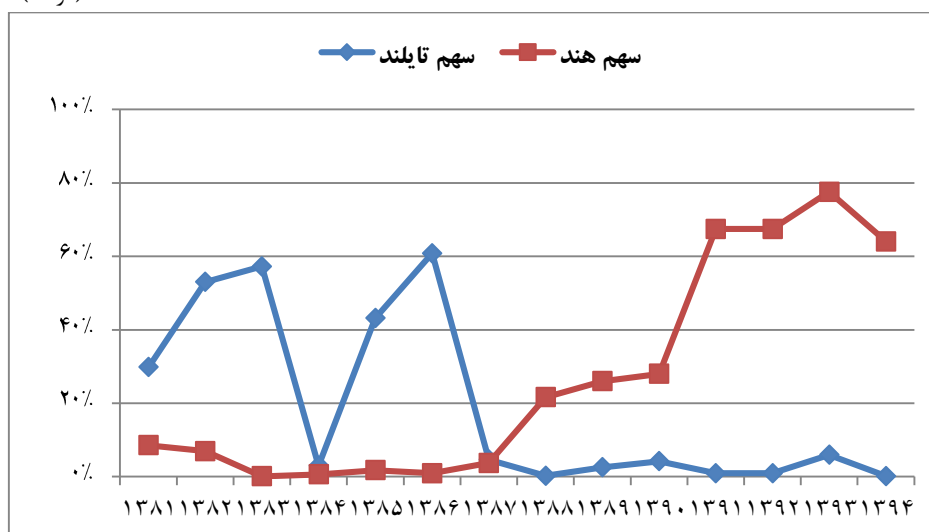
در بازه زمانی بین سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۴ کشور هندوستان با سهمی معادل ۲۷/۵ درصد بیشترین نقش را در تأمین برنج وارد شده به ایران داشته است، کشور امارات به‌عنوان یک کشور ثالث، رتبه بعدی را

در اختیار دارد. با این توضیح که اکثر برنج‌های وارداتی از کشور امارات به ایران نیز از انواع برنج‌های هندی است، بنابراین حدود ۵۰ درصد از برنج وارداتی ایران دارای منشأ هندی است. بعد از هند، پاکستان و تایلند در رتبه‌های بعدی از نظر سهم در بازار وارداتی برنج قرار دارند.

نمودار ۱۱. سهم هندوستان و تایلند در بازار برنج وارداتی ایران از سال ۱۳۸۱ تا ۱۳۹۴

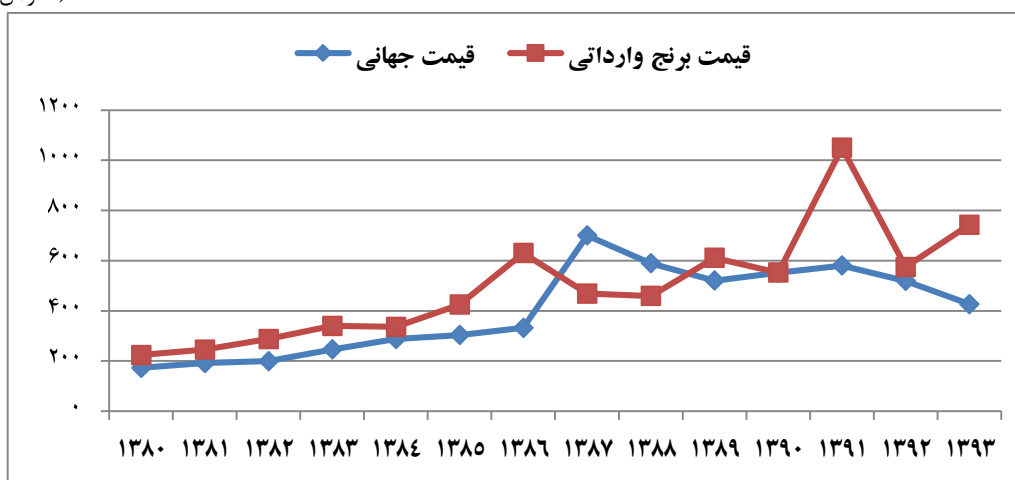
(درصد)

مأخذ: همان.

تا قبل از سال ۱۳۸۶ برنج تولید کشور هند در بازار ایران سهم قابل توجهی نداشت، اما از آن سال به بعد این نوع برنج در رقابت با برنج تایلندی و با توجه به اینکه حمایت‌های مرزی مناسبی هم در کشور از برنج داخلی انجام نمی‌شد، بازار ایران را در اختیار گرفت. نکته نگران‌کننده این جابجایی در کشورهای صادرکننده برنج به کشور، نزدیک بودن کیفیت برنج هندی در مقایسه با برنج تایلندی، به برنج ایرانی و اینکه هر دو گروه از نوع معطر (آروماتیک) هستند، که ممکن است در بلندمدت با توجه به مزیت قیمتی برای بازار برنج داخلی ایجاد مشکل اساسی شود.

نمودار ۱۲. تفاوت قیمت برنج وارداتی ایران با متوسط قیمت جهانی (برنج تایلندی) از سال ۱۳۸۱ تا ۱۳۹۳ (دلاراتن)

مأخذ: گمرک و موندی ایندکس.

مقایسه قیمت‌های جهانی و قیمت وارداتی برنج ایران نشان می‌دهد که تا قبل از سال ۱۳۸۵ همواره یک فاصله ثابت بین قیمت‌های جهانی و قیمت برنج وارداتی وجود داشته است. اما بین سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۳۸۶ این فاصله افزایش یافته است اما از سال ۱۳۸۷ به بعد یک بی‌نظمی در تفاوت این دو قیمت مشاهده می‌شود که ممکن است به دلیل تغییر در نوع برنج وارداتی از تایلندی به هندی باشد. بعد از سال ۱۳۹۰ نیز مجدداً فاصله قیمتی بین برنج وارداتی و قیمت‌های جهانی افزایش یافته است.

۲-۳. ذخایر برنج

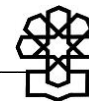
برنج به‌عنوان یک کالای استراتژیک بعد از گندم نیازمند به ذخیره‌سازی است و دولت هر ساله براساس نیاز داخلی بخشی از برنج مورد نیاز را به‌عنوان ذخایر استراتژیک ذخیره‌سازی می‌کند.

جدول ۲۰. میزان ذخایر اول و پایان دوره برنج از سال ۱۳۸۶ تا ۱۳۹۴ (هزار تن)

عنوان/سال	۱۳۸۶	۱۳۸۷	۱۳۸۸	۱۳۸۹	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴
موجودی انتهای دوره	۲۱۴	۲۱۸	۱۳۲	۱۴۶	۳۲۸	۶۳	۳۰۳	۱۹۹/۸	۱۵۰/۵

مأخذ: شرکت بازرگانی دولتی.

براساس اطلاعات ارائه شده توسط شرکت بازرگانی دولتی در بازه زمانی بین سال‌های ۱۳۸۶ تا ۱۳۹۴ بیشترین ذخیره در سال ۱۳۹۰ با ۳۲۸ هزار تن و کمترین ذخیره مربوط به سال ۱۳۹۱ با ۶۳ هزار تن در پایان دوره بوده است.

۲-۴. ضریب خوداتکایی

جدول ۲۱. ضریب خوداتکایی برنج از سال ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۴ (درصد)

سال	ضریب خوداتکایی
۱۳۸۰	۶۵
۱۳۸۱	۶۴/۲
۱۳۸۲	۶۸/۵
۱۳۸۳	۵۹/۱
۱۳۸۴	۶۳
۱۳۸۵	۵۸/۲
۱۳۸۶	۶۲/۱
۱۳۸۷	۴۹/۲
۱۳۸۸	۵۱/۸
۱۳۸۹	۵۹/۹
۱۳۹۰	۴۴/۹
۱۳۹۱	۵۴/۲
۱۳۹۲	۴۴/۹
۱۳۹۳	۵۵/۸
۱۳۹۴	۶۷/۱

مأخذ: وزارت جهاد کشاورزی و اتاق بازرگانی تهران.

در بازه زمانی مورد بررسی متوسط ضریب خوداتکایی برنج در حدود ۵۸ درصد بوده است، بالاترین ضریب خوداتکایی در سال ۱۳۸۲ و پایین‌ترین ضریب در سال ۱۳۸۷ ثبت شده است.

جدول ۲۲. برنامه وزارت جهاد کشاورزی در ضریب خوداتکایی برنج (درصد)

محصولات اساسی	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۸	۱۳۹۹
برنج	۷۱	۷۱	۷۱	۷۱	۷۱

مأخذ: وزارت جهاد کشاورزی.

براساس اعلام وزارت جهاد کشاورزی ضریب خوداتکایی در تولید برنج در سال ۱۳۹۴ به بیش از ۶۷ درصد رسیده است و برنامه این وزارتخانه برای تولید برنج تا افق ۱۳۹۹ حصول ضریب ۷۱ درصد است البته این میزان خوداتکایی براساس برنامه در سال ۱۳۹۵ حاصل خواهد شد و تا سال ۱۳۹۹ تغییری نخواهد کرد.

۲-۵. نیاز داخلی

جدول ۲۳. پیش‌بینی میزان نیاز برنج در کشور تا سال ۱۳۹۹ (هزار تن)

سال	براساس سرانه مرکز آمار	براساس سرانه وزارت جهاد کشاورزی
۱۳۹۵	۳۰۲۲/۱	۳۲۸۶/۷
۱۳۹۶	۳۰۶۱/۴	۳۳۲۹/۴
۱۳۹۷	۳۱۰۱/۲	۳۳۷۲/۷
۱۳۹۸	۳۱۴۱/۶	۳۴۱۶/۵
۱۳۹۹	۳۱۸۲/۴	۳۴۶۱

مأخذ: محاسبات کارشناسی.

میزان سرانه مصرف برنج در منابع آماری مختلف متفاوت عنوان شده است، وزارت جهاد کشاورزی عموماً عدد ۴۱ کیلوگرم را برای سرانه مصرف مدنظر قرار می‌دهد و مرکز آمار ایران ۳۷/۷ کیلوگرم را به عنوان سرانه مصرف برنج اعلام کرده است. ضمناً بین مجموع تولید و واردات از گمرک همچنان فاصله‌ای مشاهده می‌شود که به وسیله واردات خارج از گمرک پر می‌شود.

۳. جو

یکی از رایج‌ترین غلات مناطق معتدل و سرد که کاربرد بسیار زیادی در تأمین خوراک دام دارد، جو است که این محصول به‌طور متوسط بین ۱۰ تا ۱۲ درصد پروتئین و ۵ درصد فیبر دارد. عمده مصرف جو در دنیا مربوط به خوراک دام است اما مصرف کمی هم در خوراک انسان دارد.

۳-۱. تولید جو

با توجه به خصوصیات فیزیولوژیک جو، محل اصلی تولید این محصول مناطق سرد و معتدل در دنیا می‌باشد و بخش قابل توجهی از تولید این محصول در دنیا به‌صورت دیم انجام می‌شود.

جدول ۲۴. میزان تولید بزرگ‌ترین تولیدکنندگان جو جهان در سال ۲۰۱۵ و متوسط ۱۵ ساله

(میلیون تن)

کشور	اتحادیه اروپا	روسیه	کانادا	استرالیا	اوکراین
متوسط ۱۵ ساله	۵۸/۴	۱۶/۹	۱۰/۰	۷/۷	۹/۲
تولید سال ۲۰۱۵	۶۰/۷	۲۰/۰	۷/۱	۸/۶	۹/۵

مأخذ: وزارت کشاورزی آمریکا.

در تولید جو در بازه زمانی مورد بررسی اتحادیه اروپا با تولید بیش از ۵۸ میلیون تن در رده اول تولید جو قرار گرفته است و بعد از این اتحادیه، روسیه با تولید بیش از ۱۶/۹ میلیون تن در رده دوم قرار گرفته است. در مجموع و در بازه زمانی سال‌های ۲۰۰۱ تا ۲۰۱۵ پنج کشور اتحادیه اروپا، روسیه، کانادا، استرالیا و اوکراین دارای بیشترین تولید جو هستند و این پنج کشور در مجموع بیش از ۷۰ درصد از تولید جو دنیا را در اختیار دارند.

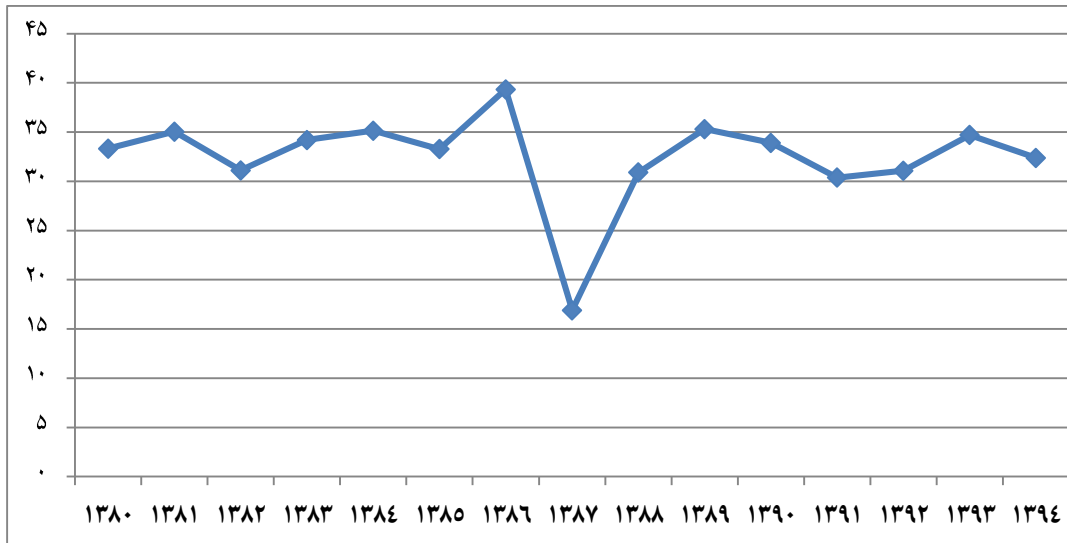
جدول ۲۵. میزان تولید، سطح زیر کشت و عملکرد جو در کشور از سال ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۴

سال زراعی	سطح زیر کشت (هزار هکتار)		تولید (هزار تن)		عملکرد (کیلوگرم)	
	آبی	دیم	آبی	دیم	آبی	دیم
۱۳۸۰	۶۲۳	۸۶۴	۱۶۱۶	۸۰۷	۲۴۲۳	۲۵۹۴
۱۳۸۱	۶۴۴	۱۰۲۶	۲۰۰۴	۱۰۸۱	۳۰۸۵	۳۱۱۲
۱۳۸۲	۶۲۰	۸۹۰	۲۰۰۳	۹۰۵	۲۹۰۸	۳۲۲۹
۱۳۸۳	۵۹۷	۱۰۰۳	۱۹۳۵	۱۰۰۵	۲۹۴۰	۳۲۳۹
۱۳۸۴	۶۰۷	۱۰۵۲	۱۸۵۳	۱۰۰۴	۲۸۵۷	۳۰۵۰
۱۳۸۵	۶۲۴	۹۴۳	۱۹۷۲	۹۸۴	۲۹۵۶	۳۱۵۸
۱۳۸۶	۵۹۴	۱۰۴۸	۱۸۸۳	۱۲۲۱	۳۱۰۴	۳۱۷۰
۱۳۸۷	۵۴۹	۵۲۲	۱۲۸۶	۲۶۱	۱۵۴۷	۲۳۴۴
۱۳۸۸	۶۲۰	۹۵۳	۱۶۳۷	۷۳۲	۲۳۶۹	۲۶۴۰
۱۳۸۹	۶۴۵	۹۴۰	۲۱۳۱	۱۱۶۳	۳۲۹۴	۳۳۰۴
۱۳۹۰	۶۵۳	۹۳۵	۱۶۷۵	۸۵۹	۲۵۳۴	۲۵۶۵
۱۳۹۱	۷۱۲	۹۱۲	۱۹۲۷	۸۴۱	۲۷۶۸	۲۷۰۶
۱۳۹۲	۷۱۵	۹۲۰	۱۹۳۸	۸۷۴	۲۸۱۲	۲۷۱۱
۱۳۹۳	۷۱۰	۱۰۰۳	۱۹۳۰	۱۰۲۵	۲۹۵۵	۲۷۱۸
۱۳۹۴	۷۰۵	۱۰۵۷	۲۱۶۵	۱۰۳۶	۳۲۰۲	۳۰۷۰
متوسط	۶۴۱	۹۳۸	۱۵۷۹	۹۲۰	۲۷۸۴	۲۹۰۷

مأخذ: وزارت جهاد کشاورزی.

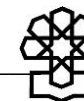
طی سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۴ به‌طور متوسط سالیانه ۲/۸ میلیون تن جو در کشور تولید شده است که از این مقدار ۱/۹ میلیون تن جو آبی و ۰/۹ میلیون تن جو به‌صورت دیم تولید شده است. در این بازه زمانی بیشترین میزان تولید، مربوط به سال ۱۳۹۵ با ۳/۸ میلیون تن و کمترین میزان تولید در سال ۱۳۸۷ با ۱/۵ میلیون تن رخ داده است. وزارت جهاد کشاورزی میزان تولید جو در کشور را در سال ۱۳۹۵ حدوداً ۳۸۵۰ هزار تن پیش‌بینی کرده است.

نمودار ۱۳. سهم جو دیم در کل تولید جو از سال ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۴ (درصد)

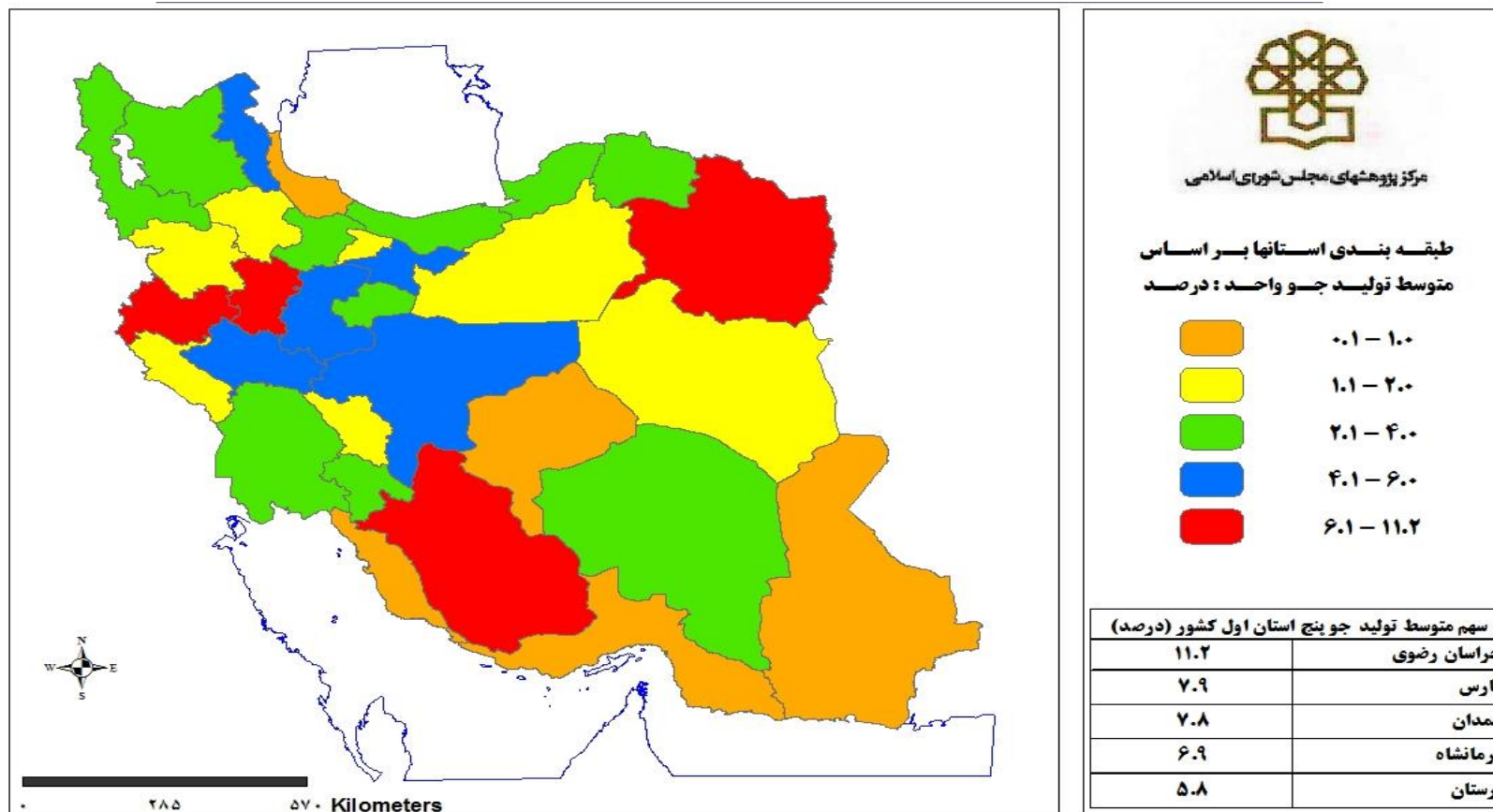

مأخذ: وزارت جهاد کشاورزی.

در بازه زمانی مورد بررسی به‌طور متوسط حدود ۳۵ درصد از تولید جو در کشور وابسته به تولیدات دیم بوده که این میزان تولید، بیشتر تحت تأثیر عوامل اقلیمی، میزان و پراکنش بارش است به همین دلیل در سال ۱۳۸۷ که مصادف با خشکسالی شدید بود سهم جو دیم به کمتر از ۲۰ درصد تولید این محصول، کاهش یافت.

نقشه ۳. سهم در تولید جو به تفکیک استان براساس متوسط سال‌های ۱۳۹۰-۱۳۹۴

مأخذ: همان.

۲-۳. تجارت جو

با توجه به اهمیت بسیار بالای جو در تأمین نهاده‌های تولید محصولات پروتئینی تجارت این محصول بسیار با اهمیت است و براساس برآوردها ۷۰ درصد از قیمت تمام شده محصولات پروتئینی مربوط به قیمت علوفه است.

جدول ۲۶. متوسط میزان صادرات جو ۵ کشور اول در جهان طی سال‌های ۲۰۰۱-۲۰۱۵ و سال ۲۰۱۵

(میلیون تن)

کشور	اتحادیه اروپا	استرالیا	روسیه	اوکراین	آرژانتین
صادرات ۱۵ ساله	۴/۴	۴/۳	۲/۳	۳/۳	۱/۲
صادرات ۲۰۱۵	۹/۵	۵/۲	۵/۳	۴/۵	۱/۶

مأخذ: وزارت کشاورزی آمریکا.

متوسط حجم تجارت جهانی جو در بازه زمانی مورد بررسی حدود ۱۹ میلیون تن بوده است و اتحادیه اروپا با بیش از ۴/۴ میلیون تن در تجارت جهانی این محصول بالاترین نقش را داشته است و کشورهایمانند استرالیا، اوکراین و آرژانتین نیز نقش قابل توجهی در تجارت جهانی این محصول دارند.

جدول ۲۷. متوسط میزان واردات جو ۵ کشور اول در جهان طی

سال‌های ۲۰۰۱-۲۰۱۵ و سال ۲۰۱۵ (واحد: میلیون تن)

کشور	عربستان سعودی	چین	ژاپن	اردن
واردات ۱۵ ساله	۷/۱	۲/۶	۱/۴	۰/۶
میزان واردات ۲۰۱۵	۸/۲	۹/۹	۱/۱	۰/۹

مأخذ: همان.

جو به‌عنوان یک نهاده دامی بسیار مهم تأثیر بسزایی در تولید گوشت قرمز و شیر دارد. کشور عربستان با توجه به دارا بودن ظرفیت‌های بسیار بزرگ دامپروری، جهت تأمین خوراک دام نیاز به واردات بسیار زیاد این محصول راهبردی دارد همین موضوع سبب شده است که کشور عربستان از سال ۲۰۰۱ تا ۲۰۱۵ سالیانه به‌طور متوسط حدود ۷/۱ میلیون تن جو وارد کند. بعد از کشور عربستان، کشورهای چین، ژاپن و اردن بزرگ‌ترین واردکننده جو در دنیا هستند. اما در سال ۲۰۱۵ کشور چین با واردات بیش از ۹/۹ میلیون تن به بزرگ‌ترین واردکننده جو در دنیا تبدیل شد.

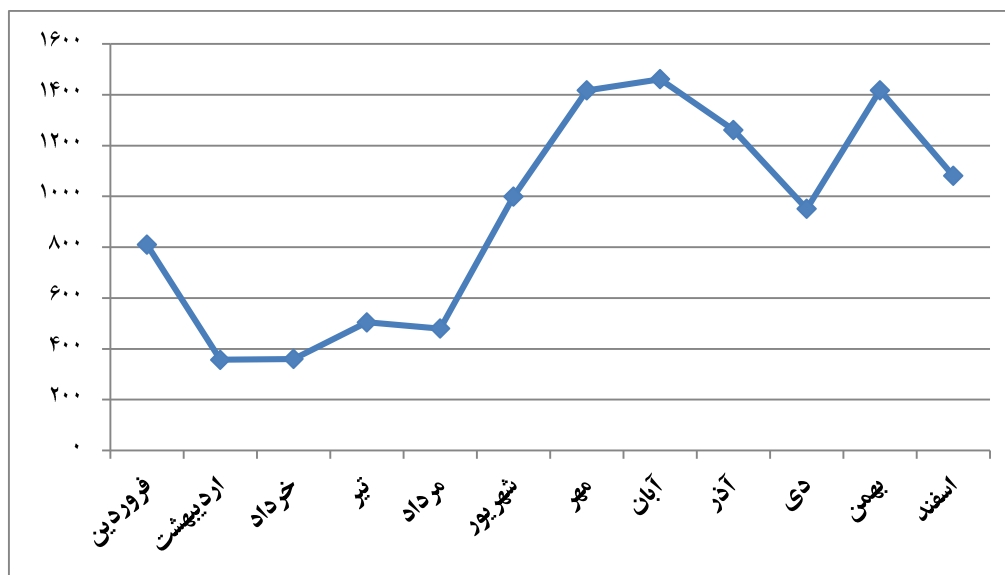
جدول ۲۸. آمار واردات و صادرات جو طی سال‌های ۱۳۸۰-۱۳۹۴

تعرفه (درصد)	تراز تجاری		صادرات		واردات		سال
	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزارتن)	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزارتن)	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزارتن)	
۷	-۱۲۸	-۹۲۴	۰	۰	۱۲۸	۹۲۴	۱۳۸۰
۳	-۳	-۲۵	۰	۰	۳	۲۵	۱۳۸۱
۵	-۳۵	-۱۹۱	۰	۰	۳۵	۱۹۱	۱۳۸۲
	-۸۹	-۷۱۱	۰	۰	۸۹	۷۱۱	۱۳۸۳
	-۱۹۷	-۱۲۰۹	۰/۰۰۰۸	۰/۰۰۲۵	۱۹۷	۱۲۰۹	۱۳۸۴
۴	-۷۷	-۳۷۵	۰/۰۰۴۴	۰/۰۱۵۱	۷۷	۳۷۵	۱۳۸۵
	-۶۹	-۱۹۷	۰/۰۰۰۶	۰/۰۰۲۰	۶۹	۱۹۷	۱۳۸۶
۴	-۴۴۸	-۱۳۳۴	۰/۰۰۰۲	۰/۰۰۰۵	۴۴۸	۱۳۳۴	۱۳۸۷
۴	-۲۵۶	-۱۲۹۶	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۰۴	۲۵۶	۱۲۹۶	۱۳۸۸
۴	-۷۴	-۳۷۱	۰/۰۰۰۰۶	۰/۰۰۰۰۲۲	۷۴	۳۷۱	۱۳۸۹
۴	-۳۷۳	-۱۱۳۱	۰	۰	۳۷۳	۱۱۳۱	۱۳۹۰
	-۶۳۲	-۱۶۵۲	۰/۰۰۰۰۶	۰/۰۰۰۰۱۴	۶۳۲	۱۶۵۲	۱۳۹۱
۴	-۲۳۸	-۶۶۱	۰/۰۰۰۰۵	۰/۰۰۰۰۵	۲۳۸	۶۶۱	۱۳۹۲
۴	-۵۰۲	-۱۸۲۳	۰/۰۱	۰/۰۱	۵۰۲	۱۸۲۳	۱۳۹۳
۴	-۴۴۶	-۱۸۷۶	۰/۰۰۰۴	۰/۰۱	۴۴۶	۱۸۷۶	۱۳۹۴
	-۱۴۳	-۶۴۵/۵	۰/۰۰۰۳	۰/۰۱	۱۴۲/۹	۶۴۵/۵	۷ ماهه ۱۳۹۵

مأخذ: گمرک جمهوری اسلامی ایران.

در بازه زمانی بین سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۴ سالیانه به‌طور متوسط حدود ۹۱۸ هزار تن جو وارد ایران شده است، بیشترین میزان واردات مربوط به سال ۱۳۹۴ با ۱/۹ میلیون تن و کمترین آن مربوط به سال ۱۳۸۱ با ۲۵ هزار تن می‌باشد. در همین بازه زمانی و در مجموع حدود ۲۳۷/۸ میلیون دلار ارز برای واردات جو صرف شده است. همان‌گونه که پیش‌تر گفته شد کشور با توجه به اهداف توسعه‌ای که در بخش تولیدات دامی دنبال کرده است، هرساله میزان نیاز به جو به‌عنوان خوراک دام، افزایش یافته است به همین دلیل، علیرغم اینکه میزان تولید این محصول در داخل افزوده شده، تراز تجاری آن همواره منفی بوده است.

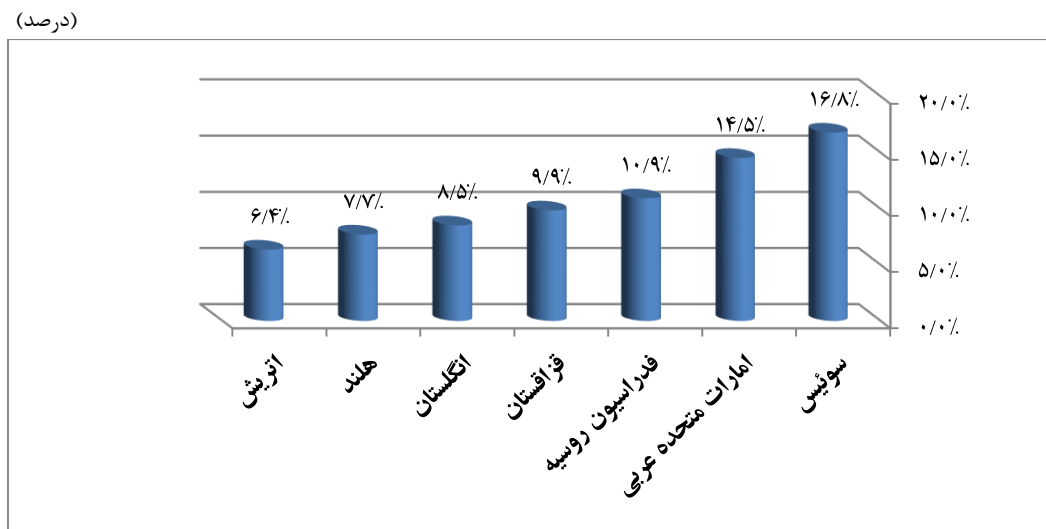
نمودار ۱۴. متوسط وزنی واردات ماهیانه جو از سال ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۴ (هزار تن)

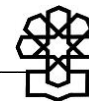
مأخذ: گمرک جمهوری اسلامی ایران.

بر اساس اطلاعات منتشر شده و توسط گمرک جمهوری اسلامی ایران بیشترین میزان واردات جو در بازه زمانی بین سال‌های ۱۳۸۲ تا ۱۳۹۴ در مهر و آبان رخ داده است و کمترین آن مربوط به ماه‌های اردیبهشت و خرداد می‌باشد. در مجموع میزان واردات این محصول در ۵ ماه اول سال در سطح پایین‌تری قرار دارد.

نمودار ۱۵. متوسط سهم کشورهای مختلف در تأمین جو وارداتی ایران از سال ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۴ (درصد)

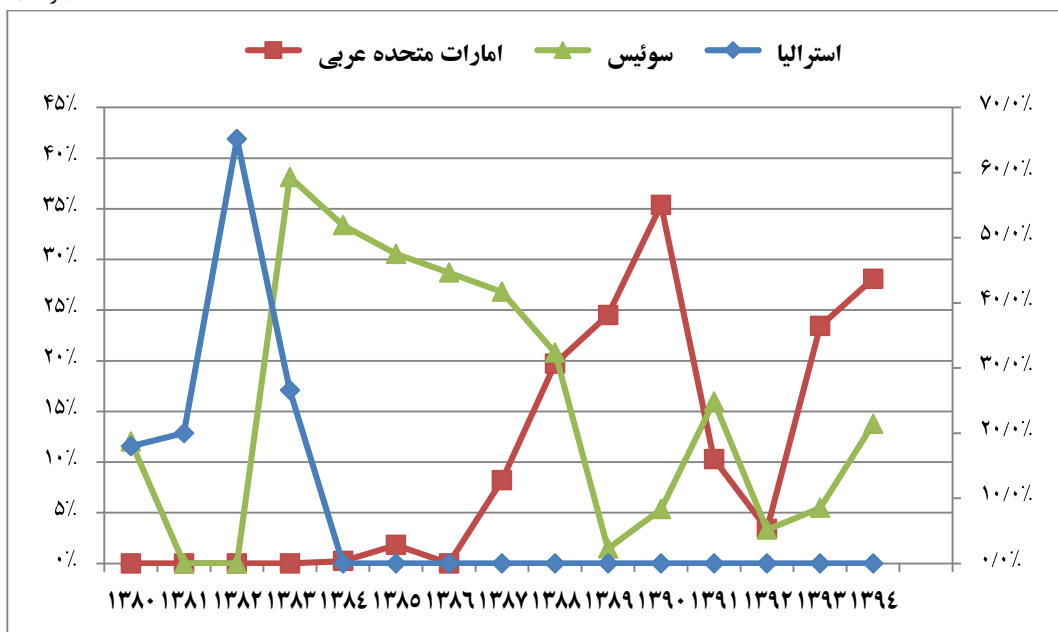
مأخذ: همان.

در واردات جو هم مانند واردات گندم دو کشور سوئیس و امارات متحده عربی دارای بیشترین سهم در تأمین هستند. براساس آمار گمرک جمهوری اسلامی ایران، بیش از ۳۰ درصد از جو وارداتی ایران توسط این دو کشور، به‌عنوان صادرات مجدد، تأمین می‌شود.

نمودار ۱۶. سهم واردات کشورهای استرالیا، سوئیس و امارات در تأمین جو وارداتی کشور

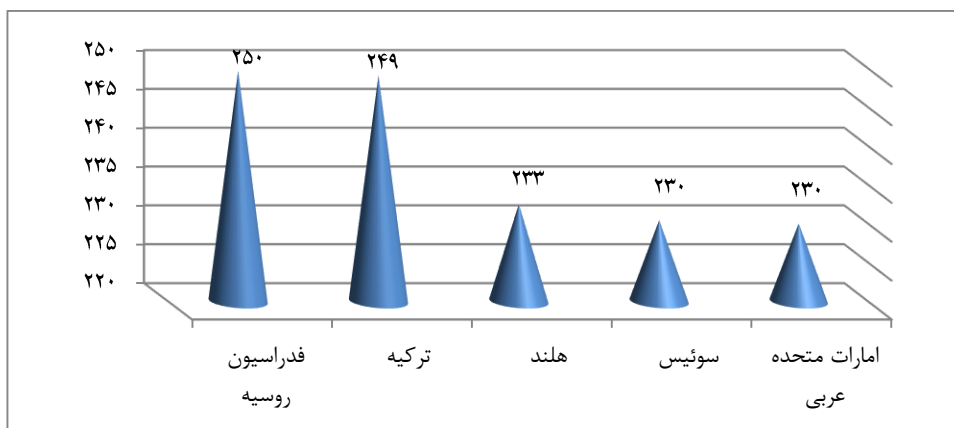
(درصد)

مأخذ: همان.

تا قبل از سال ۱۳۸۴ استرالیا یکی از مهمترین تأمین‌کننده جو وارداتی ایران بوده است، اما از این سال به بعد و با تشدید تحریم‌ها و محدود شدن نقل و انتقال ارز بخشی از واردات این محصول با استفاده از پرچم کشورهای ثالث انجام شد و به این دلیل سهم کشورهایمانند امارات و سوئیس افزایش یافت.

نمودار ۱۷. قیمت جو وارداتی ایران از کشورهای مختلف در سال ۱۳۹۴ (دلار/تن)

مأخذ: همان.

براساس اعلام گمرک جمهوری اسلامی ایران، گران‌ترین جو وارداتی کشور از دو مبدأ فدراسیون روسیه و ترکیه صورت می‌گیرد و بعد از این دو کشور محصول وارداتی سه کشور هلند، سوئیس و امارات متحده عربی بالاترین قیمت وارداتی جو را دارا هستند.

۳-۳. ضریب خوداتکایی

جدول ۲۹. ضریب خوداتکایی جو از سال ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۴ (درصد)

سال	ضریب خوداتکایی
۱۳۸۰	۷۲/۴
۱۳۸۱	۹۹/۲
۱۳۸۲	۹۳/۸
۱۳۸۳	۷۷/۷
۱۳۸۴	۷۰/۳
۱۳۸۵	۸۸/۷
۱۳۸۶	۹۳/۹
۱۳۸۷	۵۳/۷
۱۳۸۸	۶۴/۶
۱۳۸۹	۸۹/۹
۱۳۹۰	۶۹/۱
۱۳۹۱	۶۳/۳
۱۳۹۲	۸۱/۲
۱۳۹۳	۶۱/۸
۱۳۹۴	۶۳/۱

مأخذ: وزارت جهاد کشاورزی و اتاق بازرگانی تهران.

۳-۴. میزان نیاز داخلی

براساس اطلاعات موجود در سال ۱۳۹۳ میزان نیاز داخلی به جو در کشور در حدود ۴ میلیون تن بوده است که این عدد در سال‌های مختلف براساس تغییر در میزان تولید فرآورده‌های دامی با تغییراتی مواجه می‌شود.

۴. ذرت

ذرت به‌عنوان یک غلات تابستانه که دارای مصارف مستقیم انسان و خوراک دام می‌باشد در کشورهای آمریکایی و آفریقایی بیشتر از سایر کشورها مصرف خوراکی دارد البته در ایران بیشترین مصرف این محصول به‌عنوان خوراک دام و طیور می‌باشد.

۴-۱. تولید ذرت

با توجه به اینکه ذرت یکی از مهمترین نهاده‌های تولید فرآورده‌های پروتئینی، خصوصاً گوشت مرغ است، با افزایش تقاضا برای این نوع محصولات تقاضا برای ذرت نیز افزایش قابل توجهی داشته است.

جدول ۳۰. میزان تولید بزرگ‌ترین تولیدکنندگان ذرت جهان در سال ۲۰۱۵ و متوسط ۱۵ ساله

(میلیون تن)

کشور	آمریکا	چین	برزیل	اتحادیه اروپا	آرژانتین
متوسط ۱۵ ساله	۲۹۳/۸	۱۶۰/۲	۵۵/۷	۶۰/۵	۲۰/۸
تولید سال ۲۰۱۵	۳۶۱/۱	۲۱۵/۶	۸۵/۰	۷۵/۸	۲۸/۷

مأخذ: وزارت کشاورزی آمریکا.

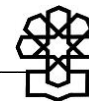
بزرگ‌ترین تولیدکننده ذرت در دنیا کشور آمریکا، با متوسط تولید ۲۹۳ میلیون تن ذرت در سال است که معادل ۳۵ درصد از کل تولید ذرت در دنیاست. چین با تولید بیش از ۱۶۰ میلیون تن در رده بعدی قرار گرفته است. بزرگ‌ترین تولیدکننده‌های ذرت در دنیا بعد از چین و آمریکا کشورهای برزیل، اتحادیه اروپا و آرژانتین می‌باشند که در مجموع این پنج کشور بیش از ۷۵ درصد از ذرت تولیدی در دنیا را در اختیار خود دارند. در سال ۲۰۱۵ جایگاه بزرگ‌ترین کشورهای تولیدکننده ذرت تغییری نکرده است و کشور آمریکا با تولید بیش از ۳۶۰ میلیون تن ذرت همچنان بزرگ‌ترین تولیدکننده این محصول در دنیا می‌باشد.

جدول ۳۱. میزان تولید، سطح زیر کشت و عملکرد ذرت دانه‌ای از سال ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۴

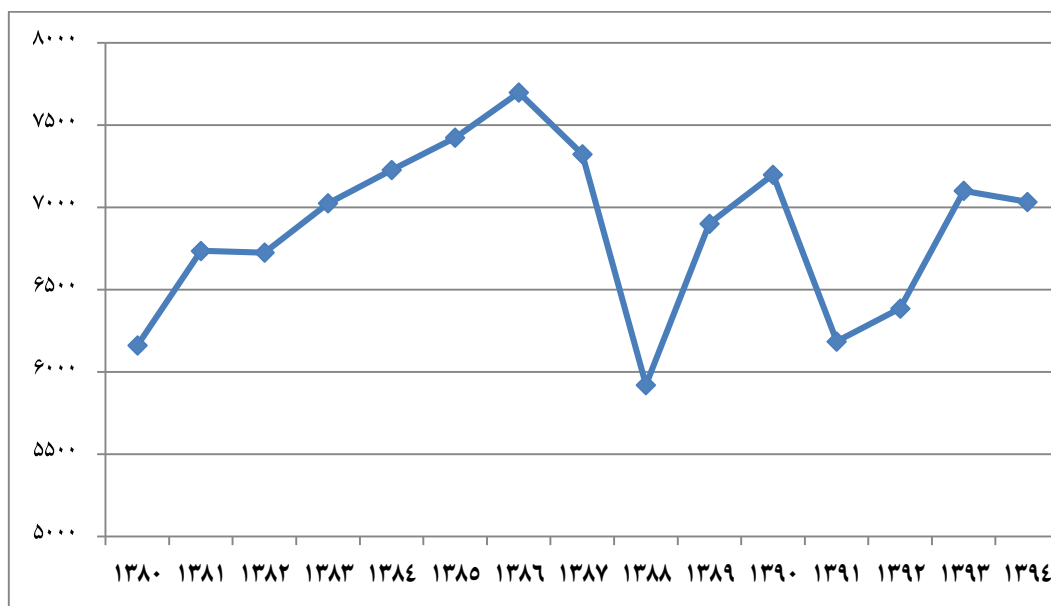
سال زراعی	سطح زیر کشت (هزار هکتار)		تولید (هزار تن)		عملکرد (کیلوگرم)	
	آبی	دیم	جمع	آبی	دیم	جمع
۱۳۸۰	۱۷۳	۰	۱۷۳	۱۰۶۴	۰	۱۰۶۴
۱۳۸۱	۲۱۳	۰	۲۱۳	۱۴۳۸	۱	۱۴۳۹
۱۳۸۲	۲۴۶	۰	۲۴۶	۱۶۵۳	۰	۱۶۵۳
۱۳۸۳	۲۷۴	۱	۲۷۴	۱۹۲۴	۲	۱۹۲۶
۱۳۸۴	۲۷۶	۰	۲۷۶	۱۹۹۴	۱	۱۹۹۵
۱۳۸۵	۲۹۲	۰	۲۹۲	۲۱۶۶	۰	۲۱۶۶
۱۳۸۶	۳۰۶	۱	۳۰۷	۲۳۵۹	۲	۲۳۶۱
۱۳۸۷	۲۴۳	۰	۲۴۳	۱۷۷۷	۰	۱۷۷۷
۱۳۸۸	۲۲۵	۱	۲۲۶	۱۳۳۱	۴	۱۳۳۵
۱۳۸۹	۲۴۰	۱	۲۴۰	۱۶۵۳	۴	۱۶۵۷
۱۳۹۰	۲۶۵	۰	۲۶۵	۱۹۰۷	۰	۱۹۰۷
۱۳۹۱	۲۹۱	۰	۲۹۱	۱۷۹۸	۰	۱۷۹۸
۱۳۹۲	۲۹۰	۰	۲۹۰	۱۸۵۲	۰	۱۸۵۲
۱۳۹۳	۲۳۴	۰	۲۳۴	۱۶۵۹	۰	۱۶۵۹
۱۳۹۴	۱۶۶	۰	۱۶۶	۱۱۶۸	۰	۱۱۶۹
متوسط	۲۴۹	۰	۲۴۹	۱۷۱۶	۱	۱۷۱۷

مأخذ: وزارت جهاد کشاورزی.

براساس آمار منتشره توسط وزارت جهاد کشاورزی طی سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۴ متوسط تولید سالیانه ذرت دانه‌ای در کشور ۱/۷ میلیون تن بوده است. در این بازه زمانی بیشترین تولید در سال ۱۳۸۶ با ۲/۳ میلیون تن و کمترین تولید در سال ۱۳۸۰ با ۱/۰۶ میلیون تن صورت گرفته است. میزان تولید ذرت با توجه به وضعیت منابع آب در کشور و براساس برنامه‌ریزی وزارت جهاد کشاورزی بعد از سال ۱۳۹۳ کاهش یافته است. برای سال ۱۳۹۵ وزارت جهاد کشاورزی پیش‌بینی ۱/۱ میلیون تن تولید را ارائه نموده است.

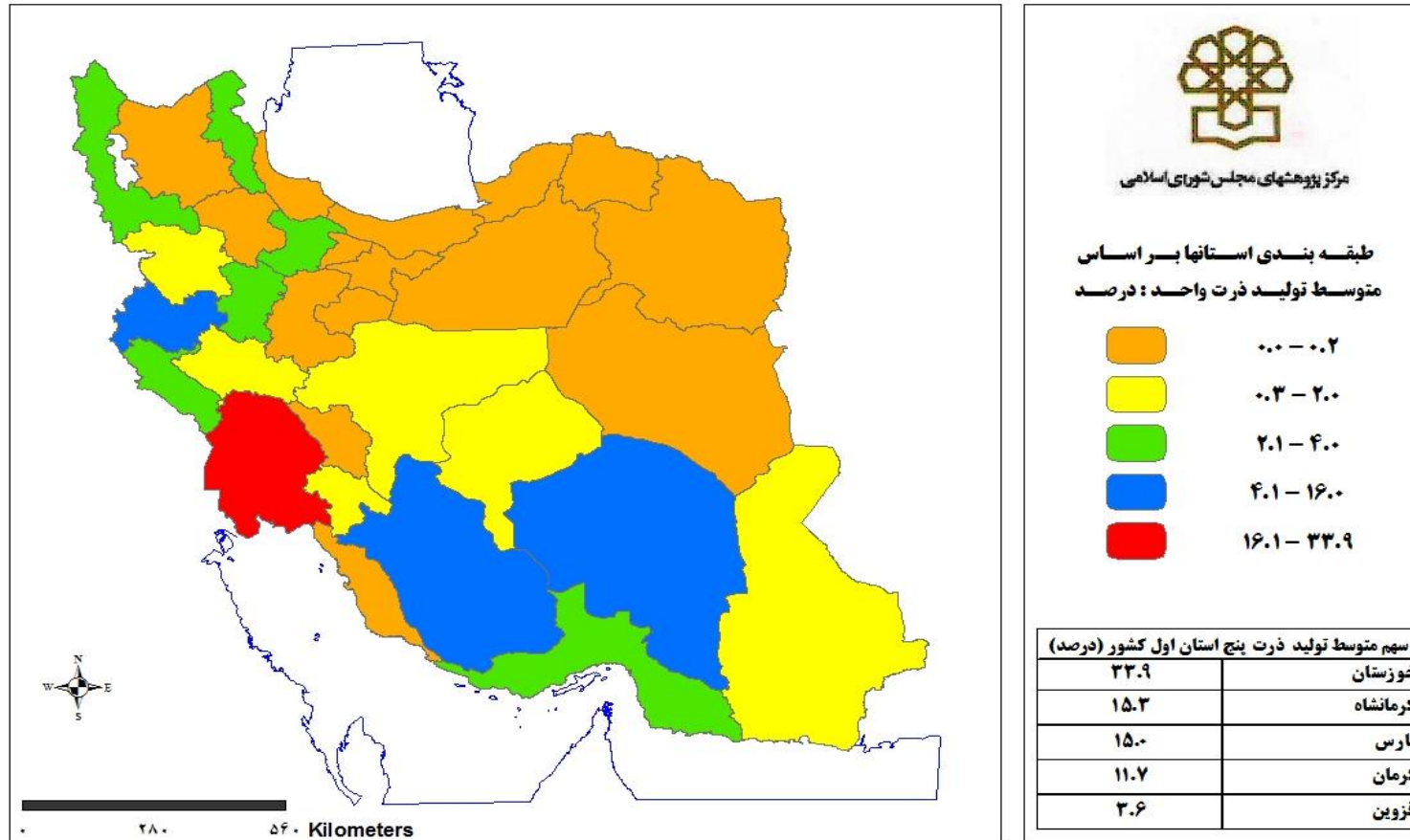
نمودار ۱۸. تغییرات عملکرد ذرت دانه‌ای آبی از سال ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۴ (کیلوگرم در هکتار)

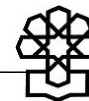
مأخذ: وزارت جهاد کشاورزی.

در بازه زمانی مورد بررسی عملکرد ذرت آبی به‌طور متوسط ۶/۵ تن در هکتار بوده است که در سال‌های مختلف بسته به شرایط با نوساناتی همراه بوده است. بیشترین عملکرد ذرت در سال ۱۳۸۶ با عددی در حدود ۷/۶ تن در هکتار و کمترین عملکرد در سال ۱۳۸۸ با ۶ تن در هکتار ثبت شده است.

نقشه ۴. متوسط سهم تولید ذرت به تفکیک استان سال‌های ۱۳۹۰-۱۳۹۴

مأخذ: همان.

۴-۲. تجارت ذرت

تجارت این محصول مهم و استراتژیک امروزه ارزش زیادی پیدا کرده است. این مسئله به‌ویژه طی سال‌های اخیر به‌دلیل بحران‌های اقتصادی، افزایش قیمت حامل‌های انرژی و جایگزینی بیواتانول تولید شده از ذرت به‌جای سوخت‌های فسیلی از شدت بیشتری برخوردار شده است.

جدول ۳۲. متوسط میزان صادرات ذرت ۵ کشور اول در جهان طی سال‌های ۲۰۰۱-۲۰۱۵ و سال ۲۰۱۵

(میلیون تن)

کشور	آمریکا	برزیل	آرژانتین	اوکراین	روسیه
متوسط ۱۵ ساله	۴۶/۷	۱۱/۵	۱۴/۱	۶/۳	۰/۸
صادرات سال ۲۰۱۵	۴۷/۴	۳۴/۵	۱۹/۰	۱۹/۷	۳/۲

مأخذ: وزارت کشاورزی آمریکا.

آمریکا در تولید و صادرات ذرت همواره بالاترین مقام را به‌خود اختصاص داده است این کشور با متوسط صادرات ۴۶ میلیون تن در سال بیش از ۴۹ درصد از حجم تجارت جهانی این محصول را در اختیار دارد و به این ترتیب این کشور انحصاراً می‌تواند بازار این محصول را در اختیار بگیرد. بعد از آمریکا هم کشورهایمانند آرژانتین، برزیل و اوکراین در رده‌های بعدی قرار گرفته‌اند.

جدول ۳۳. متوسط میزان واردات ذرت ۵ کشور اول در جهان طی سال‌های ۲۰۰۱-۲۰۱۵ و سال ۲۰۱۵

(میلیون تن)

کشور	ژاپن	مکزیک	اتحادیه اروپا	کره جنوبی	مصر
میزان واردات	۱۵/۹	۷/۸	۶/۶	۸/۸	۵/۶
واردات سال ۲۰۱۵	۱۴/۷	۱۱/۳	۸/۶	۱۰/۲	۷/۸

مأخذ: همان.

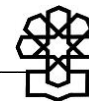
بزرگ‌ترین واردکننده ذرت در دنیا کشور ژاپن است که به‌طور متوسط سالیانه در حدود ۱۶ میلیون تن ذرت وارد می‌کند، این مقدار ذرت معادل ۱۸ درصد از کل تجارت جهانی این محصول را شامل می‌شود. بعد از ژاپن کشورهایمانظیر مکزیک، اتحادیه اروپا، کره جنوبی و مصر در رتبه‌های بعدی قرار گرفته‌اند.

جدول ۳۴. آمار واردات و صادرات ذرت در کشور طی سال‌های ۱۳۸۰-۱۳۹۴

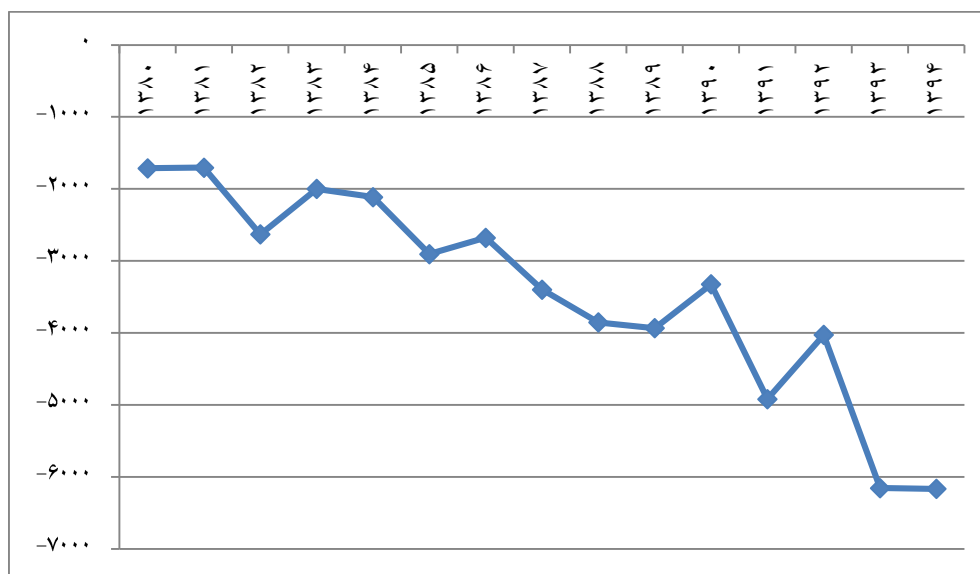
تعارف (درصد)	تراز تجاری		صادرات		واردات		سال
	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	
۰	-۲۲۹	-۱۷۱۲	۰	۰	۲۲۹	۱۷۱۲	۱۳۸۰
۱۰	-۲۲۰	-۱۷۰۵	۰	۰	۲۲۰	۱۷۰۵	۱۳۸۱
۴	-۳۷۷	-۲۶۳۰	۰	۰	۳۷۷	۲۶۳۰	۱۳۸۲
۲۷	-۳۷۷	-۲۰۰۰	۰/۰۱	۰/۰۲	۳۷۷	۲۰۰۰	۱۳۸۳
۲۵	-۳۴۶	-۲۱۱۴	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۰۳	۳۴۶	۲۱۱۴	۱۳۸۴
۴۵	-۵۰۷	-۲۹۰۵	۱/۳۶	۳/۸۳	۵۰۸	۲۹۰۹	۱۳۸۵
	-۶۵۴	-۲۶۷۷	۱/۲۲	۶/۰۶	۶۵۶	۲۶۸۳	۱۳۸۶
۴	-۱۰۸۶	-۳۳۹۷	۰/۰۴	۰/۲۲	۱۰۸۷	۳۳۹۷	۱۳۸۷
۴	-۹۰۳	-۳۸۵۴	۰/۰۱	۰/۰۲	۹۰۳	۳۸۵۴	۱۳۸۸
۴	-۱۰۷۱	-۳۹۳۴	۰/۰۰۱۲	۰/۰۰۶۰	۱۰۷۱	۳۹۳۴	۱۳۸۹
۴	-۱۲۵۹	-۳۳۲۴	۰/۰۰۷۰	۰/۰۰۴۲	۱۲۵۹	۳۳۲۴	۱۳۹۰
	-۱۸۱۸	-۴۹۱۸	۰/۰۳	۰/۰۱	۱۸۱۸	۴۹۱۸	۱۳۹۱
۲	-۱۵۴۳	-۴۰۲۶	۰/۰۳۵	۰/۰۳۹	۱۵۴۳	۴۰۲۶	۱۳۹۲
۴	-۱۷۷۳	-۶۱۵۵	۰/۰۲۲	۰/۰۱۹	۱۷۷۳	۶۱۵۵	۱۳۹۳
۴	-۱۴۲۷	-۶۱۶۶	۰/۰۵۷	۰/۰۲۸	۱۴۲۷	۶۱۶۶	۱۳۹۴
۵	-۶۹۵/۴	-۳۰۹۵/۱۴	۲/۸	۸/۸۶	۶۹۸/۲	۳۱۰۴	۷ ماهه ۱۳۹۵

مأخذ: گمرک جمهوری اسلامی ایران.

در بین سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۴ سالیانه و به‌طور متوسط حدود ۳/۴ میلیون تن ذرت وارد ایران شده است، بیشترین میزان واردات مربوط به سال ۱۳۹۴ با ۶/۲ میلیون تن و کمترین آن مربوط به سال‌های ۱۳۸۰ و ۱۳۸۱ با ۱/۷ میلیون تن می‌باشد. در همین بازه زمانی و در مجموع حدود ۱۳/۵ میلیارد دلار ارز برای واردات ذرت صرف شده است.

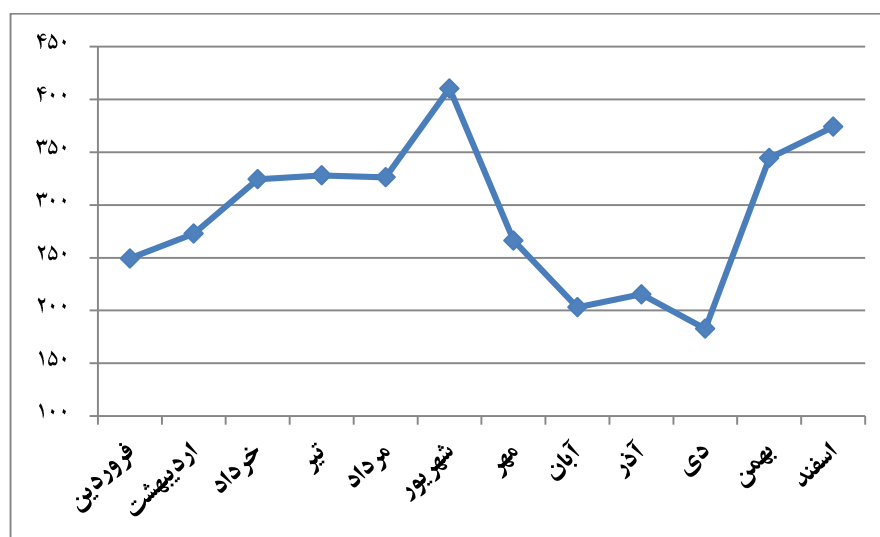
نمودار ۱۹. تراز تجاری وزنی ذرت از سال ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۴ (هزار تن)

مأخذ: گمرک جمهوری اسلامی ایران.

با توجه به نیاز بالا به ذرت به دلیل افزایش تولید مرغ و فرآورده‌های آن و همچنین تولید ناکافی این محصول در داخل، تراز تجاری این محصول در ۲۰ سال اخیر همواره منفی بوده است، منفی‌ترین تراز تجاری ذرت در سال‌های ۱۳۹۳ و ۱۳۹۴ شکل گرفته است و کمترین آن در سال ۱۳۷۷ رخ داده است، به‌طور متوسط تراز وزنی تجاری این محصول در ۲۰ سال اخیر حدود منفی ۲/۸ میلیون تن بوده است.

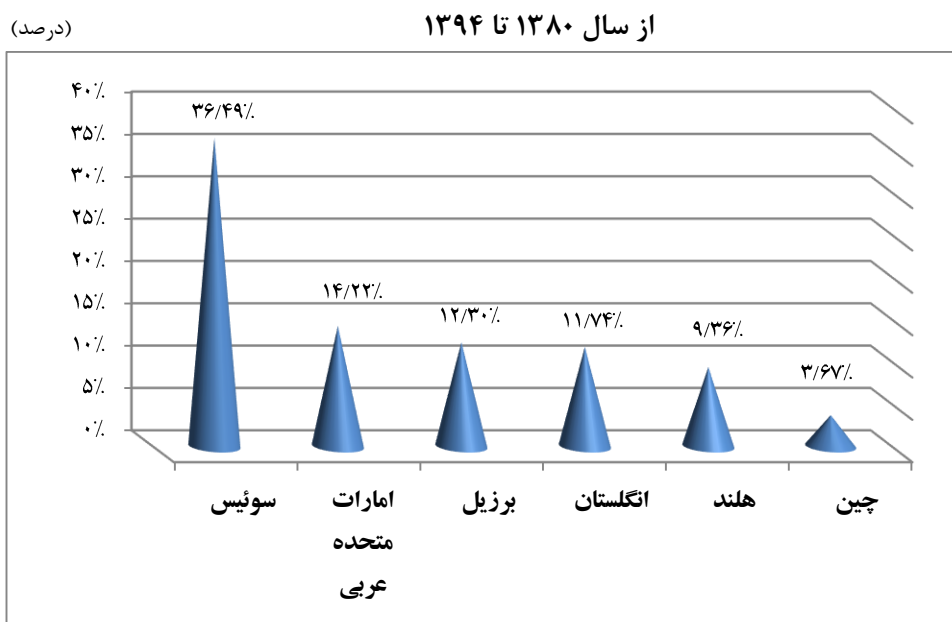
نمودار ۲۰. متوسط وزنی واردات ماهیانه ذرت از سال ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۴ (هزار تن)

مأخذ: همان:

بررسی واردات ماهیانه ذرت در بازه زمانی بین سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۳ نشان می‌دهد که بیشتر واردات این محصول در ۶ ماه اول سال و به‌ویژه در شهریورماه که مصادف با برداشت ذرت دانه‌ای داخلی است صورت گرفته و کمترین واردات در دی‌ماه به انجام رسیده است.

نمودار ۲۱. متوسط سهم کشورهای مختلف در تأمین ذرت وارداتی ایران

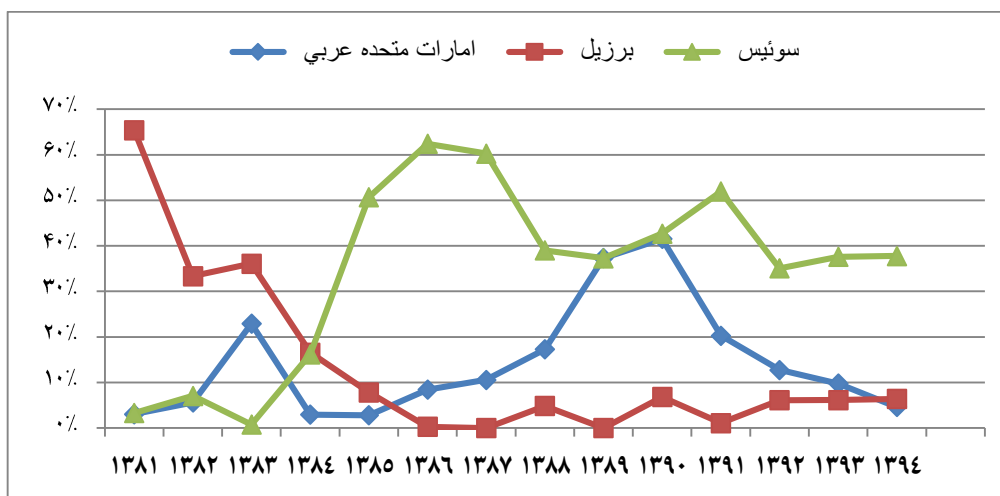

مأخذ: همان.

دو کشور امارات و سوئیس بیش از ۵۰ درصد از ذرت وارداتی ایران را تأمین می‌کنند درحالی که این دو کشور، کشورهای اصلی تولیدکننده ذرت به‌شمار نمی‌روند و ذرت تولید سایر کشورها مخصوصاً آمریکا با پرچم این دو کشور به ایران وارد می‌شود. بعد از این دو کشورهای برزیل، انگلستان و هلند تأمین‌کننده‌های بعدی ذرت وارداتی برای ایران هستند.

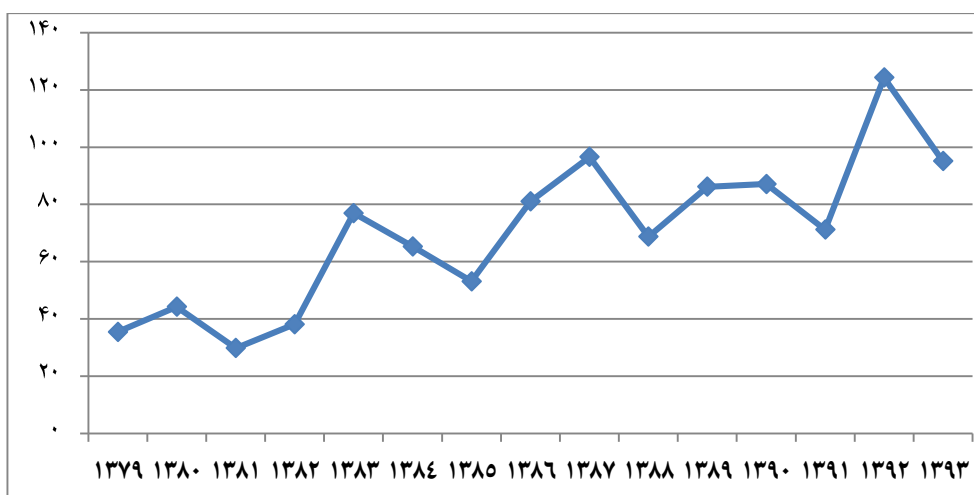
نمودار ۲۲. سهم برزیل، سوئیس و امارات متحده عربی در تأمین ذرت وارداتی کشور (درصد)

مأخذ: همان.

بعد از سال ۱۳۸۱ سهم کشور برزیل به عنوان یک تولیدکننده اصلی ذرت، به شدت کاهش یافته و از عددی در حدود ۶۵ درصد به عددی در حدود ۸ درصد در سال ۱۳۹۴ کاهش یافته است، اما سهم کشورهای نظیر امارات متحده عربی و سوئیس به عنوان کشورهای واسطه‌ای واردات افزایش چشمگیری داشته است.

نمودار ۲۳. حاشیه بازاریابی تجارت خارجی ذرت از سال ۱۳۷۹ تا ۱۳۹۳ (دلار/تن)

مأخذ: گمرک و موندی ایندکس.

حاشیه تجارت در واردات ذرت از سال ۱۳۷۹ تاکنون یک روند افزایشی را دنبال کرده است و این عدد از ۳۵ دلار به ازای هر تن محصول وارداتی به بیش از ۱۲۴ دلار در تن در سال ۱۳۹۲ افزایش یافته است.

۴-۳. ضریب خوداتکایی

جدول ۳۵. ضریب خوداتکایی ذرت از سال ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۴ (درصد)

سال	ضریب خوداتکایی
۱۳۸۰	۳۸/۳
۱۳۸۱	۴۵/۸
۱۳۸۲	۳۸/۶
۱۳۸۳	۴۹/۱
۱۳۸۴	۴۸/۶
۱۳۸۵	۴۲/۷
۱۳۸۶	۴۶/۸
۱۳۸۷	۳۴/۳
۱۳۸۸	۲۹/۹
۱۳۸۹	۳۵/۳
۱۳۹۰	۳۶/۴
۱۳۹۱	۲۴/۷
۱۳۹۲	۳۱/۵
۱۳۹۳	۲۱/۲
۱۳۹۴	۱۵/۹

مأخذ: وزارت جهاد کشاورزی و اتاق بازرگانی تهران.

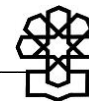
در بازه زمانی بین سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۴ به‌طور متوسط ضریب خوداتکایی برنج حدود ۳۶ درصد بوده است. بیشترین ضریب خوداتکایی در سال ۱۳۸۳ با ۴۹ درصد و پایین‌ترین ضریب خوداتکایی در سال ۱۳۹۴ با ۱۶ درصد ثبت شده است.

جدول ۳۶. برنامه وزارت جهاد کشاورزی در ضریب خوداتکایی ذرت (درصد)

سال	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۸	۱۳۹۹
ضریب خوداتکایی	۴۲	۴۳	۴۵	۴۶	۴۶

مأخذ: وزارت جهاد کشاورزی.

روند ضریب خوداتکایی ذرت از سال ۱۳۹۱ تا ۱۳۹۴ یک روند نزولی را نشان می‌دهد اما براساس برنامه این شاخص باید از ۱۶ درصد در سال ۱۳۹۴ به ۴۶ درصد در سال ۱۳۹۹ افزایش یابد.

۴-۴. میزان نیاز داخلی

بررسی آمارهای تولید و واردات نشان می‌دهد که میزان واردات ذرت در کشور متأثر از افزایش تولید محصولاتی که ذرت نقش نهاده برای تولید آنها را دارد و همچنین کاهش میزان تولید داخلی روندی افزایشی داشته و به بیش از ۶ میلیون تن رسیده است و در حال حاضر نیاز سالانه ذرت با توجه به آمار تولید و واردات، در کشور بیش از ۷/۳ میلیون تن می‌باشد.

۵. قند و شکر

امروزه در صنایع غذایی شکر، علاوه بر اینکه یکی از محصولات شاخص و استراتژیک در دنیا شناخته می‌شود به عنوان کالایی اساسی در سبد غذایی مستقیم خانوارهای همه کشورهای دنیا نیز قرار دارد. انرژی زیاد در مقدار کم این ماده از یکسو و کاربرد آن در اکثر محصولات و فرآورده‌های غذایی ازسوی دیگر، این محصول را به یک ماده شاخص و مهم در صنایع غذایی تبدیل کرده است.

جدول ۳۷. سهم قند و شکر در تأمین مواد غذایی و کالری مصرفی در ایران (درصد)

نام محصول	انرژی	پروتئین	کربوهیدرات	چربی	تیامین	ریبوفلاوین	کلسیم	آهن	ویتامین آ
قند و شکر	۱۳/۲	۰	۱۹	۰	۰	۰	۰	۰	۰

مآخذ: ترازنامه غذایی و محاسبات کارشناسی.

۵-۱. تولید قند و شکر

شکر از دو منبع چغندر قند و نیشکر تأمین می‌شود. این دو محصول قندی تأمین‌کننده ماده اولیه کارخانه‌های قندوشکر هستند. عمده نیشکر تولیدی در کشور در استان خوزستان تولید می‌شود و با توجه به خواهش‌های اکولوژیک این محصول از نظر کمی قابلیت توسعه زیادی در سایر استان‌ها ندارد و فقط افزایش تولید در واحد سطح را برای توسعه آن می‌توان متصور بود. اما کشت چغندر قند در بسیاری از استان‌های کشور و اغلب مناطق رشته‌کوه‌های البرز و زاگرس و کوهپایه‌های آن مانند: اصفهان، فارس، چهارمحال و بختیاری، همدان، کرمانشاه، خوزستان، آذربایجان غربی، خراسان شمالی و خراسان رضوی از جایگاه مهمی در کشاورزی این استان‌ها برخوردار است.

جدول ۳۸. میزان تولید بزرگ‌ترین تولیدکنندگان شکر جهان در سال ۲۰۱۵ و متوسط ۱۵ ساله

(میلیون تن)

نام کشور	تولید سال ۲۰۱۵	متوسط ۱۵ ساله
برزیل	۳۷/۸	۲۹/۷
هند	۲۶/۶	۲۲/۶
اتحادیه اروپا	۱۶/۰	۸/۸
چین	۱۴/۳	۱۱/۳
تایلند	۱۱/۳	۷/۴

مأخذ: وزارت کشاورزی آمریکا.

کشورهای برزیل، هند، اتحادیه اروپا، تایلند و چین بزرگ‌ترین تولیدکننده شکر در دنیا هستند و کشور برزیل با تولید سالیانه ۲۹ میلیون تن شکر بزرگ‌ترین تولیدکننده در دنیاست و در حدود ۲۰ درصد از کل شکر تولیدی دنیا را به خود اختصاص داده است. در مجموع ۵ کشور مورد اشاره در حدود ۵۵ درصد از کل شکر تولیدی دنیا را تولید می‌کنند.

جدول ۳۹. میزان تولید، سطح زیر کشت و عملکرد نیشکر از سال ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۴

و پیش‌بینی عملکرد سال ۱۳۹۵

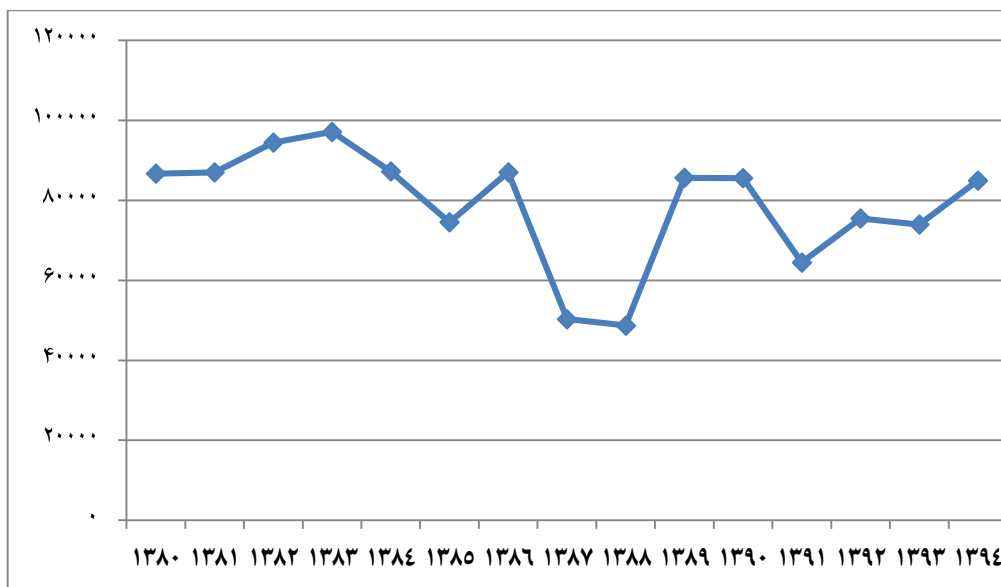
سال زراعی	سطح زیر کشت (هزار هکتار)		تولید (هزار تن)		عملکرد (تن)		
	آبی	جمع	آبی	جمع	آبی	دیم	
۱۳۸۰	۳۶/۹	۰/۰	۳۱۹۵/۳	۳۶/۹	۸۶/۷	۱۲/۳	
۱۳۸۱	۴۲/۷	۰/۰	۳۷۱۲/۴	۴۲/۷	۸۷/۰	۸/۶	
۱۳۸۲	۵۵/۰	۰/۰	۵۱۹۶/۰	۵۵/۰	۹۴/۵	۰/۰	
۱۳۸۳	۶۰/۸	۰/۰	۵۹۱۰/۲	۶۰/۹	۹۷/۱	۴۶/۲	
۱۳۸۴	۶۳/۴	۰/۰	۵۵۳۰/۴	۶۳/۴	۸۷/۳	۵/۰	
۱۳۸۵	۶۶/۵	۰/۰	۴۹۵۸/۹	۶۶/۶	۷۴/۵	۱۸/۱	
۱۳۸۶	۶۱/۰	۰/۲	۵۳۱۲/۶	۶۱/۲	۸۷/۱	۱۳/۶	
۱۳۸۷	۶۱/۵	۰/۰	۳۰۹۷/۰	۶۱/۶	۵۰/۳	۲۰/۳	
۱۳۸۸	۵۷/۹	۰/۰	۲۸۲۱/۲	۵۸/۰	۴۸/۷	۲۱/۹	
۱۳۸۹	۶۵/۹	۰/۰	۵۶۴۷/۷	۶۵/۹	۸۵/۷	۱۷/۲	
۱۳۹۰	۶۵/۹	۰/۰	۵۶۴۳/۲	۶۶/۰	۸۵/۶	۹/۸	
۱۳۹۱	۸۳/۱	۰/۰	۵۳۶۱/۴	۸۳/۱	۶۴/۵	۰/۰	
۱۳۹۲	۸۶/۶	۰/۰	۶۵۳۷/۰	۸۶/۶	۷۵/۵	۰/۰	
۱۳۹۳	۸۹/۱	۰/۰	۶۵۸۸/۶	۸۹/۱	۷۴/۰	۱/۷	
۱۳۹۴	۸۷/۱	۰/۰	۷۴۰۶/۴	۸۷/۲	۸۵/۰	۳۲/۰	
۱۳۹۵	-	-	-	-	-	-	
متوسط	۶۵/۶	۰/۰	۵۱۲۷/۹	۶۵/۶	۷۸/۹	۱۳/۸	

مأخذ: وزارت جهاد کشاورزی.

در بازه زمانی مورد بررسی به طور متوسط سالانه ۶۵ هزار هکتار از اراضی کشور زیر کشت نیشکر بوده که این مقدار از ۳۶/۸ هزار هکتار در سال ۱۳۸۰ به ۸۷ هزار هکتار در سال ۱۳۹۴ افزایش یافته است. میزان تولید این محصول هم از ۳/۱ میلیون تن در سال ۱۳۸۰ به بیش از ۷/۴ میلیون تن در سال ۱۳۹۴ رسیده است. پیش‌بینی تولید نیشکر ۸ میلیون تن برای سال ۱۳۹۵ می‌باشد.

نمودار ۲۴. تغییرات عملکرد نیشکر از سال ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۴ (کیلوگرم در هکتار)

مأخذ: وزارت جهاد کشاورزی.

در بازه زمانی مورد بررسی عملکرد نیشکر حدود ۷۸/۸ تن در هکتار بوده است، در این مقطع بیشترین عملکرد در سال ۱۳۸۳ با ۹۷ تن در هکتار و پایین‌ترین میزان عملکرد در سال ۱۳۸۸ حدود ۴۸/۸ تن در هکتار ثبت شده است.

جدول ۴۰. میزان تولید، سطح زیر کشت و عملکرد چغندر قند از سال ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۴ در کشور

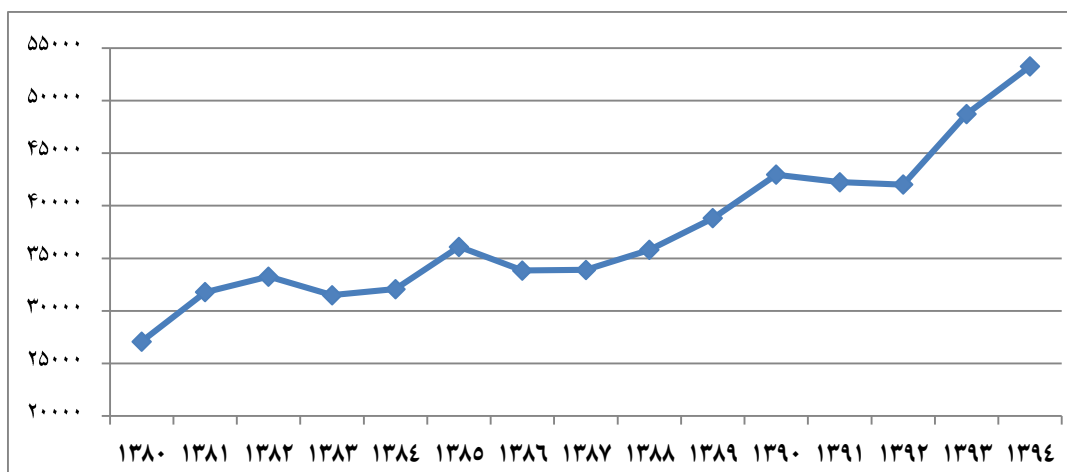
سال زراعی	سطح زیر کشت (هزار هکتار)		تولید (هزار تن)		عملکرد (کیلوگرم)	
	آبی	دیم	آبی	دیم	آبی	دیم
۱۳۸۰	۱۷۱/۷	۰/۰	۴۶۴۹/۰	۰/۰	۲۷/۱	۰/۰
۱۳۸۱	۱۹۱/۸	۰/۰	۶۰۹۷/۵	۰/۰	۳۱/۸	۰/۰
۱۳۸۲	۱۷۸/۴	۰/۰	۵۹۳۳/۲	۰/۰	۳۳/۳	۰/۰
۱۳۸۳	۱۵۶/۱	۰/۰	۴۹۱۶/۳	۰/۰	۳۱/۵	۰/۰
۱۳۸۴	۱۵۲/۹	۰/۰	۴۹۰۲/۴	۰/۰	۳۲/۱	۰/۰
۱۳۸۵	۱۸۵/۹	۰/۰	۶۷۰۹/۱	۰/۰	۳۶/۱	۰/۰
۱۳۸۶	۱۵۹/۸	۰/۰	۵۴۰۷/۲	۰/۰	۳۳/۸	۰/۰

سال زراعی	سطح زیر کشت (هزار هکتار)		تولید (هزار تن)		عملکرد (کیلوگرم)	
	آبی	دیم	آبی	دیم	آبی	دیم
۱۳۸۷	۵۴/۰	۰/۰	۱۸۲۹/۳	۰/۰	۳۳/۹	۰/۰
۱۳۸۸	۵۶/۳	۰/۰	۲۰۱۴/۹	۰/۰	۳۵/۸	۰/۰
۱۳۸۹	۹۹/۶	۰/۰	۳۸۶۶/۵	۰/۰	۳۸/۸	۰/۰
۱۳۹۰	۱۰۹/۵	۰/۰	۴۷۰۲/۸	۰/۰	۴۳/۰	۰/۰
۱۳۹۱	۹۶/۴	۰/۰	۴۰۶۹/۸	۰/۰	۴۲/۲	۰/۰
۱۳۹۲	۸۲/۵	۰/۰	۳۴۶۷/۴	۰/۰	۴۲/۰	۰/۰
۱۳۹۳	۹۷/۱	۰/۰	۴۷۳۱/۰	۰/۰	۴۸/۷	۰/۰
۱۳۹۴	۱۰۵/۰	۰/۰	۵۵۹۴/۲	۰/۰	۵۳/۳	۰/۰
متوسط	۱۲۶/۵	۰/۰	۴۵۹۲/۷	۰/۰	۳۷/۶	۰/۰

مأخذ: همان.

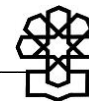
در بازه زمانی بین سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۴ به طور متوسط ۴/۵ میلیون تن چغندر در کشور تولید شده است که بیشترین تولید مربوط به سال ۱۳۸۱ با ۶/۱ میلیون تن و پایین‌ترین میزان تولید در سال ۱۳۸۷ با ۱/۸ میلیون تن رخ داده است. پیش‌بینی می‌شود در سال ۱۳۹۵ حدود ۶ میلیون تن چغندر قند در کشور تولید شود.

نمودار ۲۵. تغییرات عملکرد چغندر قند آبی از سال ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۴ (کیلوگرم در هکتار)

مأخذ: وزارت جهاد کشاورزی.

در بازه زمانی مورد بررسی روند عملکرد چغندر قند همواره افزایشی بوده است و از ۲۷ تن در هکتار در سال ۱۳۸۰ به بیش از ۵۳ تن در سال ۱۳۹۴ افزایش یافته است. در این بازه زمانی متوسط عملکرد چغندر قند در حدود ۳۷ تن در هکتار بوده است.

جدول ۴۱. میزان تولید شکر از سال ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۴ و پیش‌بینی عملکرد سال ۱۳۹۵

(هزار تن)

سال	میزان تولید
۱۳۸۰	۸۳۴
۱۳۸۱	۱۰۳۵
۱۳۸۲	۱۲۷۴
۱۳۸۳	۱۱۹۰
۱۳۸۴	۱۲۳۹
۱۳۸۵	۱۲۵۸
۱۳۸۶	۱۰۵۳
۱۳۸۷	۵۵۳
۱۳۸۸	۵۵۸
۱۳۸۹	۱۱۲۴
۱۳۹۰	۱۱۵۰
۱۳۹۱	۱۱۲۴
۱۳۹۲	۱۱۲۳
۱۳۹۳	۱۳۳۵
۱۳۹۴	۱۳۹۰
۱۳۹۵	۱۴۹۶
متوسط	۱۰۸۳

مأخذ: انجمن صنفی کارخانجات قندوشکر ایران.

تولید شکر داخلی در بازه زمانی بین سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۵ تحت تأثیر سیاست‌های مختلفی که توسط متولیان بخش کشاورزی اتخاذ شده، با نوساناتی همراه بوده است در سال‌های ابتدایی دهه ۸۰ روند تولید شکر داخلی افزایشی بود، اما بعد از تغییر رویکرد حمایت از تولید داخلی، بعد از سال ۱۳۸۴ و حمایت از واردات، تولید شکر در داخل به شدت آسیب دید و در سال ۱۳۸۷ به حداقل مقدار خود در دوره مورد مطالعه رسید. براساس اعلام انجمن صنفی کارخانجات قندوشکر ایران متوسط تولید شکر در این بازه زمانی حدود ۱/۰۸ میلیون تن بوده است.

۵-۲. تجارت قند و شکر

جدول ۴۲. متوسط میزان صادرات شکر ۵ کشور اول در جهان

(میلیون تن)

طی سال‌های ۲۰۰۱-۲۰۱۵ و سال ۲۰۱۵

نام کشور	صادرات ۲۰۱۵	متوسط ۱۵ ساله
برزیل	۲۴/۰	۱۹/۳
تایلند	۸/۳	۵/۲
استرالیا	۳/۶	۳/۶
هند	۲/۶	۱/۸
گواتمالا	۲/۳	۱/۶

مأخذ: وزارت کشاورزی آمریکا.

به‌طور متوسط سالیانه بالغ بر ۵۰ میلیون تن شکر در دنیا تجارت می‌شود که بیش از ۱۹ میلیون تن آن مربوط به کشور برزیل است و این کشور نقش بسیار معناداری در بازار جهانی شکر دارد. بعد از کشور برزیل کشورهای تایلند، استرالیا، هند و گواتمالا در رتبه‌های بعدی بزرگ‌ترین تأمین‌کنندگان شکر بازار جهانی قرار دارند. در سال ۲۰۱۵ هم کشور برزیل با صادرات بیش از ۲۴ میلیون تن شکر بزرگ‌ترین صادرکننده شکر دنیا بوده است.

جدول ۴۳. متوسط میزان واردات شکر ۵ کشور اول در جهان

(میلیون تن)

طی سال‌های ۲۰۰۱-۲۰۱۵ و سال ۲۰۱۵

نام کشور	واردات سال ۲۰۱۵	متوسط ۱۵ ساله واردات
چین	۵/۱	۲/۰
آمریکا	۳/۲	۲/۴
اندونزی	۳/۰	۲/۳
اتحادیه اروپا	۲/۹	۱/۸
امارات	۲/۴	۱/۷

مأخذ: همان.

مهمترین واردکننده شکر در دنیا در ۱۵ سال اخیر کشور آمریکاست که سالیانه در حدود ۲/۴ میلیون تن شکر وارد می‌کند، بعد از این کشور با فاصله کم کشور اندونزی است که در بازه زمانی مورد بررسی بیش از ۲/۳ میلیون تن شکر وارد کرده است. کشورهایی مانند چین، امارات متحده عربی و اتحادیه اروپا در رتبه‌های بعدی واردات شکر قرار دارند. اما در سال ۲۰۱۵ کشور چین با واردات بیش از ۵/۱ میلیون تن شکر به بزرگ‌ترین واردکننده این محصول در دنیا تبدیل شده است.

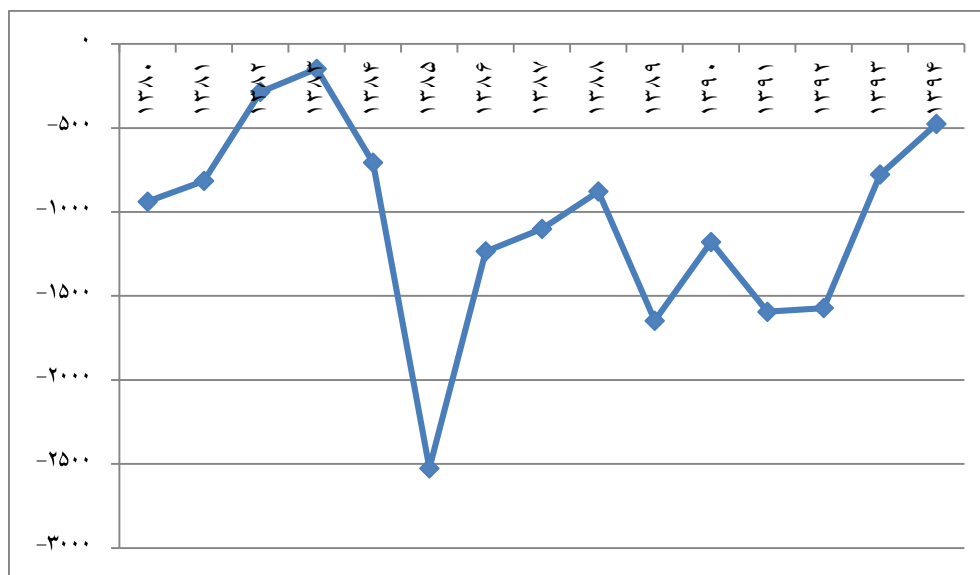
جدول ۴۴. آمار واردات و صادرات شکر طی سال‌های ۱۳۸۰-۱۳۹۴ در کشور

تعارف (درصد)	تراز تجاری		صادرات		واردات		سال
	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	
۰	-۲۱۶	-۹۳۸	۱	۱	۲۱۶	۹۳۹	۱۳۸۰
۴۵	-۱۵۵	-۸۱۶	۳	۹	۱۵۸	۸۲۵	۱۳۸۱
۷۰	-۵۸	-۲۸۶	۱	۲	۵۹	۲۸۸	۱۳۸۲
۳۵	-۳۳	-۱۴۸	۰/۰۸	۰/۰۸	۳۳	۱۴۹	۱۳۸۳
۷۰	-۱۹۷	-۷۰۷	۰/۲	۰/۲	۱۹۷	۷۰۷	۱۳۸۴
۴	-۱۰۱۷	-۲۵۲۶	۰/۴	۰/۴	۱۰۱۷	۲۵۲۶	۱۳۸۵
-	-۴۲۸	-۱۲۳۵	۱	۱	۴۲۹	۱۲۳۶	۱۳۸۶
۱۰	-۳۲۴	-۱۱۰۰	۱	۲	۳۲۵	۱۱۰۲	۱۳۸۷
۲۰	-۳۲۶	-۸۷۸	۱	۳	۳۲۷	۸۸۱	۱۳۸۸
۲۰	-۶۸۲	-۱۶۴۷	۲۳	۳۸	۷۰۵	۱۶۸۵	۱۳۸۹
-	-۷۱۱	-۱۱۷۹	۴۴	۵۵	۷۵۶	۱۲۳۴	۱۳۹۰
-	-۹۹۹	-۱۵۹۴	۷۴	۸۷	۱۰۷۲	۱۶۸۱	۱۳۹۱
۱۰	-۸۲۷	-۱۵۷۲	۵/۰۴	۶/۶۱	۸۳۲	۱۵۷۹	۱۳۹۲
۱۸	-۳۴۰	-۷۷۷	۳۸/۵۹	۴۷/۲۳	۳۷۸	۸۲۴	۱۳۹۳
۴۰	-۱۵۱	-۴۷۶	۲۰/۵۰	۲۵/۰۰	۱۷۱	۵۰۱	۱۳۹۴
۲۶	-۲۳۳/۹	-۴۸۲/۵	۰	۰	۲۳۳/۹	۴۸۲/۵	۱۳۹۵

مأخذ: گمرک جمهوری اسلامی ایران.

تا قبل از سال ۱۳۸۴ میزان واردات شکر در ایران تا حد بسیار زیادی تحت کنترل بود، اما از این مقطع زمانی با توجه به تغییر در سیاست‌های بخش کشاورزی و همچنین سیاست‌های تجاری دولت، میزان واردات آن به شدت افزایش یافت و میزان واردات این محصول از ۱۴۹ هزار تن در سال ۱۳۸۳ به بیش از ۲/۵ میلیون تن در سال ۱۳۸۵ افزایش یافت. در مجموع در بازه زمانی مورد مطالعه ۲۱ میلیون تن شکر به ارزش ۸/۱ میلیارد دلار به کشور وارد شده است.

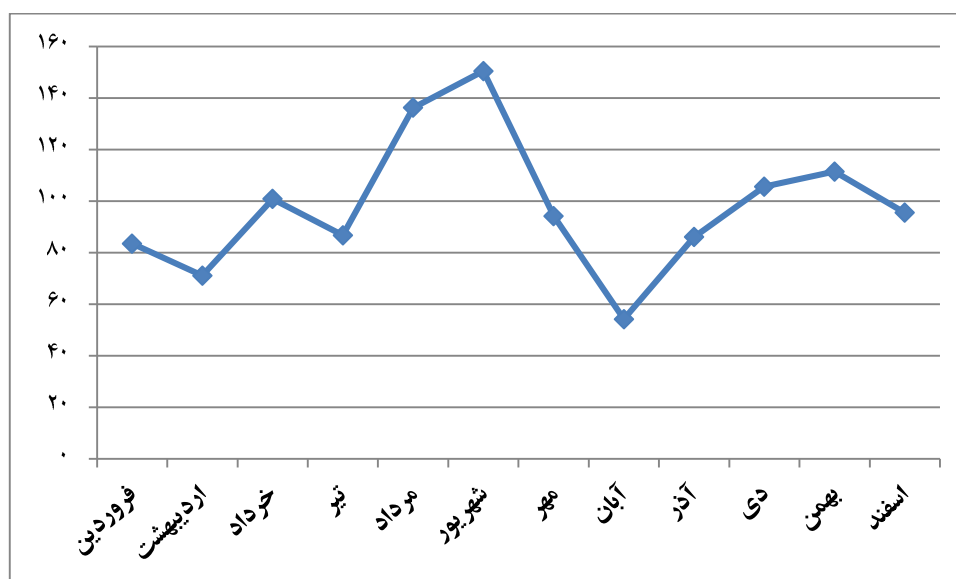
نمودار ۲۶. تراز تجاری وزنی شکر از سال ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۴ (هزار تن)

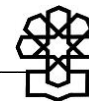
مأخذ: گمرک جمهوری اسلامی ایران.

تراز تجاری شکر به‌عنوان یک محصول اساسی در بازه زمانی مورد مطالعه همواره منفی بوده است، بدترین شرایط تراز تجاری مربوط به سال‌های ۱۳۸۵ با تراز تجاری منفی ۲/۵ میلیون تن و حداقل آن در سال ۱۳۸۳ با تراز در حدود منفی ۱۴۸ هزار تن شکل گرفته است.

نمودار ۲۷. متوسط وزنی واردات ماهیانه شکر از سال ۱۳۸۲ تا ۱۳۹۳ (هزار تن)

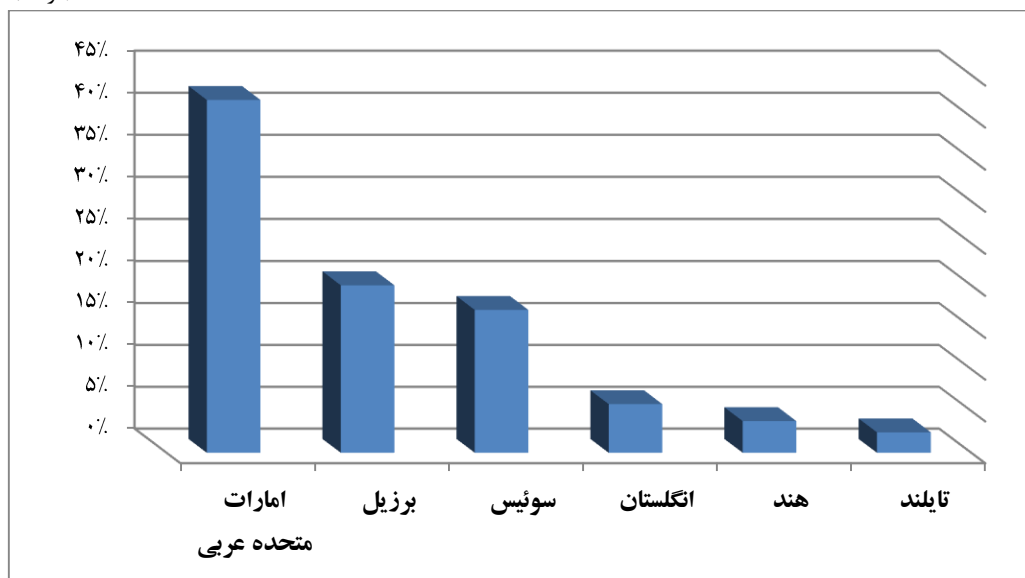
مأخذ: همان.

آمارهای گمرک جمهوری اسلامی ایران نشان می‌دهد که بیشترین واردات شکر در ایران در بازه زمانی سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۳ در شهریورماه صورت گرفته است و کمترین واردات مربوط به آبان‌ماه است. در مجموع میزان واردات شکر در ۶ ماه اول سال بیشتر از ۶ ماه دوم سال می‌باشد.

نمودار ۲۸. متوسط سهم کشورهای مختلف در تأمین شکر وارداتی ایران از سال ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۴

(درصد)

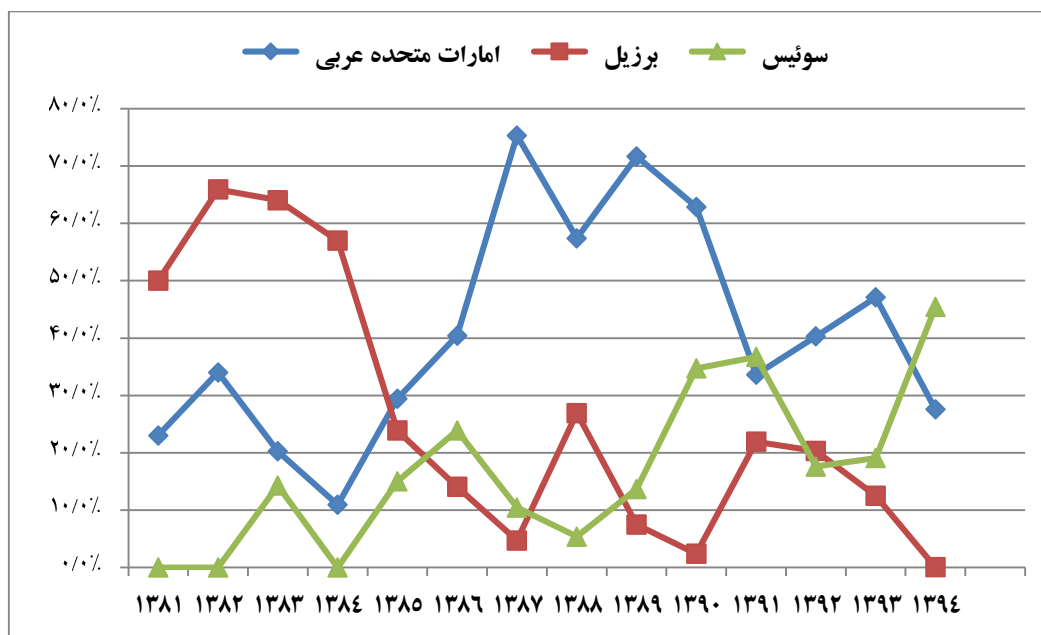

مأخذ: همان.

کشور امارات مهمترین مبدأ واردات به ایران بوده است در حالی که این کشور تولید شکر ندارد. کشور امارات در بازه زمانی مورد بررسی بیش از ۴۰ درصد از شکر مورد نیاز ایران را تأمین کرده است و کشور برزیل و سوئیس در رتبه‌های بعدی قرار گرفته‌اند. این آمار نشان می‌دهد که در بازه زمانی سال ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۴ مهمترین تأمین‌کنندگان شکر ایران دو کشور سوئیس و امارات با سهمی حدود ۵۵ درصد بوده‌اند. در حالی که این دو کشور با استفاده از شرایط به‌وجود آمده در اثر تحریم‌ها به‌عنوان کشور ثالث وارد معاملات شکر ایران شده‌اند.

نمودار ۲۹. سهم سه کشور برزیل، امارات و سوئیس در تأمین شکر وارداتی ایران از سال ۱۳۸۱ تا ۱۳۹۴

(درصد)

مأخذ: همان.

بررسی روند تغییرات سهم کشورهای مختلف در تأمین شکر وارداتی ایران نشان می‌دهد که از سال ۱۳۸۴ به بعد سهم کشورهای واسطه‌ای در واردات شکر به تدریج افزایش یافته است و در مجموع دو کشور سوئیس و امارات بیش از ۷۶ درصد از شکر وارداتی ایران را در سال ۱۳۹۴ تأمین نموده‌اند. این درحالی است که سهم کشور برزیل به عنوان یکی از بزرگ‌ترین تولیدکننده‌های شکر از ۶۵ درصد در سال ۱۳۸۱ به ۰/۱ درصد در سال ۱۳۹۴ کاهش یافته است.

۳-۵. ذخایر قند و شکر

شکر از نظر مواد مغذی دارای اهمیت چندانی نیست، اما با توجه به تولید انرژی بالا و ارزان بودن انرژی که به ازای مصرف واحد وزن تولید می‌کند، در سبد غذایی از اهمیت بالایی برخوردار است. به همین دلیل دولت به عنوان یک کالای استراتژیک این کالا را ذخیره‌سازی می‌کند.

(هزار تن)

جدول ۴۵. میزان ذخایر پایان دوره قند و شکر از سال ۱۳۸۶ تا ۱۳۹۴

عنوان/سال	۱۳۸۶	۱۳۸۷	۱۳۸۸	۱۳۸۹	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴
موجودی انتهای دوره	۶۰۷	۵۵۰	۷۴	۳۱	۲	۴۳۶	۵۳۲	۴۴۸	۲۱۴

مأخذ: شرکت بازرگانی دولتی.

براساس اطلاعات ارائه شده توسط شرکت بازرگانی دولتی در بازه زمانی بین سال‌های ۱۳۸۶ تا ۱۳۹۴ بیشترین ذخیره شکر در سال ۱۳۸۶ با ۶۰۷ هزار تن موجودی پایان دوره ثبت شده است و کمترین ذخیره مربوط به سال ۱۳۹۰ با ۲ هزار تن در پایان دوره بوده است. در این بازه زمانی متوسط ذخایر موجود کشور حدود ۳۲۱ هزار تن بوده است.

۴-۵. ضریب خوداتکایی

جدول ۴۶. ضریب خوداتکایی شکر از سال ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۴ (درصد)

سال	ضریب خوداتکایی
۱۳۸۰	۴۸/۵
۱۳۸۱	۶۱/۳
۱۳۸۲	۷۵/۳
۱۳۸۳	۸۴/۴
۱۳۸۴	۶۹
۱۳۸۵	۶۰/۳
۱۳۸۶	۴۷/۲
۱۳۸۷	۲۵/۲
۱۳۸۸	۲۵/۴
۱۳۸۹	۵۳/۸
۱۳۹۰	۵۲/۱
۱۳۹۱	۴۹/۸
۱۳۹۲	۴۰/۴
۱۳۹۳	۶۳/۱۴
۱۳۹۴	۷۶/۷۲

مأخذ: وزارت جهاد کشاورزی و اتاق بازرگانی تهران.

در بازه زمانی مورد بررسی به‌طور متوسط ضریب خوداتکایی شکر در حدود ۵۵ درصد بوده است. بیشترین ضریب خوداتکایی در سال ۱۳۸۳ و پایین‌ترین آن در سال ۱۳۸۷ رخ داده است.

جدول ۴۷. برنامه وزارت جهاد کشاورزی در ضریب خوداتکایی شکر (درصد)

سال	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۸	۱۳۹۹
ضریب خوداتکایی	۶۱	۶۲	۶۵	۷۳	۷۴

مأخذ: وزارت جهاد کشاورزی.

روند تغییر ضریب خوداتکایی شکر از سال ۱۳۹۱ تا ۱۳۹۴ افزایشی بوده است و از ۴۱ درصد به بیش از ۷۶ درصد رسیده است در حالی که برنامه‌های در نظر گرفته شده برای این محصول برای سال ۱۳۹۴ حدود ۶۰ درصد بوده و در سال ۱۳۹۴ کشور در تولید شکر به اهداف خود در سال ۱۳۹۹ دست یافته است.

۵-۵. میزان نیاز داخلی

جدول ۴۸. میزان نیاز به شکر از سال ۱۳۹۵ تا ۱۳۹۹ (هزار تن)

قند و شکر	
۲۳۲۵	۱۳۹۵
۲۳۵۵	۱۳۹۶
۲۳۸۶	۱۳۹۷
۲۴۱۷	۱۳۹۸
۲۴۴۸	۱۳۹۹

مأخذ: محاسبات تحقیق.

میزان نیاز داخلی در سال‌های ۱۳۹۵ تا ۱۳۹۹ براساس سرانه اعلامی وزارت جهاد کشاورزی که ۲۹ کیلوگرم در سال می‌باشد محاسبه شده است.

۶. روغن

روغن‌ها و چربی‌ها پس از کربوهیدرات‌ها دومین منبع انرژی در تغذیه انسان هستند که از اهمیت ویژه‌ای برخوردارند و در راستای برقراری امنیت غذایی در هر کشور، به میزان مورد نیاز در حد متعادل در الگوی مصرف باید در دسترس همگان قرار گیرند. روغن‌های گیاهی علاوه بر اهمیت در تأمین کالری مورد نیاز، در تأمین ویتامین K و E نقش غیر قابل انکاری دارند.

جدول ۴۹. سهم روغن در تأمین مواد غذایی و کالری مصرفی در ایران (درصد)

نام محصول	انرژی	پروتئین	کربوهیدرات	چربی	تیامین	ریبوفلاوین	کلسیم	آهن	ویتامین آ
روغن	۱۰/۸	۰	۰	۵۲/۶	۰	۰	۰/۲	۰/۱	۸/۷

مأخذ: ترازنامه غذایی و محاسبات کارشناسی.

۱-۶. تولید روغن

دانه‌های روغنی مهم‌ترین محصولات حاوی روغن‌های نباتی هستند که در کشاورزی از جایگاه خاصی برخوردار است و اراضی وسیعی در سراسر جهان به کشت این محصولات با ارزش اختصاص دارد. ارزش و اهمیت دانه‌های روغنی علاوه بر روغن موجود در آنها، به دلیل ماده پروتئینی با ارزشی است که پس از روغن کشتی در تغذیه دام به مصرف می‌رسد. بزرگ‌ترین منبع روغن‌های نباتی، دانه‌های روغنی یا گیاهان یک‌ساله نظیر سویا، ذرت، پنبه، بادام‌زمینی و غیره و منابع دیگر گیاهان چندساله نظیر پالم روغنی، زیتون و نارگیل هستند.

جدول ۵۰. میزان تولید بزرگ‌ترین تولیدکنندگان روغن جهان در سال ۲۰۱۵ و متوسط ۱۵ ساله

(میلیون تن)

کشور	اندونزی	چین	مالزی	آرژانتین	اتحادیه اروپا
متوسط ۱۵ ساله	۲۲/۴	۱۷/۱	۱۸/۲	۱۳/۳	۱۴/۶
تولید سال ۲۰۱۵	۳۷/۸	۲۵/۰	۲۲/۳	۱۷/۷	۱۷/۹

مأخذ: وزارت کشاورزی آمریکا.

منشأ تولید روغن در دنیا معمولاً گیاهی بوده و عموماً از دانه‌های روغنی استخراج می‌گردد. بزرگ‌ترین تولیدکننده روغن در دنیا کشور اندونزی است که متوسط تولید سالیانه آن بیش از ۲۲ میلیون تن است البته روغن تولیدی این کشور روغن پالم است که محصول درخت نخل می‌باشد سایر کشورهای تولیدکننده روغن در دنیا چین مالزی آرژانتین و اتحادیه اروپا هستند.

جدول ۵۱. میزان تولید^۱ روغن داخلی از سال ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۵ (هزار تن)

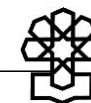
نوع روغن	سویا	کلزا	سایر	پنبه دانه	مجموع
۱۳۸۰	۱۴/۶	۱۳/۱	۵۲/۹	۳۴/۶	۱۱۵/۲
۱۳۸۱	۲۱/۲	۲۴/۸	۶۲/۲	۲۹/۰	۱۳۷/۲
۱۳۸۲	۲۴/۶	۴۳/۴	۵۷/۴	۲۹/۵	۱۵۴/۹
۱۳۸۳	۳۷/۱	۵۰/۴	۲۴/۵	۳۵/۳	۱۴۷/۳
۱۳۸۴	۳۳/۶	۹۳/۹	۴۷/۳	۳۰/۵	۲۰۵/۴
۱۳۸۵	۳۱/۴	۱۲۶/۰	۴۶/۰	۲۳/۸	۲۲۷/۳
۱۳۸۶	۳۰/۴	۱۴۲/۸	۳۷/۱	۲۶/۳	۲۳۶/۵
۱۳۸۷	۳۳/۵	۱۰۵/۷	۲۴/۱	۲۴/۸	۱۸۸/۲
۱۳۸۸	۲۹/۳	۶۰/۲	۵۰/۶	۲۱/۳	۱۶۱/۵

۱. میزان تولید روغن براساس میزان تولید هر محصول که، اعلامی وزارت جهاد کشاورزی محاسبه شده است که ممکن است با میزان واقعی تولید اختلافاتی داشته باشد.

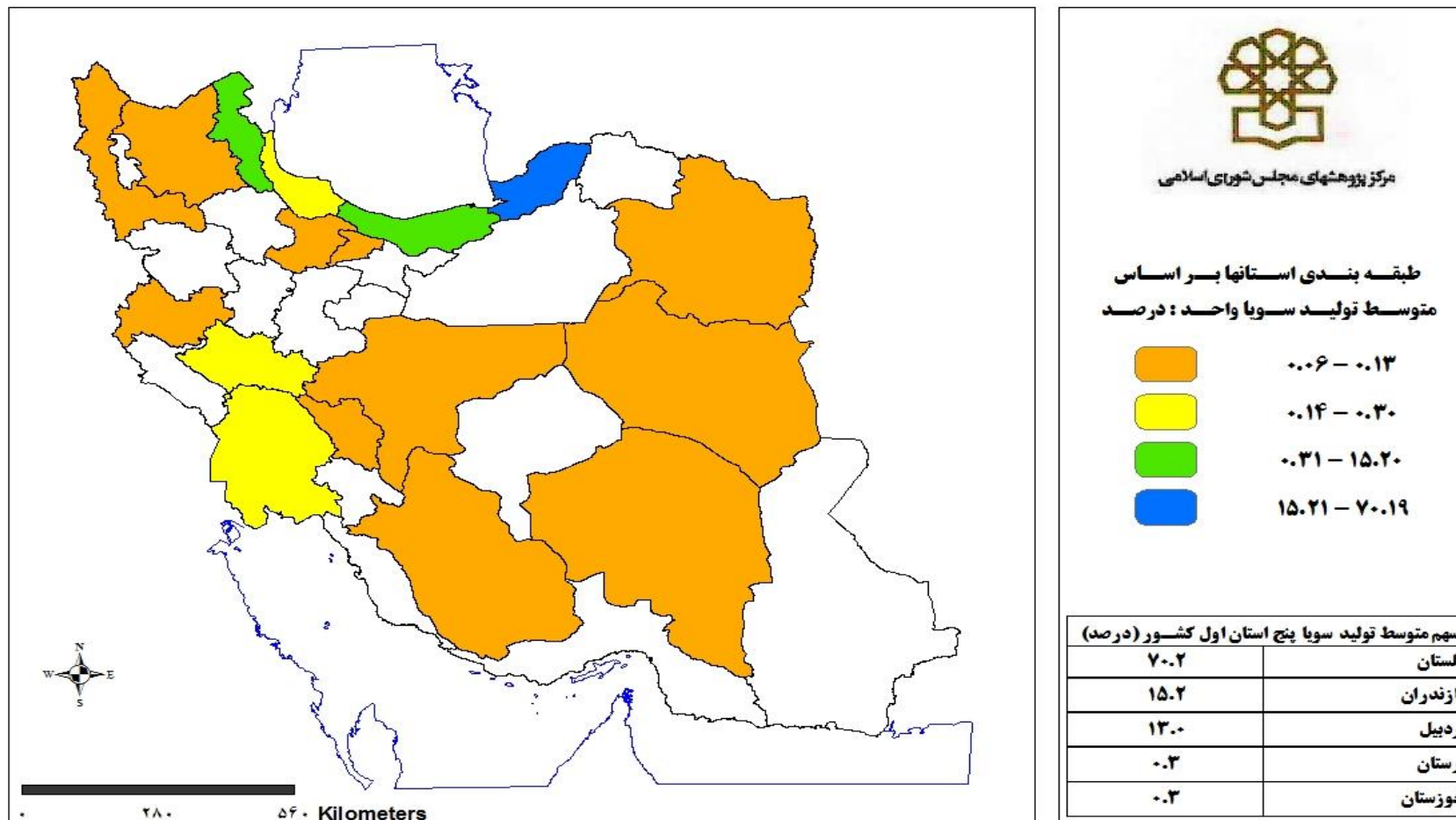
نوع روغن	سویا	کلزا	سایر	پنبه دانه	مجموع
۱۳۸۹	۲۶/۸	۵۸/۴	۵۲/۳	۱۴/۱	۱۵۱/۵
۱۳۹۰	۱۹/۸	۶۴/۵	۵۸/۸	۲۲/۷	۱۶۵/۸
۱۳۹۱	۲۸/۵	۵۶/۸	۶۸/۲	۱۷/۶	۱۷۱/۱
۱۳۹۲	۲۵/۷	۷۰/۰	۶۸/۴	۱۵/۹	۱۸۰/۱
۱۳۹۳	۲۴/۲	۵۸/۴	۲۲/۲	۱۵/۵	۱۲۰/۳
۱۳۹۴	۲۳/۸	۲۳/۵	۲۱/۰	۱۴/۷	۸۳/۰

مأخذ: وزارت جهاد کشاورزی.

براساس آمارهای منتشر شده وزارت جهاد کشاورزی در بازه زمانی بین سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۵ به‌طور متوسط ۱۵۷ هزار تن روغن در کشور تولید شده است که کلزا با ۶۳ هزار تن بالاترین سهم را دارا است و بعد از آن روغن سویا در رتبه بعدی قرار دارد. با توجه به آمارهای پیش‌بینی تولید وزارت جهاد کشاورزی در سال ۱۳۹۵ حدود ۷۱ هزار تن روغن در کشور تولید خواهد شد که از مجموع ۲۲ هزار تن سویا، ۲۸ هزار تن کلزا و ۱۷ هزار تن پنبه‌دانه و ۳/۲ هزار تن سایر دانه‌های روغنی خواهد بود.

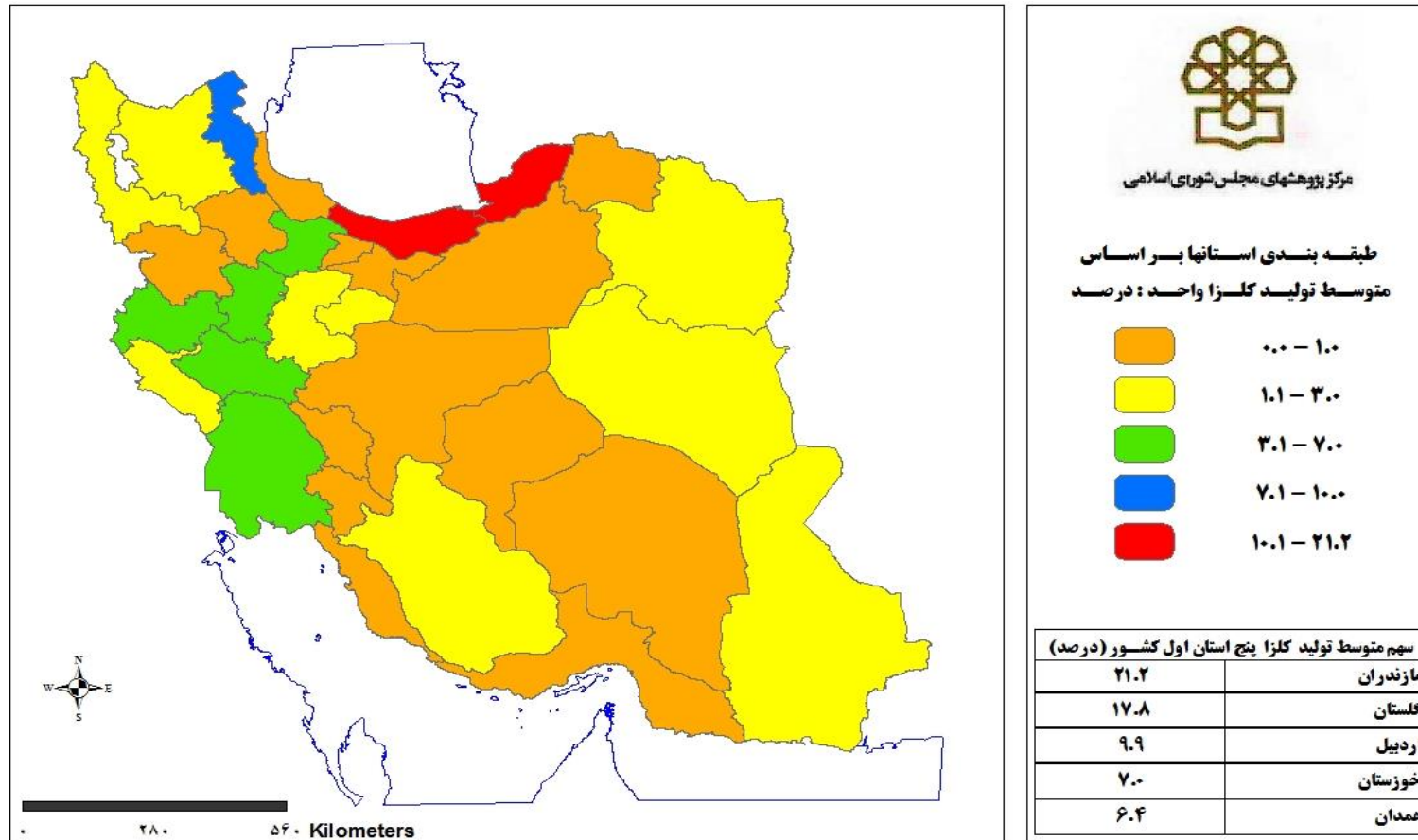

نقشه ۵. سهم تولید سویا به تفکیک استان براساس متوسط سال‌های ۱۳۹۰-۱۳۹۴

مأخذ: همان.

نقشه ۶. سهم تولید کلزا به تفکیک استان براساس متوسط سال‌های ۱۳۹۰-۱۳۹۴

مأخذ: همان.

۲-۶. تجارت روغن

مهمترین منابع تولید روغن در دنیا روغن پالم روغن سویاست که کشورهای آسیای جنوب شرقی مهمترین تولیدکننده‌های پالم و آمریکای جنوبی مهمترین تولیدکننده سویا در دنیا هستند.

جدول ۵۲. متوسط میزان صادرات روغن ۵ کشور اول در جهان طی سال‌های ۲۰۰۱-۲۰۱۵ و سال ۲۰۱۵

(میلیون تن)

کشور	اندونزی	مالزی	آرژانتین	اوکراین	کانادا
متوسط ۱۵ ساله	۱۵/۷	۱۵/۹	۱۰/۱	۲/۱	۱/۶
صادرات سال ۲۰۱۵	۲۸/۵	۱۸/۸	۱۲/۰	۴/۱	۲/۵

مأخذ: وزارت کشاورزی آمریکا.

در طی سال‌های ۲۰۰۱ تا ۲۰۱۵ متوسط حجم تجارت جهانی روغن در دنیا تقریباً ۶۰ میلیون تن در سال بوده است که بیش از نیمی از آن مربوط به دو کشور اندونزی و مالزی است که عمده روغن صادراتی آن مربوط به روغن پالم می‌باشد. رتبه سوم را آرژانتین به خود اختصاص داده است که عمده صادرات آن روغن سویاست که بخش عمده آن حاصل از روغن‌کشی از دانه‌های تراریخته است.

جدول ۵۳. متوسط میزان واردات روغن ۵ کشور اول در جهان طی سال‌های ۲۰۰۱-۲۰۱۵ و سال ۲۰۱۵

(میلیون تن)

کشور	هند	اتحادیه اروپا	چین	آمریکا	پاکستان
متوسط ۱۵ ساله	۸/۰	۷/۸	۷/۴	۲/۹	۲/۰
واردات سال ۲۰۱۵	۱۴/۲	۹/۵	۸/۶	۴/۲	۳/۰

مأخذ: همان.

کشور هند بزرگ‌ترین واردکننده روغن در دنیاست که سالیانه به‌طور متوسط بیش از ۸ میلیون تن روغن وارد می‌کند، دو کشور چین و اتحادیه اروپا با بیش از ۷ میلیون تن واردات در رتبه بعدی قرار دارند. کشورهای آمریکا و پاکستان نیز در رتبه‌های بعدی در این زمینه قرار دارند.

جدول ۵۴. آمار واردات و صادرات مستقیم روغن طی سال‌های ۱۳۸۰-۱۳۹۴ در کشور

تعارف (درصد)	تراز تجاری		صادرات		واردات		سال
	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزارتن)	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزارتن)	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزارتن)	
۰	-۳۳۸	-۹۲۷	۴۳/۰	۶۶	۳۸۱	۹۹۳	۱۳۸۰
۱	-۴۲۵	-۹۱۵	۵۱/۰	۶۸	۴۷۶	۹۸۳	۱۳۸۱
۵	-۶۲۰	-۱۱۱۲	۴۷/۰	۵۹	۶۶۷	۱۱۷۱	۱۳۸۲
۴	-۵۶۷	-۹۳۸	۳۹/۰	۴۸	۶۰۶	۹۸۶	۱۳۸۳
۱۵	-۵۷۰	-۱۱۵۹	۶۷/۰	۸۳	۶۳۷	۱۲۴۲	۱۳۸۴
۱۵	-۶۱۱	-۱۱۵۶	۷۵/۰	۹۴	۶۸۶	۱۲۵۰	۱۳۸۵
—	-۹۲۱	-۱۱۳۱	۷۱/۰	۸۹	۹۹۲	۱۲۲۰	۱۳۸۶
۱۵	-۱۰۴۸	-۹۴۱	۸۶/۰	۷۱	۱۱۳۴	۱۰۱۲	۱۳۸۷
۱۵	-۹۲۳	-۱۱۱۴	۵۹/۰	۳۷	۹۸۲	۱۱۵۱	۱۳۸۸
۴	-۱۳۷۴	-۱۳۹۲	۴۱/۶	۲۶	۱۴۱۶	۱۴۱۸	۱۳۸۹
۴	-۱۵۵۷	-۱۲۰۶	۲۸	۱۶	۱۵۸۵	۱۲۲۲	۱۳۹۰
۱۵	-۱۹۶۹	-۱۵۷۵	۲۹	۱۶	۱۹۹۸	۱۵۹۱	۱۳۹۱
۲	-۱۷۵۶	-۱۵۷۳	۶/۰۴	۳/۲۵	۱۷۶۲	۱۵۷۷	۱۳۹۲
۴	-۱۴۰۷	-۱۴۰۸	۱۲	۱۷	۱۴۲۰	۱۴۲۵	۱۳۹۳
۷	-۹۴۱	-۱۱۰۰	۳۸	۲۰	۹۷۹	۱۱۲۱	۱۳۹۴
۲۰	-۴۰۸	-۴۸۰/۸	۱۸	۱۰	۴۲۶	۴۹۰/۸	۷ ماهه ۱۳۹۵

مأخذ: گمرک جمهوری اسلامی ایران.

در بازه زمانی مورد بررسی به‌طور متوسط سالیانه ۱/۲ میلیون تن روغن به کشور وارد شده است و سالیانه بیش از یک میلیارد دلار ارز از کشور برای واردات روغن خام خارج شده است. در مجموع طی این ۱۵ سال بیش از ۱۵/۸ میلیارد دلار ارز برای تأمین کسری تولید روغن خوراکی در سال ۱۳۹۴ تخصیص داده شده است.

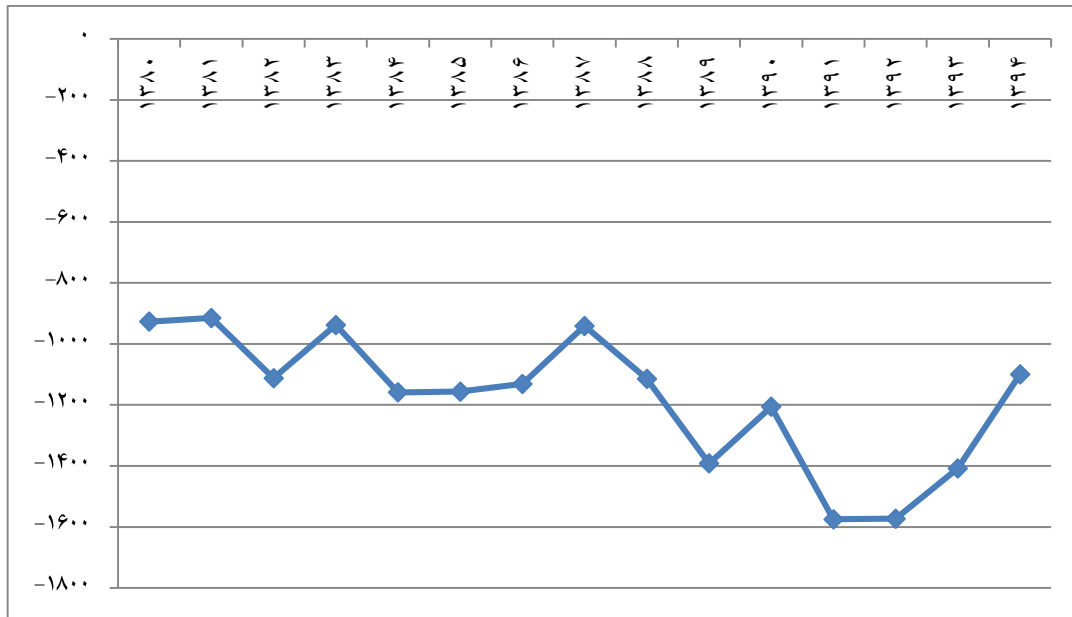
جدول ۵۵. آمار میزان واردات مستقیم روغن و روغن نباتی حاصل از دانه‌های روغنی طی سال‌های ۱۳۸۰-۱۳۹۴ (هزار تن)

سال	واردات مستقیم روغن نباتی	روغن نباتی حاصل از دانه‌های روغنی	جمع کل	سهم واردات مستقیم روغن از کل واردات (درصد)
۱۳۸۰	۹۹۳	۸۵	۱۰۷۸	۹۲/۱
۱۳۸۱	۹۸۳	۱۱۵	۱۰۹۸	۸۹/۵
۱۳۸۲	۱۱۷۱	۱۱۴	۱۲۸۵	۹۱/۱
۱۳۸۳	۹۸۶	۱۶۷	۱۱۵۳	۸۵/۵
۱۳۸۴	۱۲۴۲	۱۵۶	۱۳۹۸	۸۸/۸
۱۳۸۵	۱۲۵۰	۱۷۶	۱۴۲۶	۸۷/۷
۱۳۸۶	۱۲۲۰	۲۳۱	۱۴۵۱	۸۴/۱
۱۳۸۷	۱۰۱۲	۱۵۷	۱۱۶۹	۸۶/۶
۱۳۸۸	۱۱۵۱	۲۰۳	۱۳۵۴	۸۵/۰
۱۳۸۹	۱۴۱۸	۱۷۴	۱۵۹۲	۸۹/۱
۱۳۹۰	۱۲۲۲	۹۲	۱۳۱۴	۹۳/۰
۱۳۹۱	۱۵۹۱	۲۵	۱۶۱۶	۹۸/۵
۱۳۹۲	۱۵۷۷	۵۲	۱۶۲۸	۹۶/۹
۱۳۹۳	۱۴۲۵	۸۰	۱۵۰۵	۹۴/۷
۱۳۹۴	۱۱۲۱	۳۰۰	۱۴۲۱	۷۸/۹
هفت ماهه ۱۳۹۵	۴۹۰/۸	۲۲۵	۷۱۵	۶۸

مأخذ: همان.

آمارهای موجود نشان می‌دهند که حدود ۹۵ درصد وابستگی به واردات روغن خام وجود دارد و همواره سالیانه بیش از ۹۰ درصد از روغن مورد نیاز کشور از واردات تأمین می‌شود. در بین سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۴ در مجموع بیش از ۲۰ میلیون تن روغن وارد کشور شده است. که بیشترین واردات روغن مربوط به سال ۱۳۹۲ و کمترین آن در سال ۱۳۸۷ رخ داده است. منابع تأمین روغن وارداتی در ایران شامل دو محصول روغن خام و دانه‌های روغنی است که بین سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۳ سهم واردات روغن خام به شدت افزایش یافت، اما از سال ۱۳۹۴ این عدد از ۷۵ درصد در سال ۱۳۹۳ به ۷۲ درصد در هفت ماه اول سال ۱۳۹۵ کاهش یافته است.

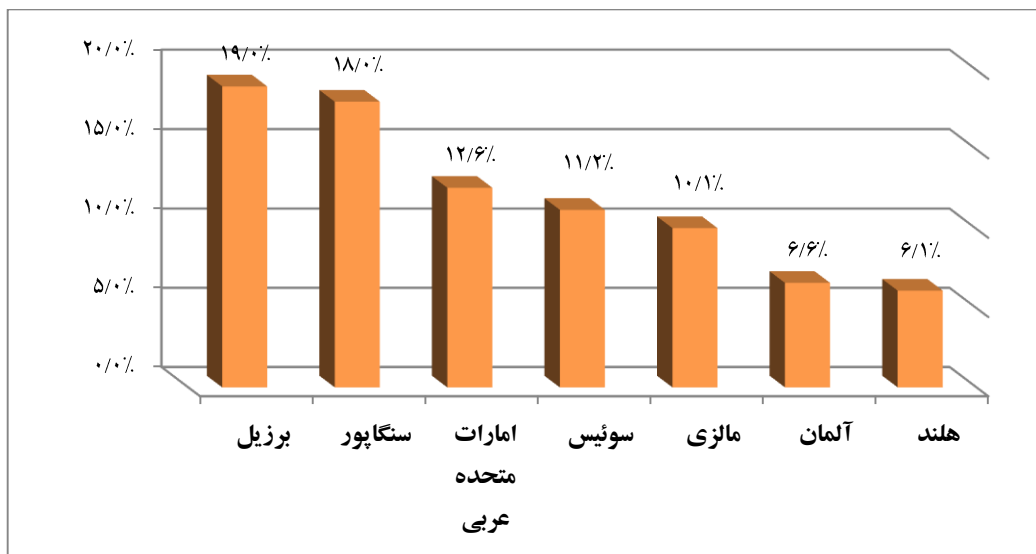
نمودار ۳۰. تراز تجاری وزنی روغن از سال ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۴ (هزار تن)

مأخذ: همان.

تراز تجاری روغن در دوره بررسی شده همواره منفی بوده، اما از سال ۱۳۹۲ این روند به سمت اصلاح شدن پیش رفته است. اما متوسط این تراز در بازه زمانی مورد بررسی منفی ۱/۱ میلیون تن در هر سال است.

نمودار ۳۱. سهم کشورهای مختلف در تأمین روغن وارداتی ایران (درصد)

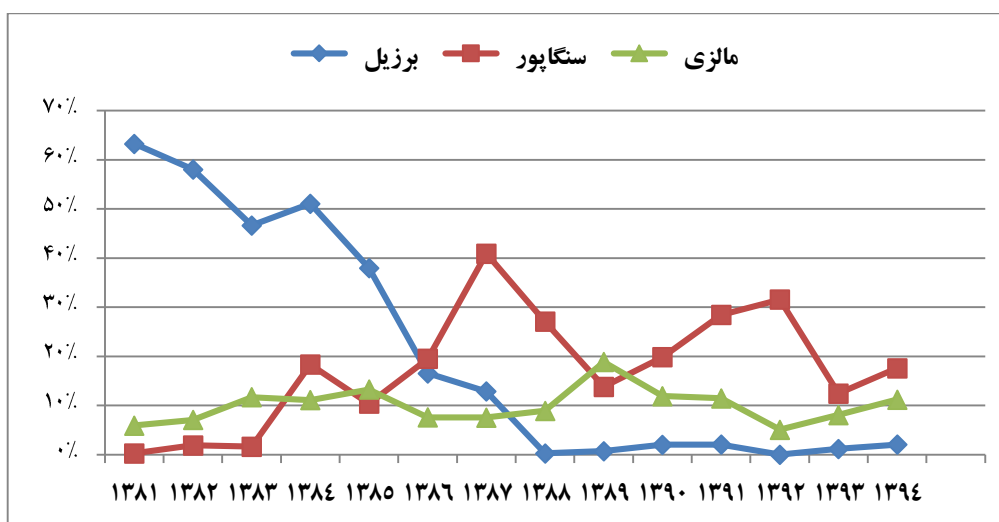

مأخذ: همان.

در سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۳ بیشترین روغن وارداتی از کشور برزیل بوده که عمدتاً روغن سویاست همچنین کشورهایی مانند سوئیس و امارات متحده عربی تأمین‌کننده بزرگی در روغن ایران محسوب می‌شوند البته این دو کشور به‌عنوان واسطه در واردات روغن عمل می‌کنند و خود تولیدکننده روغن نیستند.

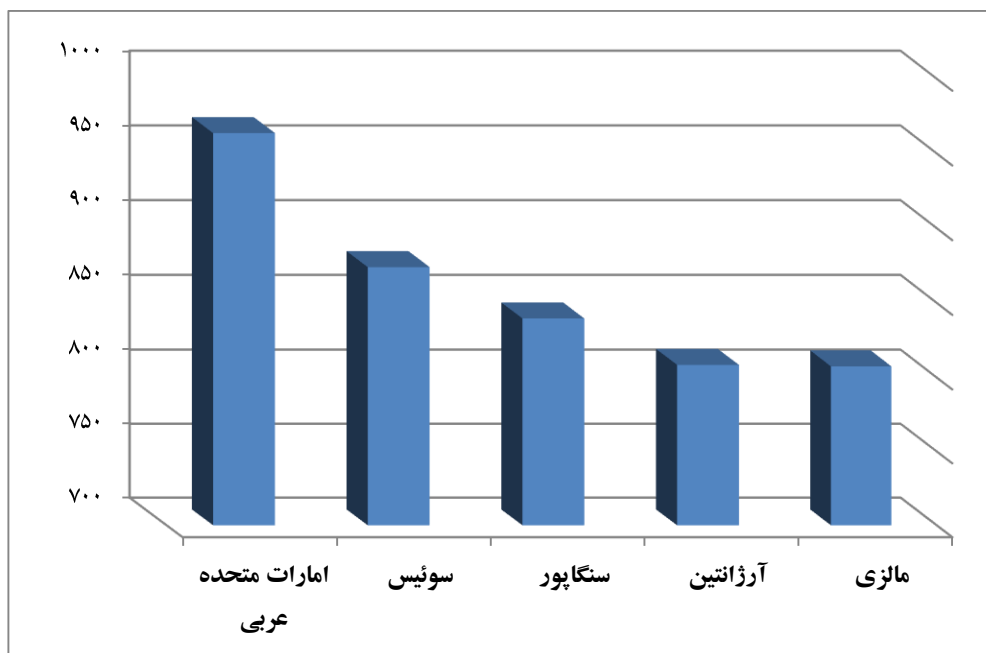
نمودار ۳۲. سهم کشورهای برزیل، مالزی و سنگاپور در تأمین روغن واردتی (درصد)

مأخذ: همان.

در اوایل دهه ۱۳۸۰ شمسی برزیل بزرگ‌ترین شریک تجاری ایران در تأمین روغن مورد نیاز کشور بود که بعد از سال ۱۳۸۱ به مرور سهم این کشور کاهش یافت. این کاهش سهم به دو دلیل اتفاق افتاد اول اینکه واردات روغن سویا به ایران کاهش یافت و با روغن پالم جایگزین شد، دوم آنکه به دلیل شرایط تحریم به وجود آمده بر علیه ایران کشورهای ثالث مانند امارات، سوئیس و سنگاپور در زمینه تأمین روغن ایران فعال شدند.

نمودار ۳۳. قیمت روغن وارداتی ایران از کشورهای مختلف در سال ۱۳۹۴ (دلارتین)

مأخذ: همان.

بررسی آمار و اطلاعات منتشر شده گمرک جمهوری اسلامی ایران در سال ۱۳۹۴ نشان می‌دهد که گران‌ترین روغن وارداتی به کشور از مبدأ امارات، سوئیس و سنگاپور صورت گرفته است. براساس این آمار در این سال هر تن روغن با قیمتی در حدود ۹۵۰ دلار به ازای هر تن به کشور وارد شده است البته با توجه به اینکه روغن وارداتی از کشورهای امارات و سوئیس از نوع روغن سویاست طبیعتاً گران‌تر از روغن پالم است که از مبدأ مالزی و سنگاپور وارد کشور می‌شود.

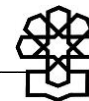
۳-۶. ذخایر روغن

در ایران روغن به‌عنوان یکی از کالاهای مهم کشاورزی مورد نیاز مردم از سال‌های دور مورد توجه بوده است. بنابراین بعد از گندم، برنج و قند و شکر جزء کالاهای راهبردی کشور محسوب شده و ذخیره‌سازی آن توسط دولت صورت می‌پذیرد.

جدول ۵۶. میزان ذخایر پایان دوره روغن از سال ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۴ (هزارتن)

عنوان/سال	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴
موجودی انتهای دوره	۱۸/۷	۲۰۹	۳۳۰	۳۲۱	۱۳۵

مأخذ: شرکت بازرگانی دولتی.

براساس اطلاعات ارائه شده توسط شرکت بازرگانی دولتی در بازه زمانی بین سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۴ به‌طور متوسط ۲۰۲ هزار تن ذخیره روغن به‌عنوان ذخایر استراتژیک در کشور وجود داشته که در این بازه زمانی بیشترین ذخیره پایان دوره مربوط به سال ۱۳۹۲ با ۳۳۰ هزار تن و کمترین آن مربوط به سال ۱۳۹۰ با ۱۹ هزار تن بوده است.

۴-۶. ضریب خوداتکایی

جدول ۵۷. ضریب خوداتکایی روغن از سال ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۴

(درصد)

سال	ضریب خوداتکایی
۱۳۸۰	۶/۷
۱۳۸۱	۸/۲
۱۳۸۲	۸/۴
۱۳۸۳	۱۰/۳
۱۳۸۴	۱۱/۸
۱۳۸۵	۱۲
۱۳۸۶	۱۲/۲
۱۳۸۷	۱۰/۳
۱۳۸۸	۸/۷
۱۳۸۹	۷/۳
۱۳۹۰	۸/۷
۱۳۹۱	۶/۲۶
۱۳۹۲	۶/۷
۱۳۹۳	۶/۸
۱۳۹۴	۳/۳

مأخذ: وزارت جهاد کشاورزی و اتاق بازرگانی تهران.

در بین محصولات اساسی پایین‌ترین ضریب خوداتکایی مربوط به روغن است و به‌طور متوسط این شاخص در بازه زمانی مورد بررسی ۸/۵ درصد بوده است. حداکثر خوداتکایی در سال ۱۳۸۶ با ۱۲/۲ درصد و حداقل آن هم در سال ۱۳۹۴ با ۳/۳ درصد رخ داده است.

جدول ۵۸. برنامه وزارت جهاد کشاورزی در ضریب خوداتکایی روغن (درصد)

سال	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۸	۱۳۹۹
ضریب خوداتکایی	۳۳	۴۰	۴۸	۵۶	۶۳

مأخذ: وزارت جهاد کشاورزی.

روند تغییرات ضریب خوداتکایی روغن از سال ۱۳۹۱ تا ۱۳۹۴ نزولی بوده است و از ۶/۲ درصد در سال ۱۳۹۱ به ۳/۳ درصد در سال ۱۳۹۴ رسیده است. براساس برنامه اعلام شده وزارت جهاد کشاورزی این وزارتخانه باید در سال ۱۳۹۵ به ۳۳ درصد خوداتکایی در تولید روغن برسد که با توجه به شرایط موجود در بخش تولید این محصول حصول این هدف برای این سال بسیار بعید است.

۵-۶. میزان نیاز داخلی

جدول ۵۹. میزان نیاز روغن تا سال ۱۳۹۹ (هزار تن)

سال	میزان نیاز
۱۳۹۵	۱۴۴۳
۱۳۹۶	۱۴۶۲
۱۳۹۷	۱۴۸۱
۱۳۹۸	۱۵۰۰
۱۳۹۹	۱۵۱۹

مأخذ: محاسبات تحقیق.

براساس آمارهای اعلامی وزارت جهاد کشاورزی میزان سرانه روغن حدود ۱۸ کیلوگرم است که با توجه به نرخ رشد جمعیت در سال ۱۳۹۹ میزان مورد نیاز روغن کشور ۱/۵ میلیون تن خواهد شد.

۷. کنجاله

کنجاله دانه‌های روغنی یکی از تأمین‌کننده‌های اصلی پروتئین گیاهی در جیره غذایی دام و طیور است. به‌خصوص کنجاله سویا که در ایران بیشترین مصرف را دارد. منبع تأمین کنجاله در ایران بخش کمی از طریق تولید داخلی و بخش اعظم آن از طریق واردات مستقیم کنجاله و کنجاله حاصل از روغن‌کشی دانه‌های روغنی وارداتی می‌باشد. کنجاله سویا یکی از فرآورده‌های با ارزش دانه سویاست که به‌عنوان منبع غنی از پروتئین (۴۴-۴۹٪) برای تغذیه دام مورد استفاده قرار می‌گیرد.

۱-۷. تولید کنجاله

تولید کنجاله در دنیا از دانه‌های روغنی مختلف انجام می‌شود اما مهمترین دانه‌های روغنی که برای تولید کنجاله کاربرد دارند سویا، کلزا، آفتابگردان و پنبه دانه هستند.

جدول ۶۰. میزان تولید بزرگ‌ترین تولیدکنندگان کنجاله جهان در سال ۲۰۱۵ و متوسط ۱۵ ساله

(میلیون تن)

کشور	چین	آرژانتین	برزیل	آمریکا	اتحادیه اروپا
متوسط ۱۵ ساله	۵۰/۷	۵۰/۳	۵۰/۴	۳۹/۲	۲۵/۲
تولید ۲۰۱۵	۷۷/۹	۶۵/۹	۶۳/۶	۴۳/۱	۲۵/۸

مأخذ: وزارت کشاورزی آمریکا.

در حال حاضر کنجاله یکی از پرطرفدارترین مواد مورد استفاده در خوراک دام و حاصل از دانه‌های روغنی است که پس از روغن‌کشی به مصرف دام می‌رسد. بزرگ‌ترین تولیدکننده کنجاله در دنیا کشورهای چین، آرژانتین و برزیل هستند که سالیانه به‌طور متوسط حدود ۵۰ میلیون تن کنجاله تولید می‌کنند و کشورهای نظیر آمریکا و اتحادیه اروپا در رده‌های بعدی قرار دارند.

جدول ۶۱. میزان تولید کنجاله از سال ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۴ در کشور (هزار تن)

سال	سویا	کلزا	سایر	پنبه دانه	مجموع
۱۳۸۰	۶۰/۲	۱۸/۰	۷۲/۸	۱۹۷/۶	۳۴۸/۵
۱۳۸۱	۸۷/۳	۳۴/۱	۸۵/۵	۱۶۵/۸	۳۷۲/۷
۱۳۸۲	۱۰۱/۴	۵۹/۶	۷۸/۹	۱۶۸/۹	۴۰۸/۸
۱۳۸۳	۱۵۲/۸	۶۹/۴	۳۳/۷	۲۰۱/۷	۴۵۷/۶
۱۳۸۴	۱۳۸/۵	۱۲۹/۱	۶۵/۱	۱۷۴/۵	۵۰۷/۱
۱۳۸۵	۱۲۹/۵	۱۷۳/۳	۶۳/۲	۱۳۶/۲	۵۰۲/۲
۱۳۸۶	۱۲۵/۲	۱۹۶/۳	۵۱/۰	۱۵۰/۲	۵۲۲/۷
۱۳۸۷	۱۳۸/۱	۱۴۵/۴	۳۳/۱	۱۴۱/۹	۴۵۸/۵
۱۳۸۸	۱۲۰/۶	۸۲/۸	۶۹/۶	۱۲۱/۷	۳۹۴/۸
۱۳۸۹	۱۱۰/۲	۸۰/۲	۷۱/۹	۸۰/۴	۳۴۲/۷
۱۳۹۰	۸۱/۵	۸۸/۷	۸۰/۸	۱۳۰/۰	۳۸۱/۰
۱۳۹۱	۱۱۷/۳	۷۸/۲	۹۳/۷	۱۰۰/۸	۳۹۰/۰
۱۳۹۲	۱۰۶/۰	۹۶/۳	۹۴/۱	۹۱/۰	۳۸۷/۳
۱۳۹۳	۹۹/۸	۸۰/۳	۳۰/۶	۸۸/۳	۲۹۹/۰
۱۳۹۴	۹۸/۰	۳۲/۳	۲۸/۸	۸۴/۲	۲۴۳/۳

مأخذ: وزارت جهاد کشاورزی.

طی سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۴ به‌طور متوسط سالیانه ۴۰۱ هزار تن کنجاله از دانه‌های روغنی تولید شده است. بیشترین میزان تولید کنجاله در داخل کشور در سال ۱۳۸۶ با ۵۲۲ هزار تن و کمترین میزان تولید در سال ۱۳۹۴ با ۲۴۳ هزار تن صورت گرفته است.

۷-۲. تجارت کنجاله

کنجاله سویا مهمترین نهاده‌های تولید گوشت در ایران و بسیاری از کشورهای جهان است. این محصول که از دانه سویا استحصال می‌شود، در کنار ذرت بخش عمده خوراک طیور را در کشور تشکیل می‌دهد. در عین حال با وجود اهمیت بسیار زیاد کنجاله در تأمین خوراک طیور و دام، کشور، وابستگی بالایی به واردات کنجاله و دانه سویا دارد که نقطه ضعف بزرگی در این زمینه به شمار می‌رود.

جدول ۶۲. متوسط میزان صادرات کنجاله ۵ کشور اول در جهان

(میلیون تن)

طی سال‌های ۲۰۰۱-۲۰۱۵ و سال ۲۰۱۵

کشور	آرژانتین	برزیل	آمریکا	کاندا	اندونزی
متوسط صادرات ۱۵ ساله	۴۷/۴	۲۶/۵	۸/۵	۲/۲	۲/۶
صادرات ۲۰۱۵	۶۰/۵	۲۹/۵	۱۲/۱	۳/۹	۴/۳

مأخذ: وزارت کشاورزی آمریکا.

طبق اعلام وزارت کشاورزی آمریکا صادرکننده‌های بزرگ کنجاله در دنیا از قاره آمریکا جنوبی است که آرژانتین با متوسط ۴۷ میلیون تن رتبه اول صادرات را به خود اختصاص داده است و کشور برزیل با بیش از ۲۶ میلیون تن جایگاه بعدی را در اختیار دارد و آمریکا نیز در رتبه سوم قرار دارد.

جدول ۶۳. متوسط میزان واردات کنجاله ۵ کشور اول در جهان طی سال‌های ۲۰۰۱-۲۰۱۵ و سال ۲۰۱۵

(میلیون تن)

کشور	اتحادیه اروپا	ویتنام	اندونزی	آمریکا	تایلند
متوسط ۱۵ ساله	۲۶/۳	۲/۵	۲/۷	۲/۲	۲/۶
واردات ۲۰۱۵	۲۲/۱	۵/۲	۴/۰	۳/۹	۳/۶

مأخذ: همان.

اتحادیه اروپا سالیانه با واردات بیش از ۲۶ میلیون تن کنجاله دانه‌های روغنی بزرگ‌ترین واردکننده کنجاله در دنیاست که این مقدار حدود ۳۹ درصد حجم تجارت کنجاله را دربرمی‌گیرد و کشورهای ویتنام، اندونزی، آمریکا و تایلند در رتبه‌های بعدی واردات کنجاله قرار دارند.

جدول ۶۴. آمار واردات و صادرات مستقیم کنجاله طی سال‌های ۱۳۸۰-۱۳۹۴ در کشور

تعرفه (درصد)	تراز تجاری		صادرات		واردات		سال
	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزارتن)	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزارتن)	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزارتن)	
۵۰	-۱۹۰	-۸۲۸	۱/۰	۳	۱۹۱	۸۳۱	۱۳۸۰
۱۲	-۲۰۲	-۱۰۲۱	۱/۰	۴	۲۰۳	۱۰۲۵	۱۳۸۱
۴	-۱۹۹	-۸۵۰	۲/۰	۷	۲۰۱	۸۵۷	۱۳۸۲
۴	-۳۰۴	-۱۰۲۵	۲/۰	۶	۳۰۶	۱۰۳۱	۱۳۸۳
۴	-۶۱	-۳۵۰	۴/۰	۱۲	۶۵	۳۶۲	۱۳۸۴
۲۵	-۲۱۲	-۱۰۰۵	۱/۰	۵	۲۱۳	۱۰۱۰	۱۳۸۵
-	-۳۵۶	-۱۱۷۰	۴/۰	۱۵	۳۶۰	۱۱۸۵	۱۳۸۶
۴	-۵۱۲	-۱۲۲۷	۲/۰	۷	۵۱۴	۱۲۳۴	۱۳۸۷
۴	-۶۱۴	-۱۵۵۳	۰/۰۲	۰/۰۸	۶۱۴	۱۵۵۳	۱۳۸۸
۴	-۹۰۱	-۲۱۶۹	۰/۰۹	۰/۳۷	۹۰۱	۲۱۶۹	۱۳۸۹
-	-۷۸۴	-۱۶۶۶	۰/۳۵	۱	۷۸۴	۱۶۶۷	۱۳۹۰
-	-۱۶۲۱	-۲۶۴۷	۰/۲۳	۰/۴۲	۱۶۲۱	۲۶۴۷	۱۳۹۱
۲	-۱۸۶۴	-۲۹۱۵	۰/۰۹	۰/۲۱	۱۸۶۴	۲۹۱۵	۱۳۹۲
۴	-۱۳۲۳	-۲۳۶۱	۰/۱۰	۰/۱۷	۱۳۲۳	۲۳۶۱	۱۳۹۳
۷	-۷۱۰	-۱۶۱۳	۰/۱۷	۰/۳۵	۷۱۰	۱۶۱۳	۱۳۹۴
۱۰	-۳۶۹	-۹۵۴	۰/۴۵	۱,۵۶	۳۶۹	۹۵۴	۷ ماهه ۹۵

مأخذ: گمرک جمهوری اسلامی ایران.

براساس اعلام گمرک جمهوری اسلامی ایران در بازه زمانی ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۴ در مجموع ۲۲/۴ میلیون تن کنجاله به ایران وارد شده است و ۹/۸ میلیارد دلار ارز از کشور خارج شده است. بیشترین واردات کنجاله در سال ۱۳۹۲ با عددی در حدود ۲/۹ میلیون تن و کمترین واردات مربوط به سال ۱۳۸۴ با ۳۶۲ هزار تن بوده است.

جدول ۶۵. آمار واردات و صادرات کنجاله (مستقیم و حاصل از دانه‌های روغنی) طی سال‌های ۱۳۸۰-۱۳۹۴ در کشور

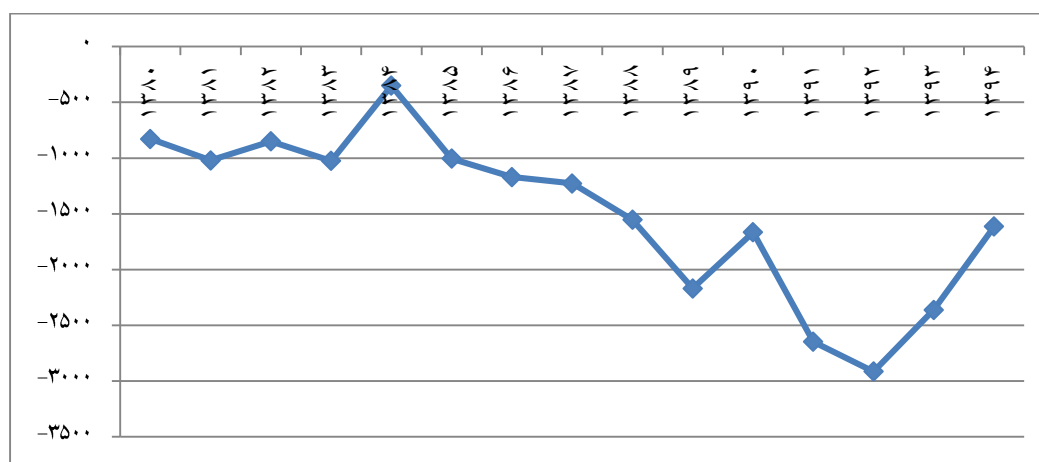
سال	واردات مستقیم کنجاله	کنجاله حاصل از دانه‌های روغنی	جمع کل	سهم کنجاله حاصل از دانه‌های روغنی در کل واردات کنجاله (درصد)
۱۳۸۰	۸۳۱	۳۶۶/۱	۱۱۹۷	۳۰/۶
۱۳۸۱	۱۰۲۵	۴۹۹/۳	۱۵۲۴	۳۲/۸
۱۳۸۲	۸۵۷	۴۹۲/۵	۱۳۴۹	۳۶/۵
۱۳۸۳	۱۰۳۱	۷۲۱/۲	۱۷۵۲	۴۱/۲

سال	واردات مستقیم کنجاله	کنجاله حاصل از دانه‌های روغنی	جمع کل	سهم کنجاله حاصل از دانه‌های روغنی در کل واردات کنجاله (درصد)
۱۳۸۴	۳۶۲	۶۷۴/۶	۱۰۳۷	۶۵/۱
۱۳۸۵	۱۰۱۰	۷۶۱/۴	۱۷۷۱	۴۳/۰
۱۳۸۶	۱۱۸۵	۹۹۹/۴	۲۱۸۴	۴۵/۸
۱۳۸۷	۱۲۳۴	۶۷۷/۹	۱۹۱۲	۳۵/۵
۱۳۸۸	۱۵۵۳	۸۷۹/۱	۲۴۳۲	۳۶/۱
۱۳۸۹	۲۱۶۹	۷۵۳/۷	۲۹۲۳	۲۵/۸
۱۳۹۰	۱۶۶۷	۳۹۸/۹	۲۰۶۶	۱۹/۳
۱۳۹۱	۲۶۴۷	۱۰۹/۱	۲۷۵۶	۴/۰
۱۳۹۲	۲۹۱۵	۲۲۴	۳۱۳۹	۷/۱
۱۳۹۳	۲۳۶۱	۳۴۷	۲۷۰۸	۱۲/۸
۱۳۹۴	۱۶۱۳	۱۳۰۰	۲۹۱۳	۴۴/۶

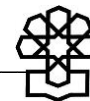
مأخذ: همان.

محل تأمین کنجاله وارداتی در ایران مانند روغن، از دو منبع واردات مستقیم کنجاله و کنجاله حاصل از واردات دانه‌های روغنی است. تأمین کنجاله از واردات دانه‌های روغنی باعث می‌شود که کارخانجات روغن‌کشی داخلی فعال شده و ارزش افزوده بیشتری در داخل ایجاد شود. سهم کنجاله حاصل از دانه‌های روغنی وارداتی از کل واردات کنجاله در بازه زمانی مورد مطالعه، حدود ۳۳ درصد بوده است، اما در مقطع زمانی سال‌های ۱۳۸۹ تا ۱۳۹۳ به دلیل نوع سیاستگذاری دولت در حمایت‌های تعرفه‌ای این سهم تا ۴ درصد در سال ۱۳۹۱ نیز کاهش یافت.

نمودار ۳۴. تراز تجاری وزنی کنجاله از سال ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۵ (هزار تن)

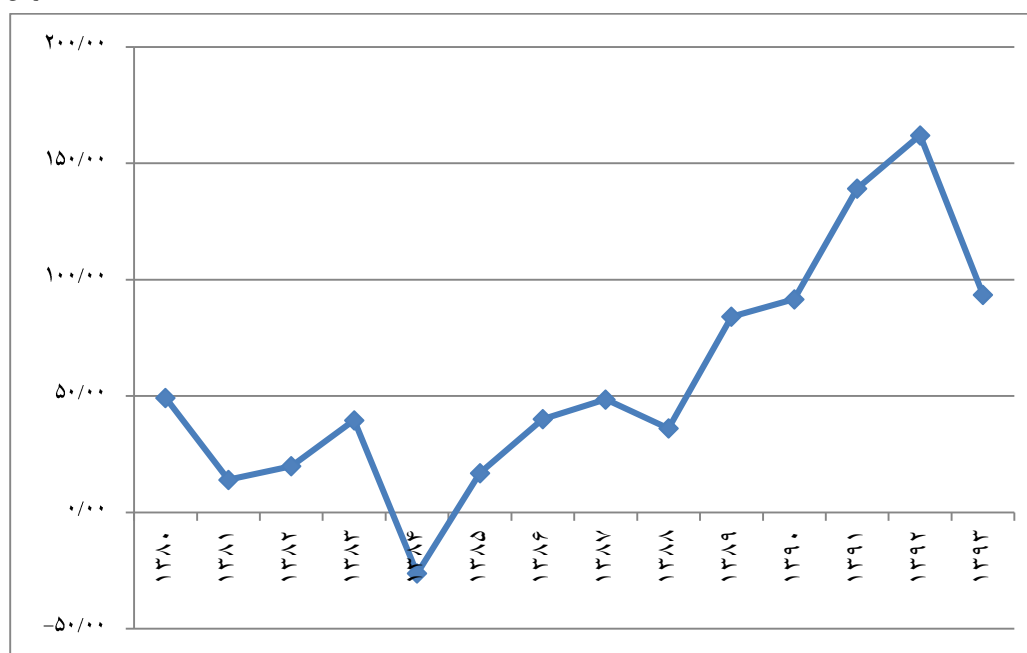
مأخذ: همان.

با توجه به اینکه تلاش معناداری برای استقرار خودکفایی در کشور در زمینه تولید دانه‌های روغنی و کنجاله انجام نشده است، تراز تجاری این محصول همواره منفی و رو به کاهش بوده و آمارهای گمرک جمهوری اسلامی ایران نشان می‌دهد که تراز تجاری این محصول از منفی ۸۲۸ در سال ۱۳۸۰ به کمتر از منفی ۱/۶ میلیون تن در سال ۱۳۹۴ کاهش یافته است.

نمودار ۳۵. تفاوت قیمت کنجاله وارداتی ایران با متوسط قیمت جهانی از سال ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۳

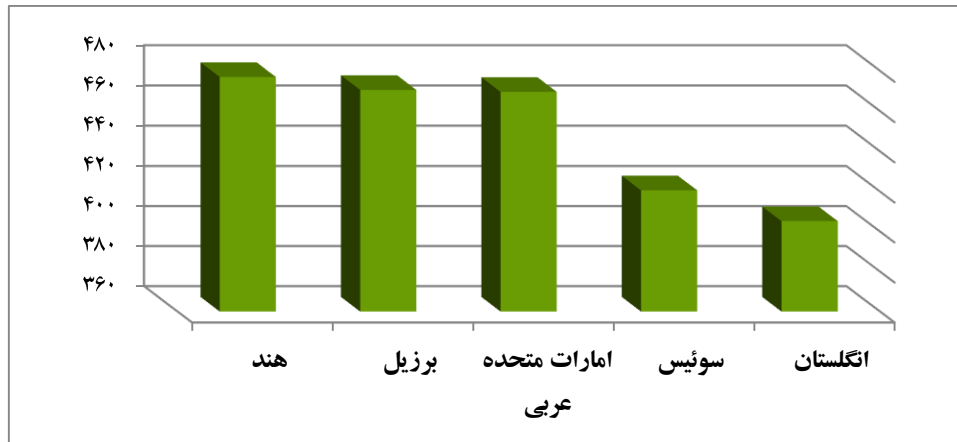
(دلارتن)

مأخذ: گمرک و موندی ایندکس.

قیمت کنجاله وارداتی ایران در تمامی سال‌ها بجز سال ۱۳۸۴ از قیمت جهانی بیشتر می‌باشد و بعد از سال ۱۳۸۴ همواره حاشیه تجارت این محصول در حال افزایش بوده است.

نمودار ۳۶. قیمت کنجاله وارداتی ایران از کشورهای مختلف در سال ۱۳۹۴ (دلاراتن)

مأخذ: همان.

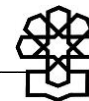
بیشترین قیمت کنجاله وارداتی سال ۱۳۹۴ مربوط به کشور هندوستان با ۴۷۷ دلار در هر تن و بعد از آن برزیل و امارات متحده عربی با اندکی اختلاف در رتبه‌های بعدی قرار گرفته‌اند.

۳-۷. ضریب خوداتکایی

جدول ۶۶. ضریب خوداتکایی در تولید کنجاله (درصد)

سال	ضریب خوداتکایی
۱۳۸۰	۲۲/۵
۱۳۸۱	۱۹/۶
۱۳۸۲	۲۳/۳
۱۳۸۳	۲۰/۷
۱۳۸۴	۳۲/۸
۱۳۸۵	۲۲/۱
۱۳۸۶	۱۹/۳
۱۳۸۷	۱۹/۳
۱۳۸۸	۱۴/۰
۱۳۸۹	۱۰/۵
۱۳۹۰	۱۵/۶
۱۳۹۱	۱۲/۴
۱۳۹۲	۱۱/۰
۱۳۹۳	۹/۹
۱۳۹۴	۷/۷

مأخذ: محاسبات تحقیق.

در بازه زمانی بین سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۴ به‌طور متوسط ضریب خوداتکایی کنجاله حدود ۱۷ درصد بوده است. بیشترین مقدار این شاخص در سال ۱۳۸۴ با ۳۲ درصد و کمترین آن در سال ۱۳۹۴ با ۷/۷ درصد رخ داده است.

۷-۴. میزان نیاز داخلی

براساس آمارها و اطلاعات موجود میزان نیاز سالیانه کشور به تأمین کنجاله که عموماً کنجاله سویاست در حدود ۲/۵ میلیون تن است که عمدتاً از طریق واردات تأمین می‌شود.

۸. پنبه

پنبه یکی از محصولات صنعتی است که کاربردی دوگانه در تولید روغن و الیاف دارد و از اهمیت بسیار بالایی برخوردار است. ایران در سال‌های نه چندان دور یکی از صادرکنندگان پنبه در دنیا بود که با تغییر رویکرد در سیاستگذاری‌ها تولید این محصول با مخاطراتی مواجه شد.

۸-۱. تولید پنبه

جدول ۶۷. میزان تولید پنبه محلوج ۵ کشور اول در جهان طی سال‌های ۲۰۰۱-۲۰۱۵

(میلیون تن)

سال/کشور	هند	چین	آمریکا	پاکستان	برزیل
۲۰۱۵	۶/۵	۶/۴	۳/۶	۲/۳	۱/۵
متوسط	۶/۶	۴/۷	۳/۹	۲/۰	۱/۴

مأخذ: وزارت کشاورزی آمریکا.

در بین کشورهای مختلف دنیا کشور هند با تولید متوسط ۶/۵ میلیون تن پنبه در بازه زمانی بین سال‌های ۲۰۰۱ تا ۲۰۱۵ بزرگ‌ترین تولیدکننده پنبه در دنیا بوده است و کشورهای چین و آمریکا در رده‌های بعدی قرار گرفته‌اند، در سال ۲۰۱۵ نیز کشور هند با تولید ۶/۶ میلیون تن بزرگ‌ترین تولیدکننده پنبه در دنیا بوده است.

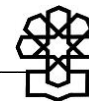
جدول ۶۸. میزان تولید، سطح زیر کشت و عملکرد پنبه محلولج^۱ از سال ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۴

سال زراعی	سطح زیر کشت (هزار هکتار)		تولید (هزار تن)		عملکرد (کیلوگرم)	
	آبی	جمع	آبی	جمع	آبی	دیم
۱۳۸۰	۱۸۶/۶	۱۲/۲	۱۲۷/۷	۳/۹	۶۸۴/۵	۳۲۴/۰
۱۳۸۱	۱۴۵/۲	۶	۱۰۸/۶	۲/۰	۷۴۷/۶	۳۲۷/۷
۱۳۸۲	۱۳۳/۵	۶/۶	۱۰۹/۶	۲/۹	۸۲۱/۱	۴۴۹/۱
۱۳۸۳	۱۵۸/۴	۸/۲	۱۳۰/۳	۴/۲	۸۲۲/۲	۵۰۹/۵
۱۳۸۴	۱۴۳/۲	۱۶/۳	۱۱۰/۰	۶/۴	۷۶۷/۶	۳۹۰/۳
۱۳۸۵	۱۱۳/۳	۳/۲	۸۹/۴	۱/۴	۷۸۸/۶	۴۳۱/۶
۱۳۸۶	۱۲۲	۲/۵	۹۹/۰	۱/۲	۸۱۱/۳	۴۶۱/۶
۱۳۸۷	۱۲۱/۴	۳/۱	۹۳/۴	۱/۲	۷۶۹/۸	۳۸۹/۰
۱۳۸۸	۱۰۳/۵	۱/۸	۸۰/۵	۰/۶	۷۷۷/۷	۳۴۴/۱
۱۳۸۹	۸۸/۸	۲/۲	۵۲/۵	۱/۰	۵۹۱/۷	۴۶۶/۳
۱۳۹۰	۱۱۵/۲	۱/۹	۸۶/۲	۰/۴	۷۴۸/۵	۱۳۰/۱
۱۳۹۱	۱۲۱/۹	۲/۷	۶۶/۱	۱/۱	۵۴۲/۴	۴۰۰/۱
۱۳۹۲	۷۸/۷	۲/۴	۵۹/۷	۱/۰	۷۵۸/۴	۴۰۴/۹
۱۳۹۳	۸۲/۹	۱/۹	۵۸/۰	۰/۹	۶۹۹/۹	۴۴۹/۸
۱۳۹۴	۷۱/۶	۰/۲	۵۶/۰	۰/۱	۷۸۲/۳	۵۷۱/۵
متوسط	۱۱۹/۱	۴/۷	۸۸/۵	۱/۹	۷۴۰/۹	۴۰۳/۳

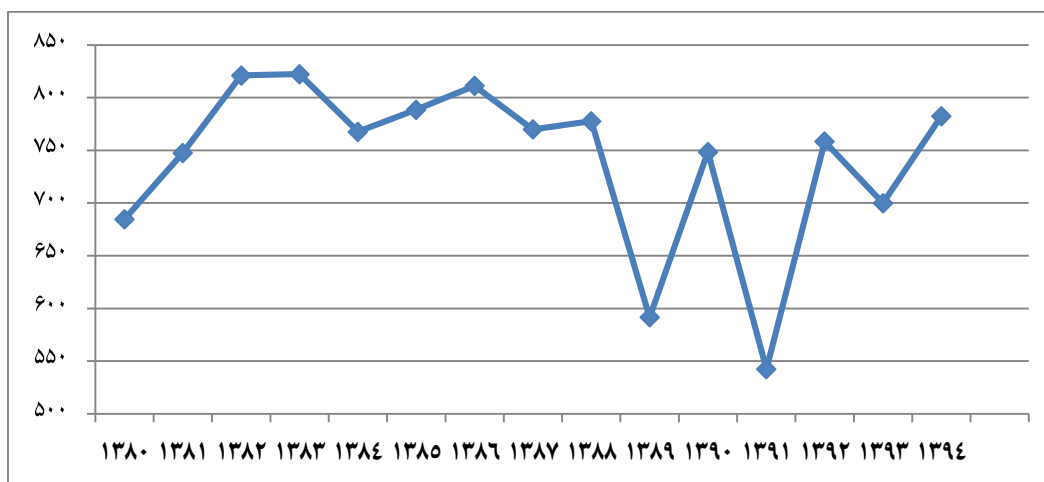
مأخذ: وزارت جهاد کشاورزی.

طی سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۴ به‌طور متوسط سالیانه ۸۸ هزار تن پنبه آبی و ۱/۹ هزار تن پنبه دیم محلولج در کشور تولید شده است میانگین عملکرد کشت آبی پنبه از سال ۱۳۸۰ تا سال ۱۳۹۴ حدوداً ۷۴۰ کیلوگرم در هکتار و میانگین عملکرد کشت دیم در همین بازه زمانی ۴۰۳ کیلوگرم در هکتار است.

۱. میزان تولید پنبه محلولج با استفاده از آمار تولید پنبه و اعمال ضرایب به‌دست آمده و ممکن است با آمارهای واقعی تولید پنبه محلولج در کارخانجات پنبه پاک‌کنی دارای تفاوت‌هایی باشد.

نمودار ۳۷. تغییرات عملکرد پنبه محلوج از سال ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۴ (کیلوگرم در هکتار)

مأخذ: وزارت جهاد کشاورزی.

در بازه زمانی مورد بررسی میزان عملکرد پنبه با نوساناتی همراه بوده است، در مقطع زمانی بین سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۸۲ میزان عملکرد این محصول به تدریج افزایش یافته است، اما بین سال‌های ۱۳۸۳ تا ۱۳۸۸ این شاخص تقریباً نوسانی نداشته است. بین سال‌های ۱۳۸۹ تا ۱۳۹۴ تغییرات عملکرد پنبه در واحد سطح نسبتاً زیاد بوده است.

۲-۸. تجارت پنبه

تولید پنبه با سه هدف تولید الیاف، کنجاله و روغن انجام می‌شود، اما عمده تجارت پنبه به صورت الیاف پنبه و با هدف نساجی و بهداشتی صورت می‌گیرد.

جدول ۶۹. میزان واردات پنبه محلوج ۵ کشور اول در جهان طی سال‌های ۲۰۰۱-۲۰۱۵

(میلیون تن)

سال/کشور	چین	بنگلادش	ویتنام	ترکیه	اندونزی
۲۰۱۵	۱/۸	۱/۲	۰/۹	۰/۸	۰/۷
متوسط	۲/۳	۰/۷	۰/۳	۰/۷	۰/۶

مأخذ: وزارت کشاورزی آمریکا.

کشور چین علیرغم اینکه یکی از بزرگ‌ترین تولیدکننده‌های پنبه در دنیاست، به دلیل مصارف بالا بیشترین واردات پنبه را نیز در بازه زمانی بین سال‌های ۲۰۰۱ تا ۲۰۱۵ به مقدار ۸/۲ میلیون تن در سال وارد کرده است. در سال ۲۰۱۵ نیز این کشور با واردات بیش از ۱۰ میلیون تن بزرگ‌ترین واردکننده پنبه در دنیا بوده است.

جدول ۷۰. میزان صادرات پنبه ۵ کشور اول در جهان طی سال‌های ۲۰۱۵-۲۰۰۱

(میلیون تن)

سال/کشور	آمریکا	هند	برزیل	ازبکستان	استرالیا
۲۰۱۵	۲/۵	۰/۹	۰/۹	۰/۵	۰/۵
متوسط	۲/۷	۰/۹	۰/۵	۰/۷	۰/۶

مأخذ: همان.

بزرگ‌ترین صادرکننده پنبه در دنیا در ۱۵ سال منتهی به سال ۲۰۱۵ کشور آمریکا بوده که سالیانه بیش از ۲/۵ میلیون تن پنبه تولید خود را صادر کرده است. بعد از این کشور، کشورهایمانند هند و برزیل قرار گرفته‌اند. در سال ۲۰۱۵ نیز این کشورها جایگاه خود را در تأمین پنبه در بازار جهانی حفظ کرده‌اند.

جدول ۷۱. آمار واردات و صادرات پنبه محلوج طی سال‌های ۱۳۸۰-۱۳۹۴

سال	واردات		صادرات	
	وزن (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)
۱۳۸۰	۰/۱	۰/۲	۴/۴	۲/۵
۱۳۸۱	۰/۰۲	۰/۱	۱۲/۷	۹/۵
۱۳۸۲	۲/۱	۳/۳	۱۰/۱	۶/۰
۱۳۸۳	۲۲/۰	۳۵/۷	۲/۲	۰/۷
۱۳۸۴	۲۹/۷	۳۶/۸	۲/۳	۰/۸
۱۳۸۵	۴۱/۴	۵۶/۸	۱/۷	۱/۱
۱۳۸۶	۷۳/۹	۹۸/۹	۰/۶	۰/۶
۱۳۸۷	۴۶/۳	۶۸/۵	۲/۴	۳/۴
۱۳۸۸	۴۰/۴	۵۳/۵	۲/۶	۳/۹
۱۳۸۹	۴۷/۴	۸۷/۹	۱/۱	۱/۶
۱۳۹۰	۴۴/۰	۱۱۶/۹	۰/۴	۰/۷
۱۳۹۱	۵۱	۱۳۱	۰/۲۵	۰/۳۲
۱۳۹۲	۶۰	۱۴۱	۰/۰۲	۰/۰۴
۱۳۹۳	۵۰	۱۱۷	۰/۱۸	۰/۱۰
۱۳۹۴	۵۰	۹۹	۰/۳۲	۰/۴۳
هفت ماهه ۱۳۹۵	۲۴	۴۳	۰/۰۵	۰/۰۹

مأخذ: گمرک جمهوری اسلامی ایران.

روند افزایشی واردات پنبه در ایران، از سال ۱۳۸۲ به بعد با کاهش تولید این محصول در داخل کشور آغاز شد و از واردات ناچیز در سال ۱۳۸۰ به حدود ۳۰ هزار تن در سال ۱۳۸۴ و ۷۴ هزار تن در

سال ۱۳۸۶ افزایش یافت. در بازه زمانی بین سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۴ به‌طور متوسط ۳۷ هزار تن پنبه به کشور وارد شده است.

۳-۸. ضریب خوداتکایی پنبه

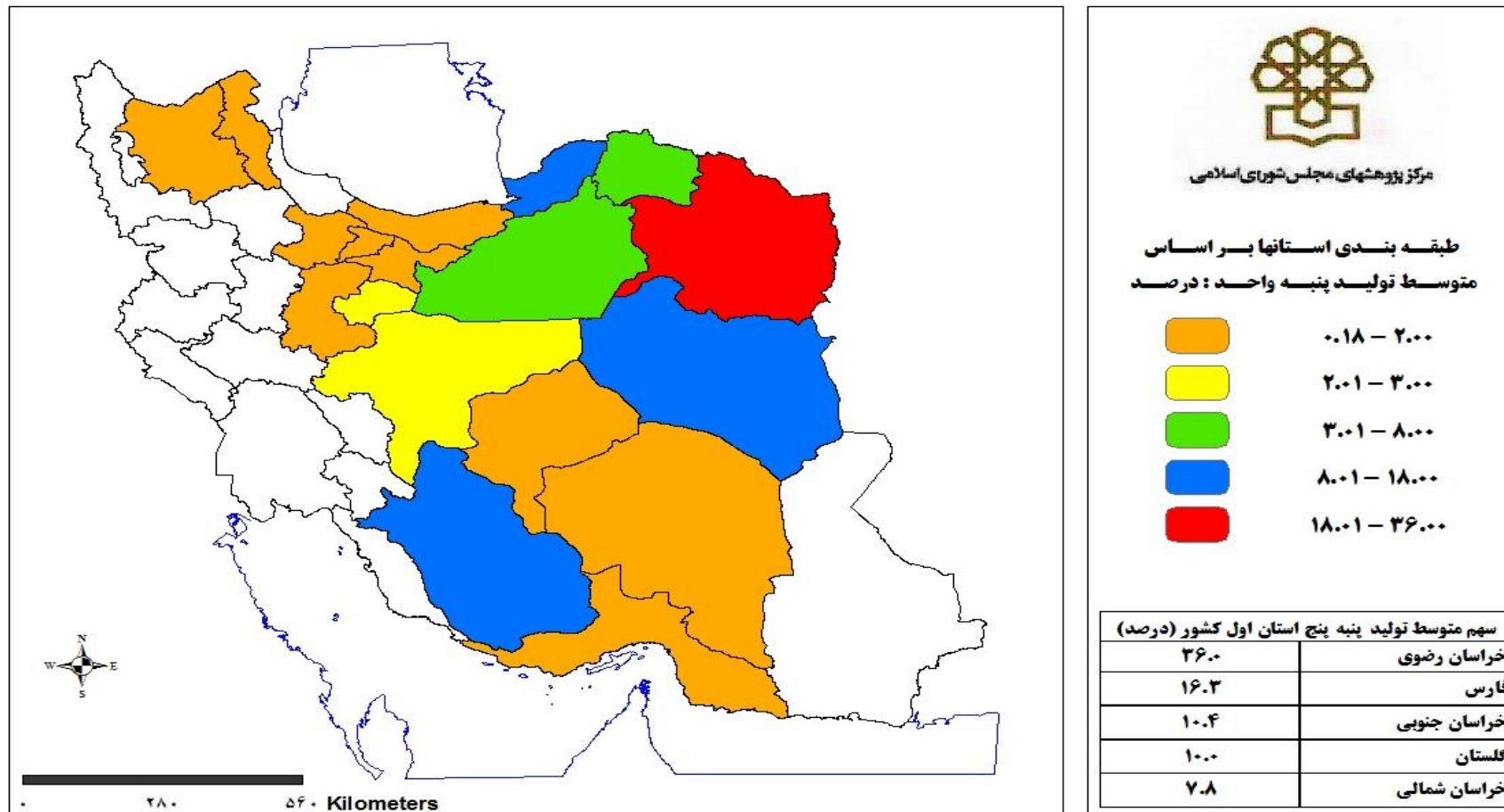
جدول ۷۲. ضریب خوداتکایی پنبه از سال ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۴ (درصد)

سال	درصد خوداتکایی
۱۳۸۰	۱۰۰
۱۳۸۱	۱۰۰
۱۳۸۲	۱۰۰/۴
۱۳۸۳	۹۵
۱۳۸۴	۹۲/۴
۱۳۸۵	۸۷/۲
۱۳۸۶	۸۰/۹
۱۳۸۷	۸۶/۴
۱۳۸۸	۸۶/۱
۱۳۸۹	۷۷/۸
۱۳۹۰	۸۶/۰
۱۳۹۱	۸۰/۴
۱۳۹۲	۷۶/۰
۱۳۹۳	۷۸/۶
۱۳۹۴	۷۷/۸

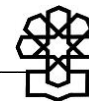
مأخذ: محاسبات تحقیق.

در بازه زمانی بین سال‌های ۱۳۸۰ تا سال ۱۳۹۴ به‌طور متوسط ضریب خوداتکایی ۸۷ درصد بوده است. بیشترین میزان خوداتکایی در این محصول بین سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۸۲ رخ داده است و پایین‌ترین ضریب خوداتکایی در سال ۱۳۹۲ ثبت شده است.

نقشه ۷. سهم تولید پنبه به تفکیک استان براساس متوسط سال‌های ۱۳۹۰-۱۳۹۴

مأخذ: همان.

۹. گوشت

یکی از مهمترین منابع تأمین‌کننده پروتئین حیوانی در سبد غذایی گوشت است. این محصول از منابع مختلفی تأمین می‌شود که در کشور ما گوشت مرغ و گوشت قرمز بیشترین مصرف را دارند. گوشت علاوه بر پروتئین بدن، تأمین‌کننده چربی، املاح معدنی و ویتامین‌ها نیز می‌باشند.

جدول ۷۳. سهم انواع گوشت و تخم مرغ در تأمین مواد غذایی و کالری مصرفی در ایران

(درصد)

نام محصول	انرژی	پروتئین	کربوهیدرات	چربی	تیامین	ریبوفلاوین	کلسیم	آهن	ویتامین آ
انواع گوشت و تخم مرغ	۵/۵	۲۱	۰/۳	۱۲/۶	۵	۸/۲	۴/۱	۹/۴	۲۲/۲

مأخذ: ترازنامه غذایی و محاسبات کارشناسی.

۹-۱. تولید گوشت

روند تولید انواع گوشت در ایران به‌خصوص در سال‌های اخیر روند افزایشی داشته است. در ایران فرآورده‌های حیوانی و به‌طور عمده گوشت قرمز با توجه به ماهیت نقش کمتری در تأمین کالری مورد نیاز بدن دارند و عمدتاً بحث افزایش کیفیت سبد غذایی می‌شوند.

جدول ۷۴. میزان تولید بزرگ‌ترین تولیدکنندگان انواع گوشت جهان در سال ۲۰۱۵ و متوسط ۱۵ ساله

(میلیون تن)

کشور	آمریکا	برزیل	اتحادیه اروپا	چین	هند
متوسط ۱۵ ساله	۴۰/۰	۲۱/۸	۴۰/۹	۶۴/۲	۴/۹
تولید ۲۰۱۵	۴۱/۳	۲۶/۳	۴۲/۴	۷۶/۶	۷/۸

مأخذ: وزارت کشاورزی آمریکا.

در حال حاضر بیش از ۷۳ درصد تولید گوشت دنیا را پنج کشور آمریکا، برزیل، اتحادیه اروپا، چین و هند به خود اختصاص داده‌اند. در این بین کشورها چین با تولید سالیانه ۶۴ میلیون تن گوشت بیشترین تولید را به خود تخصیص داده و کشورهای آمریکا و اتحادیه اروپا در رتبه‌های بعدی قرار دارند. در سال ۲۰۱۵ هم کشور چین با تولید بیش از ۷۶ میلیون تن انواع گوشت بیشترین تولید را در بین کشورهای دنیا به خود اختصاص داده است.

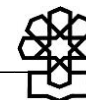
۱. انواع گوشت شامل گوشت گاو، گوساله، مرغ، بوقلمون و خوک می‌باشد.

جدول ۷۵. میزان تولید گوشت مرغ، گوشت قرمز از سال ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۴ در کشور
(هزار تن)

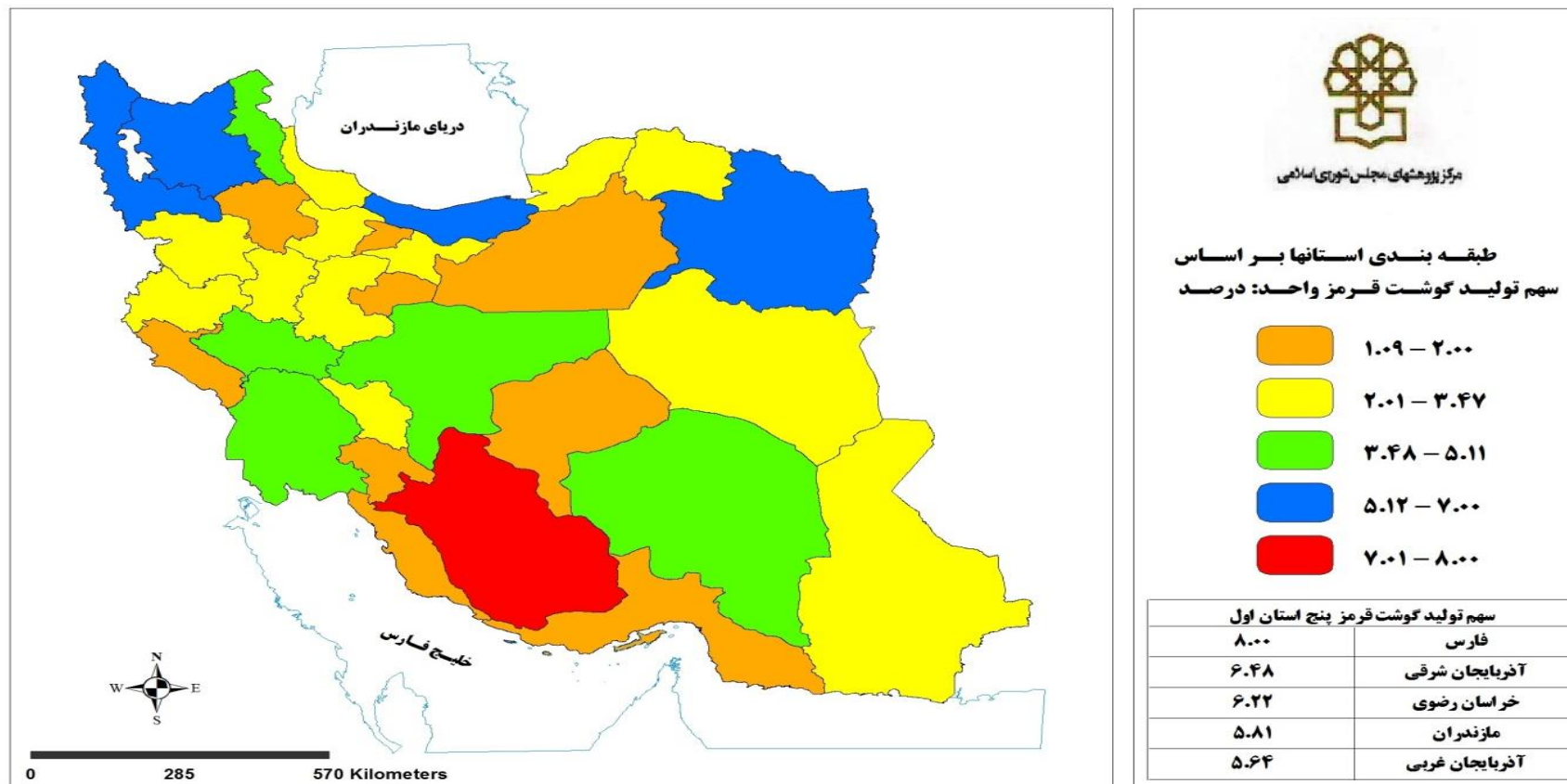
جمع	تولید		سال
	گوشت قرمز	گوشت مرغ	
۱۶۲۸	۷۴۳	۸۸۵	۱۳۸۰
۱۶۸۴	۷۴۲	۹۴۲	۱۳۸۱
۱۸۵۶	۷۵۲	۱۱۰۴	۱۳۸۲
۱۹۳۷	۷۸۵	۱۱۵۲	۱۳۸۳
۲۰۵۰	۸۰۲	۱۲۴۸	۱۳۸۴
۲۱۸۹	۸۲۹	۱۳۶۰	۱۳۸۵
۲۳۳۴	۸۶۶	۱۴۶۸	۱۳۸۶
۲۲۴۷	۶۹۱	۱۵۵۶	۱۳۸۷
۲۳۱۳	۷۰۳	۱۶۱۰	۱۳۸۸
۲۴۰۵	۷۳۸	۱۶۶۷	۱۳۸۹
۲۵۲۴	۷۴۱	۱۷۸۳	۱۳۹۰
۲۶۱۷	۷۴۶	۱۸۷۱	۱۳۹۱
۲۷۳۰	۷۶۳	۱۹۶۷	۱۳۹۲
۲۸۱۸	۷۸۵	۲۰۳۳	۱۳۹۳
۲۹۲۸/۵	۸۰۶	۲۱۲۲/۵	۱۳۹۴
۲۲۸۴	۷۶۶	۱۵۱۸	متوسط

مأخذ: وزارت جهاد کشاورزی.

براساس آمار منتشره وزارت جهاد کشاورزی، طی سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۴ متوسط تولید سالیانه گوشت مرغ ۱۵۱۸ هزار تن و متوسط تولید سالیانه گوشت قرمز ۷۶۶ هزار تن بوده که متوسط تولید سالیانه آن ۲۲۸۴ هزار تن است. روند میزان تولید گوشت مرغ در کشور بین سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۴ همواره صعودی بوده و نکته جالب در این مورد شیب ثابت افزایش تولید گوشت مرغ در این سال‌هاست. میزان تولید مرغ از ۸۸۵ هزار تن در سال ۱۳۸۰ به بیش از ۲/۲ میلیون تن در سال ۱۳۹۴ رسیده است. اما روند تولید گوشت قرمز با شیب ملایم‌تری پیش‌رفته و از ۷۴۳ هزار تن در سال ۱۳۸۰ به ۸۰۶ هزار تن در سال ۱۳۹۴ افزایش یافته است.

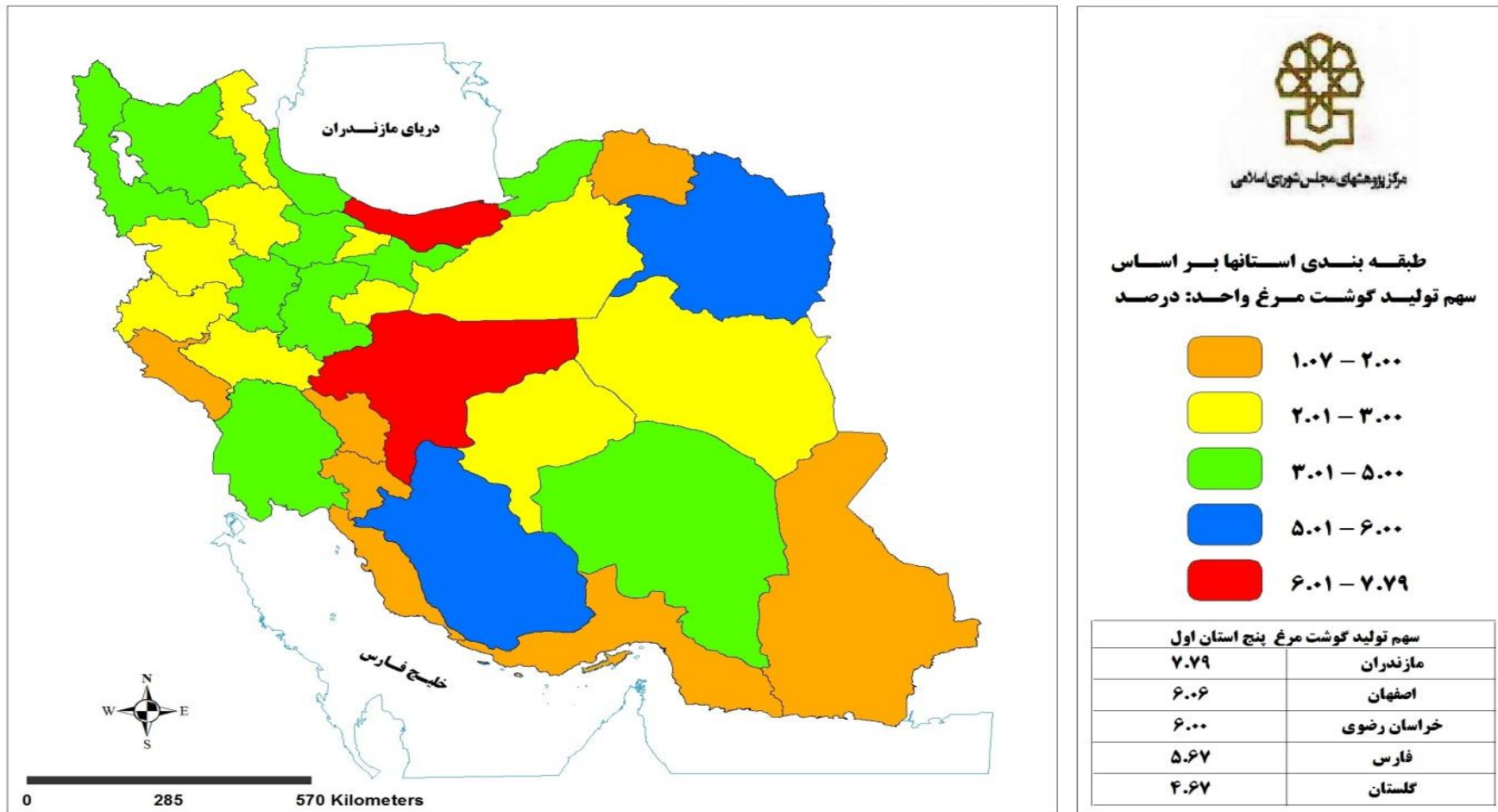

نقشه ۸. سهم تولید گوشت قرمز به تفکیک استان براساس متوسط سال‌های ۱۳۹۰-۱۳۹۴

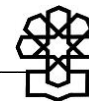

مأخذ: همان.

نقشه ۹. سهم تولید گوشت مرغ به تفکیک استان براساس متوسط سال‌های ۱۳۹۰-۱۳۹۴

مأخذ: همان.

۲-۹. تجارت گوشت

جدول ۷۶. متوسط میزان صادرات انواع گوشت ۵ کشور اول در جهان طی سال‌های ۲۰۰۱-۲۰۱۵ و سال ۲۰۱۵

(میلیون تن)

کشور	برزیل	آمریکا	اتحادیه اروپا	استرالیا	هند
متوسط ۱۵ ساله	۵/۰	۵/۵	۲/۹	۱/۵	۰/۹
صادرات ۲۰۱۵	۶/۲	۶/۲	۳/۹	۱/۹	۱/۸

مأخذ: وزارت کشاورزی آمریکا.

در بازه زمانی بین سال‌های ۲۰۰۱ تا ۲۰۱۵ کشور آمریکا با صادرات سالیانه بیش از ۵/۵ میلیون تن انواع گوشت به تنهایی بزرگ‌ترین صادرکننده این محصول در دنیا بوده است، اما در سال ۲۰۱۵ کشور برزیل با صادرات ۶/۲ میلیون تنی انواع گوشت، در کنار آمریکا، بزرگ‌ترین صادرکننده گوشت است.

جدول ۷۷. متوسط میزان واردات انواع گوشت ۵ کشور اول در جهان طی سال‌های ۲۰۱۵-۲۰۰۱ و سال ۲۰۱۵

(میلیون تن)

کشور	ژاپن	آمریکا	چین	مکزیک	روسیه
متوسط ۱۵ ساله	۲/۷	۱/۸	۰/۹	۱/۵	۲/۶
واردات ۲۰۱۵	۲/۹	۲/۱	۲/۰	۱/۹	۱/۳

مأخذ: همان.

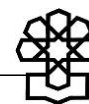
کشور آمریکا علاوه بر اینکه بزرگ‌ترین تولیدکننده و همچنین صادرکننده انواع گوشت در دنیاست، با وجود این برای افزایش موجودیت خود در بازار جهانی و در دست داشتن کنترل بازار گوشت دنیا اقدام به واردات بیش از ۱/۸ میلیون تن در فاصله بین سال‌های ۲۰۰۱ تا ۲۰۱۵ نموده است. در بین کشورهای مختلف دنیا، ژاپن با واردات بیش از ۲/۹ میلیون تن انواع گوشت در سال ۲۰۱۵ بزرگ‌ترین واردکننده گوشت در دنیا بوده است.

جدول ۷۸. آمار واردات و صادرات گوشت قرمز طی سال‌های ۱۳۸۰-۱۳۹۴ در کشور

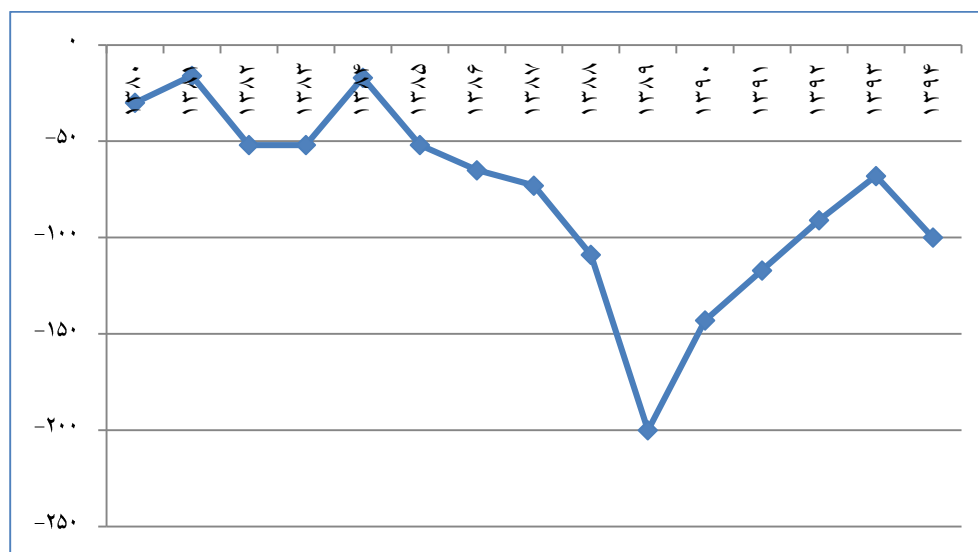
تعارف (درصد)	تراز تجاری		صادرات		واردات		سال
	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	
۵	-۶۴	-۳۰	۰/۰۳	۰/۰۱	۶۴	۳۰	۱۳۸۰
۱	-۲۶	-۱۶	۰/۰۰۰۳	۰/۰۰۱۰	۲۶	۱۶	۱۳۸۱
۵۰	-۹۷	-۵۲	-	-	۹۷	۵۲	۱۳۸۲
۵۰	-۹۷	-۵۲	-	-	۹۷	۵۲	۱۳۸۳
۵۰	-۳۳	-۱۷	۰/۰۲	۰/۰۰۵۴	۳۳	۱۷	۱۳۸۴
۵۰	-۱۳۲	-۵۲	۲/۳۲	۰/۲۹	۱۳۴	۵۳	۱۳۸۵
-	-۱۸۲	-۶۵	۱/۵۲	۰/۲۳	۱۸۳	۶۵	۱۳۸۶
۴	-۲۸۴	-۷۳	۰/۰۰۰۸	۰/۰۰۰۳	۲۸۴	۷۳	۱۳۸۷
۴	-۴۳۸	-۱۰۹	۰/۰۶	۰/۰۰۸۷	۴۳۸	۱۰۹	۱۳۸۸
۴	-۸۹۲	-۲۰۰	۰/۰۷	۰/۰۰۷۲	۸۹۲	۲۰۰	۱۳۸۹
۴	-۷۸۴	-۱۴۳	۱/۱۹	۰/۱۶	۷۸۵	۱۴۳	۱۳۹۰
-	-۶۴۵	-۱۱۷	۰/۰۳	۰/۰۰۲	۶۴۵	۱۱۷	۱۳۹۱
۴	-۴۵۵	-۹۱	۰/۰۷۲	۰/۰۳۲	۴۵۵	۹۱	۱۳۹۲
۸	-۳۴۶	-۶۸	۰/۱۴۶	۰/۰۱۹	۳۴۶	۶۸	۱۳۹۳
۱۰	-۴۲۶	-۱۰۰	۰/۱۰۰	۰/۰۱۳	۴۲۶	۱۰۰	۱۳۹۴
۱۵	-۲۴۰	-۵۷	۰/۰۰۳۲	۰/۰۰۰۳	۲۱۵/۸	۵۱/۲	۷ماهه ۹۵

مأخذ: گمرک جمهوری اسلامی ایران.

بین سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۴ به‌طور متوسط در حدود ۷۵ هزار تن گوشت قرمز به کشور وارد شده است. در مجموع این سال‌ها، ۴/۹ میلیارد دلار ارز برای واردات گوشت قرمز از کشور خارج شده است. بیشترین واردات گوشت در سال ۱۳۸۹ با ۲۰۰ هزار تن و کمترین واردات در سال ۱۳۸۴ با ۱۷ هزار تن ثبت شده است.

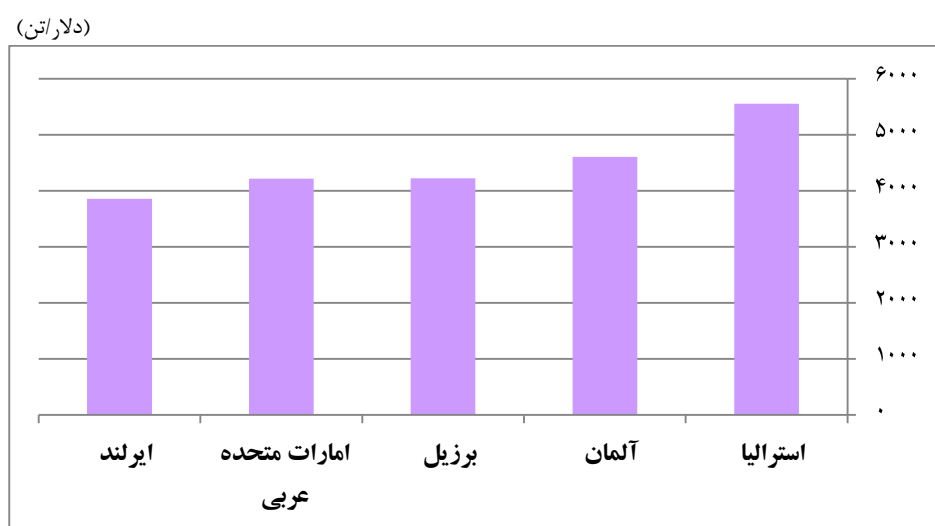
نمودار ۳۸. تراز تجاری وزنی گوشت قرمز از سال ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۴ (هزار تن)

مأخذ: گمرک جمهوری اسلامی ایران.

منفی‌ترین تراز تجاری برای گوشت قرمز، در سال ۱۳۸۹ رخ داده است. این روند بعد از سال ۱۳۸۷ روند کاهشی به خود گرفته و تراز تجاری به مرور تا سال ۱۳۹۳ بهبود یافته است.

نمودار ۳۹. قیمت گوشت قرمز وارداتی ایران از کشورهای مختلف در سال ۱۳۹۴ (دلاراتن)

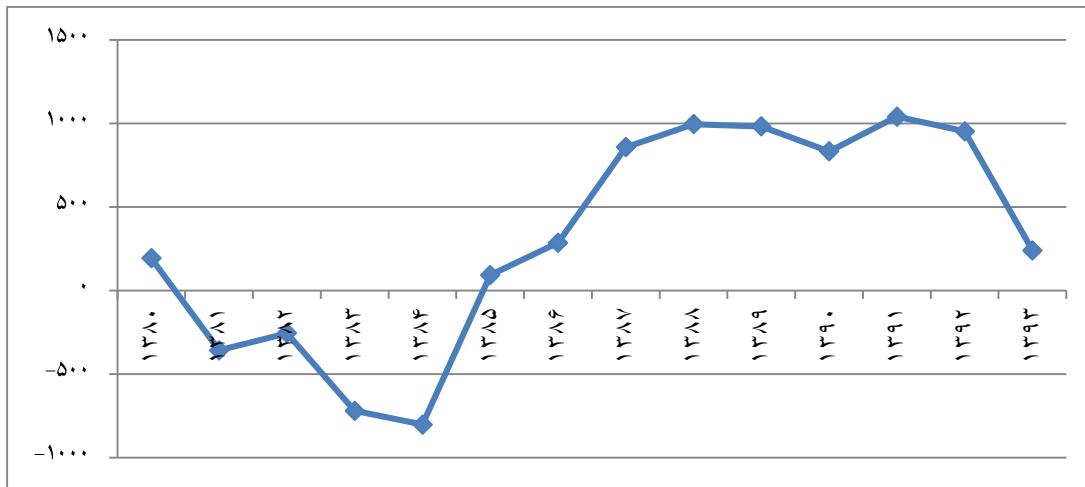

مأخذ: همان.

در سال ۱۳۹۴ گوشت قرمز وارداتی از کشور استرالیا دارای بیشترین قیمت بوده است. براساس این آمار برای واردات گوشت قرمز از این کشور به ازای هر تن بیش از ۵۵۰۰ دلار پرداخت شده است و بعد از استرالیا کشورهایی مانند آلمان و برزیل در رده‌های بعدی از نظر قیمت گوشت قرمز وارداتی قرار گرفته‌اند.

نمودار ۴۰. تفاوت قیمت گوشت قرمز وارداتی ایران با متوسط قیمت جهانی از سال ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۳

(دلزارتن)

مآخذ: گمرک و موندی ایندکس.

قیمت گوشت قرمز وارداتی ایران بین سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۸۵ کمتر از قیمت جهانی این محصول بوده است، اما بعد از سال ۱۳۸۶ و با تشدید تحریم‌ها علیه ایران و افزایش هزینه‌های واردات به مرور قیمت گوشت قرمز وارداتی نیز به کشور افزایش یافت به طوری که در ۱۳۹۱ این اختلاف به بیش از ۱۰۴۰ دلار در تن رسیده است و مجدداً از سال ۱۳۹۲ به بعد روند کاهش را نشان می‌دهد.

جدول ۷۹. آمار واردات و صادرات گوشت مرغ طی سالهای ۱۳۸۰-۱۳۹۴ در کشور

تعرفه (درصد)	تراز تجاری		صادرات		واردات		سال
	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزارتن)	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزارتن)	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزارتن)	
۲۵	۱	۱	۰/۸۱	۰/۸۲	۰	۰	۱۳۸۰
۶	-۶	-۷	۰/۶۷	۰/۶۰	۶/۷	۸	۱۳۸۱
۲۵	-۰/۳	-۱	۰/۴۰	۰/۳۰	۰/۷	۱	۱۳۸۲
۲۵	-۱۳	-۱۴	۰/۱۰	۰/۰۶	۱۳/۵	۱۴	۱۳۸۳
۵۰	۰/۱	۰/۳	۱/۰۱	۰/۸۵	۰/۹	۱	۱۳۸۴
۵۰	-۵۴	-۳۲	۰/۶۸	۰/۵۶	۵۴/۹	۳۳	۱۳۸۵
-	۰/۳	۰/۲	۰/۲۶	۰/۲۰	۰	۰	۱۳۸۶
۴	-۳۹	-۲۰	۰/۰۱	۰/۰۱	۳۸/۸	۲۰	۱۳۸۷
۴	-۱۹	-۹	۰/۳۳	۰/۱۶	۱۹/۱	۹	۱۳۸۸
۴	-۸۱	-۴۵	۰/۰۰۲۳	۰/۰۰۱۲	۸۸/۳	۴۵	۱۳۸۹

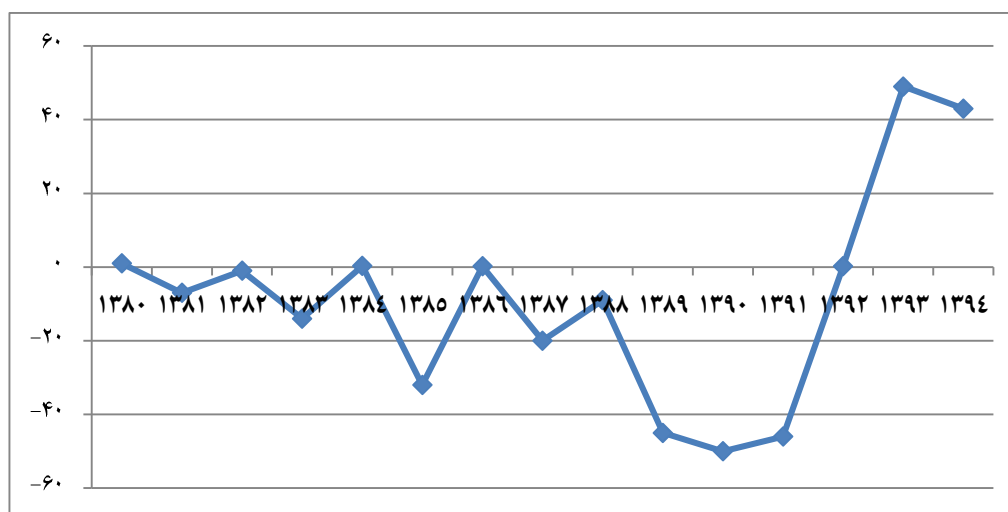

تعرفه (درصد)	تراز تجاری		صادرات		واردات		سال
	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	
۴	-۱۱۰	-۵۰	۰/۵۵	۰/۲۸	۱۱۰/۱	۵۰	۱۳۹۰
-	-۱۱۰	-۴۶	۴	۲	۱۱۴	۴۸	۱۳۹۱
۴	-۶	۰/۲	۳۰	۱۵	۳۶	۱۵	۱۳۹۲
۸	۸۰	۴۹	۹۱	۵۴	۱۱	۵	۱۳۹۳
۱۰	۸۴	۴۳	۸۴	۴۳	۰	۰	۱۳۹۴
۱۵	۶۱	۴۴	۶۱	۴۴	۰	۰	۷ ماهه ۱۳۹۵

مأخذ: همان.

واردات گوشت مرغ بجز در سال‌های پایانی دهه ۱۳۸۰ و ابتدایی دهه ۱۳۹۰ از جایگاه مهمی برخوردار نبود. در بازه زمانی بین سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۴ به‌طور متوسط ۱۶ هزار تن مرغ به کشور وارد شده است و در همین زمان حدود ۴۹۴ میلیون دلار ارز از کشور برای واردات این محصول تخصیص داده شده است.

نمودار ۴۱. تراز ارزشی تجاری گوشت مرغ از سال ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۴ (میلیون دلار)

مأخذ: همان.

تراز تجاری گوشت مرغ در بازه زمانی مورد بررسی تا قبل از سال ۱۳۹۲ بجز در سال‌های معدودی منفی بوده است، اما از سال ۱۳۹۲ تا سال ۱۳۹۴ این شاخص مثبت شده است و به‌نظر می‌رسد با توجه به روند تولید و تجارت در سال ۱۳۹۵ هم این عدد مثبت باشد.

۹-۳. ضریب خوداتکایی

جدول ۸۰. ضریب خوداتکایی گوشت مرغ و گوشت قرمز از سال ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۴

(درصد)

سال	گوشت قرمز	گوشت مرغ
۱۳۸۰	۹۶/۴	۱۰۱
۱۳۸۱	۹۸/۱	۱۰۰
۱۳۸۲	۹۵/۹	۱۰۱
۱۳۸۳	۹۳	۱۰۰
۱۳۸۴	۹۷/۳	۱۰۱
۱۳۸۵	۹۴/۳	۱۰۲
۱۳۸۶	۹۳/۲	۹۹/۵
۱۳۸۷	۹۰/۶	۱۰۰
۱۳۸۸	۸۶/۸	۱۰۱
۱۳۸۹	۷۸/۶	۹۹/۱
۱۳۹۰	۸۴	۹۸/۶
۱۳۹۱	۸۶/۴	۹۸/۹
۱۳۹۲	۸۹/۳	۱۰۱/۶
۱۳۹۳	۹۲	۱۰۲
۱۳۹۴	۸۹	۱۰۲

مأخذ: وزارت جهاد کشاورزی و اتاق بازرگانی.

با توجه به آمار و اطلاعات موجود در بازه زمانی ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۴ به‌طور متوسط ضریب خوداتکایی گوشت قرمز حدود ۹۱ درصد بوده است و در گوشت مرغ این ضریب در ۱۵ سال مورد بررسی به‌طور متوسط ۱۰۰ درصد بوده است.

۹-۴. میزان نیاز داخلی

جدول ۸۱. میزان نیاز کشور به گوشت قرمز و سفید تا سال ۱۳۹۹ براساس سرانه وضع موجود

سال	گوشت مرغ	گوشت قرمز
۱۳۹۵	۲۱۱۶	۷۷۸
۱۳۹۶	۲۱۴۴	۷۸۸
۱۳۹۷	۲۱۷۲	۷۹۸
۱۳۹۸	۲۲۰۰	۸۰۸
۱۳۹۹	۲۲۲۹	۸۱۹

مأخذ: محاسبات تحقیق.

براساس اطلاعات موجود سرانه مصرف گوشت قرمز توسط وزارت جهاد کشاورزی ۹/۷ کیلوگرم و مصرف سرانه مرغ حدود ۲۶ کیلوگرم اعلام شده است که براساس پیش‌بینی جمعیت هر سال میزان نیاز محاسبه شده است.

۱۰. شیر

با توجه به اهمیت مصرف شیر و فرآورده‌های آن در الگوی تغذیه، این محصول همواره مورد توجه دولت‌ها در کشورهای مختلف از جمله ایران بوده است. لذا سیاست‌های مختلف حمایتی برای افزایش تولید و مصرف شیر و فرآورده‌های لبنی در این کشورها اتخاذ شده است. این گروه از مواد غذایی منبع خوبی از کلسیم، منیزیم و پتاسیم است.

جدول ۸۲. سهم شیر در تأمین مواد غذایی و کالری مصرفی در ایران (درصد)

نام محصول	انرژی	پروتئین	کربوهیدرات	چربی	تیامین	ریبوفلاوین	کلسیم	آهن	ویتامین آ
شیر	۵/۴	۹/۷	۲/۲	۱۴	۵	۸/۲	۵۱/۳	۰/۹	۲۲/۶

مأخذ: ترازنامه غذایی و محاسبات کارشناسی.

۱۰-۱. تولید شیر

تولید و مصرف شیر در دنیا و خصوصاً در کشورهای توسعه یافته همواره مد نظر متولیان تولید در جامعه بوده است و منابع تهیه شیر در دنیا عموماً شیر گاو و گوسفند است.

جدول ۸۳. میزان تولید بزرگ‌ترین تولیدکنندگان شیر جهان در سال ۲۰۱۵ و متوسط ۱۵ ساله

(میلیون تن)

کشور	هند	اتحادیه اروپا	آمریکا	چین	روسیه
متوسط تولید ۲۰۱۵	۱۰۹	۱۴۱	۸۴	۲۸	۳۲
تولید ۲۰۱۵	۱۴۷	۱۵۴	۹۵	۳۹	۳۱

مأخذ: وزارت کشاورزی آمریکا.

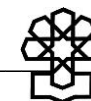
طبق آمار ارائه شده توسط وزارت کشاورزی آمریکا، اتحادیه اروپا بین سال‌های ۲۰۰۱ تا ۲۰۱۵ با تولید بیش از ۱۴۱ میلیون تن بزرگ‌ترین تولیدکننده شیر دنیا محسوب می‌شوند و کشورهای مانند هند و آمریکا رده‌های بعدی را به خود اختصاص داده‌اند.

جدول ۸۴. میزان تولید شیر از سال ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۴ (هزار تن)

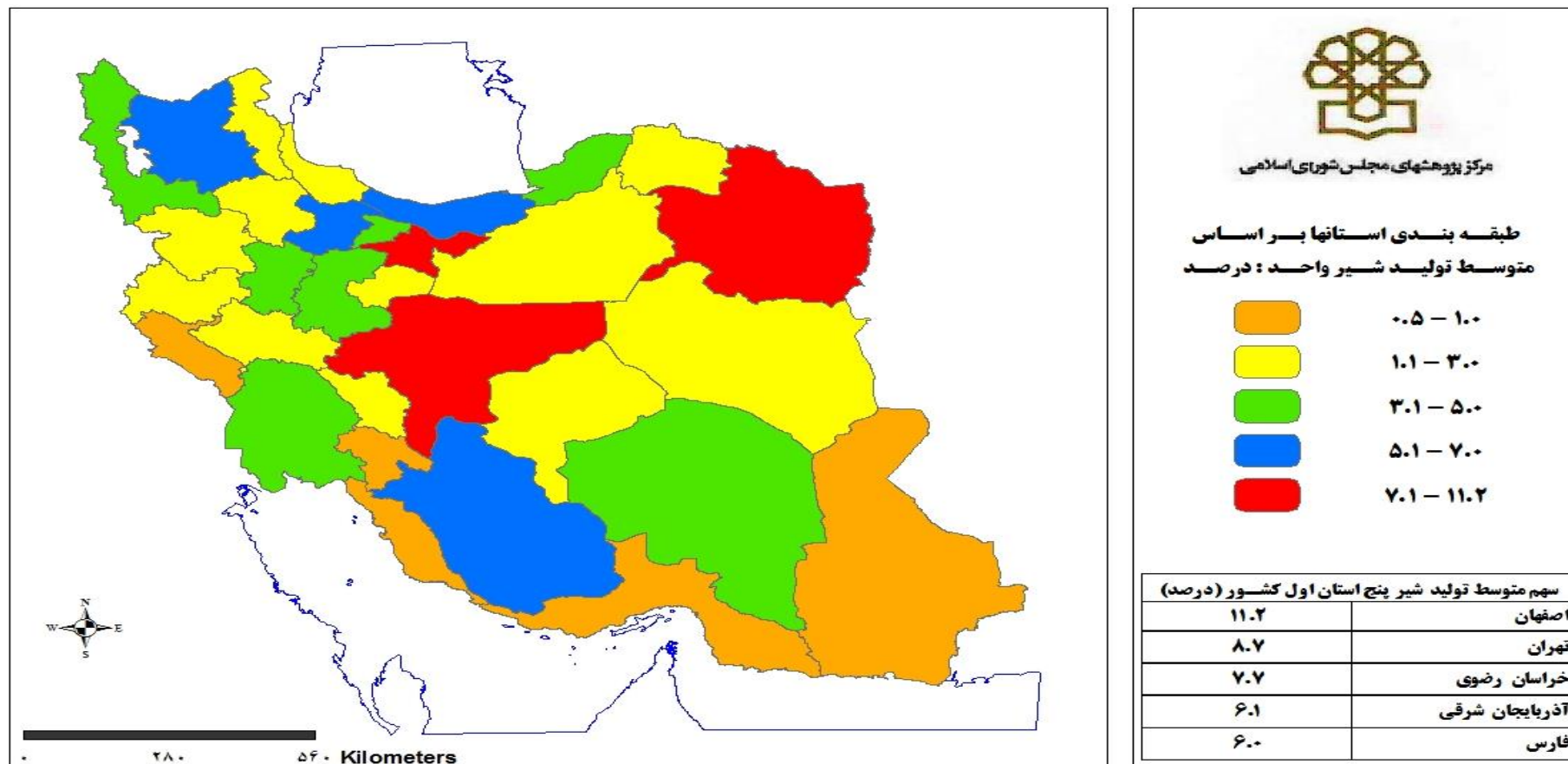
سال	میزان تولید
۱۳۸۰	۵۷۴۸
۱۳۸۱	۵۸۷۷
۱۳۸۲	۶۳۱۶
۱۳۸۳	۶۷۲۰
۱۳۸۴	۷۱۷۹
۱۳۸۵	۷۷۴۱
۱۳۸۶	۸۳۱۲
۱۳۸۷	۷۰۲۳
۱۳۸۸	۷۲۰۳
۱۳۸۹	۷۴۳۷
۱۳۹۰	۷۶۸۵
۱۳۹۱	۷۹۵۱
۱۳۹۲	۸۲۶۸
۱۳۹۳	۸۸۰۰
۱۳۹۴	۹۱۴۰

مأخذ: وزارت جهاد کشاورزی.

روند تولید شیر در بازه زمانی سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۴ همواره صعودی بوده است و میزان تولید از ۵/۷ میلیون تن به بیش از ۹/۱ میلیون تن افزایش یافته است. با در نظر گرفتن جمعیت هر سال، سرانه عرضه شیر از سال ۱۳۸۰ تا سال ۱۳۹۳ حدود ۱۴ کیلوگرم افزایش داشته است بیشترین سرانه عرضه مربوط به سال ۱۳۸۶ با ۱۰۲ کیلوگرم و کمترین سرانه عرضه مربوط به سال‌های ۱۳۸۰ و ۱۳۸۱ با ۸۵ کیلوگرم است. عرضه سرانه شیر در کشور متأثر از میزان تولید و تراز تجاری دارای نوساناتی بوده است از سال ۱۳۸۰ تا سال ۱۳۸۶ سرانه عرضه به شدت افزایش یافته است و بعد از سال ۱۳۸۷ بعد از کاهش ۱۲ درصدی مجدداً روند افزایشی پیش گرفت و در سال ۱۳۹۳ به ۹۹ کیلوگرم رسیده است.

نقشه ۱۰. سهم تولید شیر به تفکیک استان براساس متوسط سال های ۱۳۹۰-۱۳۹۴

مأخذ: همان.

۲-۱۰. تجارت شیر

تجارت شیر به جهت ماهیت و فسادپذیری آن به صورت خام و مایع کمتر صورت می‌گیرد و امکان واردات و صادرات آن در حجم گسترده امکانپذیر نیست. لذا تجارت آن عمدتاً به صورت فرآوری شده در قالب محصولات جنبی، پودر شیر، پنیر و کره انجام می‌شود. از مجموع کل تولیدات جهانی این فرآورده درصد کمی از آن در تجارت جهانی معامله می‌شود و بقیه در بازارهای داخلی کشورها مصرف می‌شود. شیر خشک، پنیر و کره حیوانی از اقلام عمده محصولات لبنی هستند که در تجارت بین‌المللی مورد مبادله قرار می‌گیرد.

جدول ۸۵. واردات و صادرات وزنی بر پایه شیر خام در ایران (هزار تن)

سال	واردات	صادرات	تراز تجاری
۱۳۷۵	۵۴/۹	۰/۵	-۵۴
۱۳۷۶	۶۶/۹	۱/۳	-۶۶
۱۳۷۷	۸۳/۵	۰/۸	-۸۳
۱۳۷۸	۵۸/۲	۲/۵	-۵۶
۱۳۷۹	۸۸/۳	۱۸/۳	-۷۰
۱۳۸۰	۶۶/۹	۴۲/۹	-۲۴
۱۳۸۱	۸۲/۴	۲۱/۵	-۶۱
۱۳۸۲	۱۴۳/۸	۷/۴	-۱۳۶
۱۳۸۳	۱۳۴/۴	۲/۷	-۱۳۲
۱۳۸۴	۱۳۶/۳	۳۲/۵	-۱۰۴
۱۳۸۵	۲۳۷/۰	۱۱۳/۰	-۱۲۴
۱۳۸۶	۱۶۳/۹	۱۹۱/۹	۲۸
۱۳۸۷	۲۰۲/۵	۲۳۶/۹	۳۴
۱۳۸۸	۳۰۷/۶	۲۴۴/۶	-۶۳
۱۳۸۹	۱۸۱/۳	۳۶۹/۵	۱۸۸
۱۳۹۰	۱۴۸/۷	۲۵۰	۱۰۱/۳
۱۳۹۱	۳۵۰	۵۵۳	۲۰۳
۱۳۹۲	۲۰۸	۵۵۲	۳۴۴
۱۳۹۳	۱۳۳	۶۴۸	۵۱۵
۱۳۹۴	۱۴۲	۶۷۵	۵۳۳
هفت ماهه ۹۵	۶۵	۴۵۷	۳۹۲

مأخذ: گمرک و محاسبات کارشناسی.

در بازه زمانی بین سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۴ به‌طور متوسط سالیانه حدود ۱۴۸ هزار تن لبنیات بر پایه شیر خام به کشور وارد شده است و در همین مدت زمان حدود ۱۹۸ هزار تن از این محصول به

سایر کشورها صادر شده است. در این بازه زمانی به‌طور متوسط تراز وزنی این محصول ۴۸ هزار تن (مثبت) بوده است.

۳-۱۰. نیاز داخلی

جدول ۸۶. میزان نیاز به تولید شیر در شرایط سرانه وضع موجود و سرانه مطلوب

(هزارتن)

سال	براساس سرانه وضع موجود
۱۳۹۵	۶۲۵۲/۷
۱۳۹۶	۶۳۳۴/۰
۱۳۹۷	۶۴۱۶/۳
۱۳۹۸	۶۴۹۹/۸
۱۳۹۹	۶۵۸۴/۳

مأخذ: محاسبات تحقیق.

براساس اعلام بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران سرانه مصرف شیر در سال ۱۳۹۳ در مناطق شهری کشور در حدود ۷۸ کیلوگرم بر پایه شیر خام بوده است.

جمع‌بندی

۱. این مطالعه مبتنی بر فرض صحت آمارهای منتشره وزارت جهاد کشاورزی انجام شده است و در صدد راستی‌آزمایی آمارهای تولیدی این بخش نیست که انجام آن، مستلزم مطالعه دیگری است.
۲. محصولات کشاورزی کشور، به‌ویژه گندم و جو از شرایط اقلیمی و میزان بارندگی در کشور متأثر است.
۳. روند تولید اغلب محصولات اساسی کشاورزی مورد مطالعه، به‌استثنای دانه‌های روغنی، روغن و ذرت در سال‌های اخیر افزایشی بوده و از میزان وزنی و ارزشی واردات اغلب آنها کاسته شده است. همچنین شکل واردات از واردات روغن خام و کنجاله با سهم بالای روغن پالم به واردات دانه‌های روغنی (قریب به‌اتفاق سویا) و فرآوری آن به روغن و کنجاله تغییر یافته است.
۴. با تشدید تحریم‌ها و محدود شدن نقل و انتقال ارز تقریباً در همه محصولات کشاورزی، بازارهای صادراتی و واردات محصولات کشاورزی کشور با تغییرات قابل ملاحظه مواجه شده و بخشی از واردات این محصولات با استفاده از پرچم کشورهای ثالث انجام شد و سهم کشورهایی مانند امارات متحده عربی و سوئیس در تأمین واردات کالاهای کشاورزی کشور یافته‌اند همچنین بخشی از واردات کالاهای کشاورزی کشور متناسب با بازارهایی که از ایران نفت خریداری می‌کردند مانند هندوستان، بخشی از

درآمدهای نفتی را به صورت کالای کشاورزی به کشور ما صادر می‌کرده‌اند.

منابع و مأخذ

۱. پوردستگردان، رضا. ویتامین‌ها، کتاب الکترونیکی. دسترسی در www.takbook.com بازایی در تاریخ ۱۳۹۵/۸/۲۲، ۱۳۹۰.
۲. مستوفی، سحر. بررسی بازار دانه‌های روغنی و فرآورده‌های آن، مؤسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی و اقتصاد کشاورزی و توسعه روستایی، ۱۳۸۷.
۳. عبادی، فرزانه. تحلیل روند ترازنامه غذایی جمهوری اسلامی، مؤسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی و اقتصاد کشاورزی و توسعه روستایی، ۱۳۹۵.
۴. نوروزی، فرح آرا. امنیت غذایی، دفتر آب و کشاورزی اتاق بازرگانی، ۱۳۹۲.
۵. سایت وزارت کشاورزی آمریکا. WWW.USDA.ORG.
۶. سایت گمرک www.irica.gov.ir/.

مرکز پژوهش‌ها
مجلس شورای اسلامی

شماره مسلسل: ۱۵۲۰۱

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش: تولید و تجارت محصولات اساسی بخش کشاورزی در بازه زمانی سال‌های ۱۳۸۰-۱۳۹۵

نام دفتر: مطالعات زیربنایی (گروه کشاورزی)

تهیه و تدوین کنندگان: وهب میرباقری، مهراڻ برادران نصیری، جهانبخش امامی، سیدمسعود حسینی ثابت

ناظران علمی: محمدحسن معادی رودسری، محسن صمدی

متقاضی: آقای عباس پاپی‌زاده (نماینده مجلس شورای اسلامی)

ویراستار تخصصی: _____

ویراستار ادبی: _____

واژه‌های کلیدی:

۱. تولید

۲. تجارت

۳. محصولات اساسی

۴. کشاورزی

تاریخ انتشار: ۱۳۹۵/۱۰/۴